معتضدالدوله مریض بوده‌اند درصورت مجلس ایشان را غایب بدون اجازه نوشته اند. در صورتی که در جلسهٔ قبل هم گفته شده و باداره مباشرت هم اطلاع داده اند.

نایب رئیس- اصلاح میشود آقای ارباب کیخسرو

(اجازه)

ارباب کیخسرو- درصورت مجلس نوشته‌اند راجع به پیشنهاد آقای سردار معظم و شاهزاده نصرةالدوله درقسمت اول لفظ مشارکت بکمک تبدیل یافت یک تغییر دیگری هم شد که بکلی مطلب را عوض کرد آن تغییر نوشته نشده

نایب رئیس- بلی لفظ دولت هم مقدم ومؤخر شد اصلاح می شود دیگر در صورت مجلس نظری نیست ؟

آقاسید فاضل- بنده اجازه خواستم

نایب رئیس- بفرمائید

آقا سید فاضل - چون امتیاز خوشتاریا بالخصوص لفظ نیست مرامتیازی خوشتاریا ازهرقبیل داشته است چون طی مدارج قانونی نکرده ملغی است .

نایب رئیس- دیگر اعتراضی نیست؟

(اعتراضی نشد)

نایب رئیس- صورت مجلس تصویب شد . قبل از آنکه داخل دستور بشویم چند فقره راپرت راجع باعتبار نامهٔ بعضی آقایان رسیده اگر مجلس شورای ملی اجازه دهد جزو دستور شود دوفقره از آن راپرتها ازشعبهٔ چهارم رسیده ومخبرش بنده‌هستم نظر بآنکه بنده نمی توانم بخوانم از آقای منشی شعبه خواهش می کنم راپرتهارا قرائت فرمایند.

(آقای منتصرالملک راپرت شعبهٔ چهارم راجع به آقای سدیدالملک بمضمون ذیل قرائت نمودند)

انجمن نظارت مرکزی قمشه بتاریخ ۲۵ شهر محرم‌الحرام ۱۳۳۹ شروع بانتخابات وانتشاراعلانات نموده وازروز ۳شنبه ششم شهر صفر ۱۳۳۹ توزیع تعرفه گردیده وتا مدت ده روز دوام داشته مدت پنج روزهم اخذ آراء بعمل آمده انجمن مرکزی دوحوزه انجمن نظارت جزء یکی در لنجان در قریهٔ نیروزان ودیگری درابرقو معین کرده‌اند پس‌ازرسیدن صندوق آراء نقاط جزء وقرائت کلیهٔ آراء آقای سدیدالملک باکثریت یکهزاروهشتصدوپنجاه ودو رأی بنمایندگی قمشه ومضافات آنجا انتخاب شده اند انجمن نظارت مرکزی یکهفته برای استماع شکایات ویکهفته هم برای رسیدگی منعقد بوده یک فقره شکایتی که رسیده بود انجمن وارد ندانسته جزو دوسیه گذارده اند.

شعبهٔ چهار طرز جریان انتخابات قمشه‌را موافق قانون دیده بچند فقره شکایات واصله رسیدگی و دقت کامل نموده مواد شکایات وارد ندیده فقط در موضوع بعضی ازنقاط که درآنجاها انجمنهای نظارت جزء تشکیل نگردیده ودر بدو امر مورد اهمیت می نمود در ضمن مذاکرات مفصل و تبادل نظر اعضاء شعبه حل قضیه را اینطور نمودند که چون نظائراین مسئله درموضوع انتخابات بعضی ازنقاط دیگر واقع وشعبات پارلمانی تعیین انجمن های نظارت جزء را موکول بنظریات انجمن مرکزی دانسته این مسئله را مبطل انتخابات نشمرده اند لذا اعضاء حاضره شعبهٔ چهار باتفاق آراء صحت انتخابات قمشه و نمایندگی آقای سدیدالملک را تصویب و تصدیق می نمایند.

نایب رئیس- در صورتی که مخالفی نباشدباید رأی بگیریم

(اظهارمخالفتی نشد)

نایب رئیس- رأی می گیریم آقایانی که صحت نمایندگی آقای سدیدالملک را ازقمشه تصویب می کنند قیام فرمایند

(اکثر نمایندگان قیام نمودند)

نایب رئیس - تصویب شد .

راپورت دیگر راجع بآقای وکیل الملک است قرائت میشود .

آقای منتصرالملک بمضمون ذیل قرائت نمودند

شعبه چهار درروز سه شنبه چهاردهم شهر ربیع-الاول تشکیل بدوسیه انتخابات کردستان راجع بنمایندگی آقای وکیل الملک مراجعه نموده چون سابقاً دونفرازمنتخبین کردستان درمجلس شورای ملی تصدیق وراپورت مفصل آن تقدیم گردیده هیئت حاضره شعبه چهارجریان انتخابات را موافق قانون دانسته نمایندگی آقای وکیل الملک را تصدیق مینماید .

نایب رئیس — آقای محمد هاشم میرزا

(اجازه)

محمد هاشم میرزا - دیکته این راپورت را به دونفر نمایندگان سابق کردستان داده اندوچون بنده بخصوص درموضوع نمایندگی آقای وکیل الملک نظریاتی داشتم عرض می کنم انتخاب آقای وکیل-الملک هیچ جهة مابه الاشتراکی بادونفر نماینده سابق کردستان ندارد وبنده تحقیقات شعبه را ناقص میدانم وفعلا مخالفت می کنم تاراپورت طبع وتوزیع شده ودر جلسهٔ بعدعرایض خودم را عرض کنم .

نایب رئیس — بنا براین مخالف هستید ؟ .

محمدهاشم میرزا - بلی

نایب رئیس - پس میماند برای جلسهٔ دیگر . آقای تدین .

(دعوت بقرائت راپورت)

آقای تدین راپور کمیسیون تحقیق انتخاب آقای صدرائی را بمضمون ذیل قرائت نمودند

کمیسیون تحقیق انتخابات حسب الوظیفه بدوسیهٔ حکومت نظامی طهران راجع بآقای صدرائی رسیدگی نموده برای استحضار مجلس شورای ملی عرض می نماید که دردوسیه مزبوره مدرک وسندی که مانع از صحت انتخاب آقای صدرائی باشد موجود نیست لهذا کمیسیون بصحت انتخاب مشارالیه رأی میدهد

نایب رئیس- رأی می گیریم بنمایندگی آقای صدرائی آقایانی که صحت نمایندگی ایشان را تصویب می نمایند قیام فرمایند .

(اکثرنمایندگان قیام نمودند)

نایب رئیس — تصویب شد . سابق براین راپورت راجع بآقای آقاشیخ محمدحسین سعادت هم جزو دستور گذاشته شده بود نظر باینکه یکی از آقایان مخالف بودند قرارشد طبع و توزیع شود راپورت طبع وبین آقایان نمایندگان توزیع شده است ثانیاً جزودستور گذاشته میشود

(خطاب بآقای میرزاعلی کازرانی)

درجلسهٔ گذشته حضرتعالی مخالف بودید اگر فرمایشی دارید بفرمائید .

آقامیرزاعلی کازرانی- چون بنده متأسفانه آزموده وورزیده نیستم از آقایان نمایندگان محترم مستدعیم عرایض مرا بحسن تعبیر اصلاح فرمایند چون بیان حقیقت این قضیه متوقف باین است که یک پرده‌های بسیار ضخیمی عقب برود از یک طرف بنده بایستی رعایت نزاکت را بکنم و از طرف دیگر بابیان قاصری که دارم نمی خواهم در باب جزئیات این انتخاب صحبت بدارم بطوری که یک سلسله تاریخ باشد لهذا از آقایان نمایندگان تقاضا می کنم دقت نظر کاملتری بعرایض بنده بفرمائید همین قدر عرض میکنم اگر نمایندگان محترم خواسته باشند از وضعیت انتخاب لار مستحضر شوند ممکن است بدوسیه وزارت داخله رجوع نمایند فقط بنده میخواهم از حقوق پنجاه هزار نفر نفوس بندر لنگه دفاع نموده و تذکر بدهم که موقعیت سیاسی و اقتصادی لنگه بیش از این است که آنرا یک قریه تصور کرده و ازحق انتخاب محروم دارند صورتمجلس این انتخاب میخواهد بانشار قلم و باسم قانون حقوق پنجاه هزار نفر نفوس یک موقع مهمی مثل بندر لنگه را پا مال نماید ولی خوشبختانه یا ندانسته یا نتوانسته یک راه قانونی برای خودتهیه و اظهار نماید صورت مجلس سه مرتبه متذکر بندر لنگه شده اولا مینویسد دو هزار و پانصد ورقه تعرفه با چند جلد کتابچه بتوسط یک نفر امینی به لنگه فرستاده شده وجواب نرسیده سه ماه هم مهلت داده شده ثانیاً مینویسد که بحاجی عبدالرسول نوشتیم سه هفته دیگرهم مهلت دادیم ازحاجی عبدالرسول جواب نرسید که اهالی میگویند ما تابع حکومت بوشهریم اگر ازحکومت بوشهر خبربرسد مااقدام بانتخابات خواهیم کرد در قانون مصرح است ودرماده هشتم مینویسد که حکومت محل انجمنی باسم انجمن نظارت بوقت تشکیل میدهد که متصدی ومسئول صحت انتخابات باشد این ماده شامل مرکز حوزه انتخابات ونقاط جزء است چنانکه همه آقایان تصدیق میفرمایند هیچ جا ازاین قاعده مستثنی نیست در صورتمجلس مینویسد که چون سه ماه وسه هفته منقضی گردیده ما حق انتخاب اهالی لنگه را ساقط کردیم قانون دراینموضوع میگوید اگر اهالی درحدودهمین قانون در مدتی که معین شده انتخابات را بعمل نیاورد حق انتخاب آنان ساقط خواهد شد بنده هم قبول دارم اولا این ماده راجع باین است که مثلا در یک ولایت مثل طهران که پانصد هزار نفر جمعیت داردوفرضا دویست هزار آن حق رأی دارند اگر بیش از ده هزار نرفتند تعرفه بگیرندو رأی دهند آن عده که نرفتند حقشان ساقط میشود

(بعضی گفتند اینطور نیست)

آقای میرزاعلی کازرانی - خوب عرض

می کنم شامل حوزه انتخابیه هم باشد چنانچه درحدود همین قانون اهالی یک محلی درانتخابات شرکت بکنند حق انتخاب آنها ساقط میشود یعنی اگر انجمن نظار تشکیل شده بود اهالی انتخابات را بعمل نیاورده بودند حق آنها ساقط میشود لکن بمجرد اینکه انجمن نظارت مرکزی بگوید مثلا به آقای بندر لنگه یا بآقای حاج عبدالرسول نوشتیم جواب نرسیده یا رسیده که هر وقت ازحکومت مافوق بندر لنگه اجازه رسید مشغول انتخابات خواهیم شد آیا این دلیل براین میشود که اهالی استنکاف نموده اندوحق آنها ساقط خواهد شد گمان نمیکنم و اگر برفرض آنچه درورقه صورت مجلس نوشته شده مطابق واقع باشد بدلائلی که عرض خواهم کرد بازحق اهالی ساقط نمیشود اولا حاج عبدالرسول کیست چه رسمیتی دارد چرا باید بحاج عبدالرسول نوشته شود به آدم غیرمسئول نوشتن چه اثری دارد چه ترتیب قانونی بر آن مصرح است ثانیا از کجا معلوم میشود که این حاج آقا بواسطه لاقیدی یا بتحریکات بعضی مراکز ذیعلاقه نخواسته باشد اهالی بندر لنگه ازحق انتخاب محروم سازد ثالثاً اگرحاج عبدالرسول نام بگوید اهالی بندر لنگه گفتم وچنین وچنان جواب دادند ما بداهة میدانیم دروغ است زیرا اهالی بندر لنگه عبارت از یکنفر و ده نفر نیست که در اطاق معینی بنشیند و حاج عبدالرسول برود با آنها صحبت کندوجواب بشنودو جواب آنهارا بدیگری بگوید قانون اینطور معین کرده که انجمن نظارمحلی را که حکومت تشکیل میدهد باید اعلانی منتشر کند آنوقت هرکس آمد تعرفه گرفت شرکت درانتخاب خواهد نمود هرکس نیاید حقش ساقط شود من هم قبول دارم برفرض که حاج عبدالرسول هم بطور خارق عادت بتمام اهالی بندر لنگه وحکومت ابلاغ کرد و آنها جواب دادند چون حکومت ما تابع حکومت بوشهر است تازمانی که از آنجا حکم نرسید نمیتوانیم مبادرت بانتخاب بکنیم وهر وقت اجازه برسد مشغول انتخاب خواهیم شد آیا بهمین دلیل حق آنها ساقط میشود ؟ همین مسئله میرساند که حاضر برای انتخاب هستند ولی میخواهند ازحکومت مافوق به آنها اشعار و ابلاغ شود تا مشغول انتخاب شوند عمل هم مبتنی بر همین است یعنی تا از مرکز بایالت فارس حکم نشود وایالت فارس بفلان حکومت جزء ابلاغ نکند نه ایالت فارس شروع بانتخاب میکند ونه حکومت تابع ایالت انجمن نظار درباره مطالب که هیچ محل ایراد نبوده تمام نکات مربوطه بقانون رااز روی دقت متذکر میشود لکن بانتخابات لنگه که میرسد عمداً فراموش کرده وسعی میکنند حقیقت را کتمان نمایند مثلا میخواهد ثابت کند که ماخارج ازحدود قانون سه ماه به آنها مهلت دادیم و آنها اقدام بانتخاب نکردند درصورتیکه اگر اینطور بود واخلاقاً میخواست رعایت حقوق آن هارا بکند ممکن بود درفاصلهٔ بسیار کمی که از ده پانزده روز هم تجاوز نکند بایالت فارس خبر بدهدو ایالت فارس هم فوری تلگراف میکرد مشغول انتخابات میشدند اگر چنین است چرا بایالت خبر نداد؟ حاج عبدالرسول کی بود؟ چه ابعوض اینکه بحاج عبدالرسول بنویسد بایالت فارس خبر داد تا ایالت حکم بکنند مشغول انتخابات بشوند وحقوق پنجاه هزارنفرضایع نشود بنده بیش ازاین چه عرض کنم اگر انجمن نظار جزء هم بود وقصوری کرده باشد قصورانجمن دراین گونه موارد قابل عفو واغماض نیست وبالاخره بنده حقوق اهالی بندرلنگه راثابت میدانم ودرموضوع لار عرض نمیکنم باید انتخابات بندر لنگه بعمل بیاید و آراء آنها ضمیمهٔ همین ورقه که باسم لار است بشود بعد نتیجه بگیرند

شیخ العراقین زاده مخبر شعبه — البته اگر بخواهم بیانات مفصل آقای کازرانی که یک قسمت آن نوحه گری برای لار بود وقسمت دیگر تعرض به حاج عبدالرسول که اسمش من باب اتفاق در صورت مجلس آمده یکی یکی توضیح بدهم گمان میکنم دو ساعت هم بنده باید حرف بزنم البته مسئله مسلم است که شعبات پارلمانی در مقابل دوسیه هائی که به آنها عرضه داده میشود یک نظریه ساده وبی آلایشی اتخاذ میکنند یعنی دوسیه را از اول تاآخر مطالعه میکنند وجهاتی را که بنظرشان قابل توجه میآید تحقیق وتدقیق میکنند و جهاتی را که بنظرشان قابل توجه نمی آید حمل برصحت میکنند ورد میشوند . قانون برای هیئت نظار یک قید وشرایطی معین مینماید و میگوید حکومت هرمحل باید هیئت نظاری ازمعتمدین آن محل تشکیل بدهد . معتمد اول درجه اش این است که راستگو باشد . یعنی دروغ نگوید . همانطوری که آقا فرمودند حکومت مطابق وظیفهٔ که دارد باید انجمن نظاررا تشکیل بدهد ولی خاتمه دادن بانتخابات تشکیل شعبات جزء واعزام مأمورین . وتقسیم تعرفه تماماً ازوظایف آن انجمن است هیچ مربوط بحکومت نیست تماماً بتعلیمات انجمن مرکزی خواهد بود وانجمن مرکزی هم درلار تشکیل شده و مطابق معمول دو هزاروپانصد ورقه تعرفه بتوسط یک شخص امین برای بندرلنگه وهزاروپانصد ورقه تعرفه برای بستک فرستاده شده لابد مطابق قاعده درصورتیکه هیچ شکایتی هم نرسیده شعبه حمل برصحت می کند ونمی تواند بگوید انجمن نظارت دروغ گفته و آدم نفرستاده ونمی تواند بگوید هیئت نظاری که خود آقا تصدیق می کنند درقسمتهای انتخاب غیرمربوطه به لنگه خیلی دقیق بوده اند در قسمت لنگه میخواسته اند اغماض وقانون کشی بکنند وحق جمعی را پامال کنند آنهم در صورتیکه هیچ شکایتی نرسیده وهیچ سوء ظنی هم دراطراف اینمسئله برای ما نیست .

دراطراف این دوسیه بهیچوجه نمیشود حرفی زد سه ماه هم ضرب الاجل کرده قانون هم این ضرب الاجل را مخصوص هیئت نظارقرارداده وگفته است انجمن نظارباید برای هرمحلی یکمدتی تعیین نماید واگر درظرف آن مدت انتخاب بعمل نیامد حق انتخاب آن حوزه ساقط خواهد شدقانون حق انتخاب آنها را ساقط کرده هیچکس ساقط نکرده زیرا انجمن نظار مطابق این صورت مجلس دربدوامرسه ماه ضرب الاجل کرده وبعدا زمدتی جواب آمده است که ما تابع حکومت بوشهرهستیم وباید ازحکومت بوشهر ما دستور بدهند این حرف یعنی چه اگرآنها خود را جزء ملت ایران وشریک درانتخاب میدانستند باید بمجرد اینکه اعلان انتخابات بآنها میرسید خودشان استقبال کنند وهیئت نظارشان را تشکیل داده مشغول انتخاب شوند شاید حکومت مانع انتخاب شود آنوقت نباید انتخاب کنند تا اندازهٔ هم اگر بتاریخ دوره سوم واین شش سال فترت نظر کنید خواهید دید که حکومتها مایل نبودند زیرا اگر مایل بودند شش سال دوره فترت پیدا نمی شد . مخصوصاً بآنها نوشته شده که مطابق قانون بندرلنگه جزوحوزه انتخابیه لار است شما باید بانتخابات خاتمه دهید اگرخاتمه ندادید از این حق محروم خواهید بود دردفعه اول که جواب نمی دهند دردفعه ثانی جواب میدهند ما تابع حکومت بندربوشهرهستیم بعقیده بنده هیئت نظار همان هیئت نظاری که آقا می فرمایند درقسمتهای دیگر خیلی دقیق بوده اند زیرا سه ماه وسه هفته ضرب الاجل نموده اند منتهی درظرف این سه هفته اخیر بحاج عبدالرسول نامی که البته یکی ازمحترمین آنجا بود نوشته اند چون انتخابات یک امر ملی است وهمه کس حق دارد دخالت کند . درصورتمجلس می نویسد سه ماه تمام شد وسه هفته دیگر هم ضرب الاجل کردیم که اگر انتخابات را خاتمه دادید نعم المطلوب وگرنه حق انتخاب ندارید وازشما سلب میشود بازهم اعتنائی نمی کنند در بیست وچهارم صفر هیئت نظار شروع باستخراج آراء کرده وآقای سعادت باکثریت نهصد وسی ودو رأی منتخب میشوند . انجمن نظار اعلان خاتمه انتخابات را میدهد اعتبارنامه میدهد صورتمجلس نوشته میشود . در روزنامه ها اعلان می کنند پنج ماه هم هست مجلس شورایملی افتتاح شده یک شکایت از بندر لنگه نرسیده اگر بندرلنگه خود را ذیحق میدانست وعقیده اش این بود که انجمن نظار لار حق اورا پامال کرده وخود را شریک مقدرات این ملت وجزء ملت ایران میدانست چرا درظرف این چندماه اطلاع نداده . . . .

(جمعی اظهارنمودند جزواین ملت هستند)

شیخ العراقین زاده — تأمل فرمائید بنده عرض نکردم جزو این ملت نیست بنده عرض میکنم که رشد نداشته درهر صورت اعتراف میکنم خارج از موضوع بود . در اینمدت چند ماه هیچ شکایت نکرده اند حالا این دوسیه بشعبه آمده شعبه سرتاسر آنرا مطالعه کرده می بیند یک هیئت نظاری تشکیل شده وشروع بانتخابات نموده وجریان انتخابات راهم کاملا مطابق این صورتمجلس ارائه میدهد ضرب-الاجل هم ببندر لنگه کرده بندر لنگه هم نخواسته شرکت کند شکایت هم نکرده که طرف مرا محکوم کرده دراینصورت وبااینحال چه موجباتی از برای شعبه ومجلس شورای ملی پیدا میشود که رأی بدهد ثانیاً انتخاب بندرلنگه تجدید بشود همین مجلس شورای ملی درقانون تصدیق کرده است که هرحوزهٔ شرکت درانتخابات نکند یادرمدتی که ضرب الاجل می شود صندوق آراء را نفرستد آنحوزه حق انتخاباتش ساقط می شود .

این مادهٔ قانون از مجلس شورای ملی گذشته

است الان اگر بگویند ثانیاً باید انتخاب تجدید بشود نقض قانون انتخابات خواهد بود بنابراین بنده تصور می کنم هیچ نقصی بر صحت انتخاب آقای سعادت نیست ومجلس شورایملی هم البته پس ازدقت آنچه عقیده اش باشد اظهار خواهد کرد .

نایب رئیس ـ قبل ازاینکه آقایان محترم به موافقت یامخالفت مذاکره کنند بنده اجازه میخواهم عبارتی راکه آقای مخبر سهواً فرمودند تصحیح کنم ایشان فرمودند اگراهالی بندرلنگه خودشان را جزء ملت ایران میدانستند میبایستی درانتخابات مشارکت نمایند گویا یک چنین عبارتی ادا فرمودند درصورتی که هریک از ولایات ایران اعم ازآنکه مشارکت بکنند یانکنند بازهم جزء مملکت ایران هستند وبا اینحال یک قسمت ازاهالی مملکت که جزو هستند از کارخود که مملکت ایران است مجزا نمیشود استدعا می کنم این نکته ملحوظ شود . آقای آقاسیدفاضل با راپورت مخالفید یاموافق ؟

آقاسیدفاضل ـ بنده موافقم .

نایب رئیس ـ آقای حاج شیخ اسدالله موافقید یا مخالف ؟

حاج شیخ اسدالله ـ باراپورت مخالفم

نایب رئیس ـ بفرمائید .

حاج شیخ اسدالله ـ اگرچه بنده نظر خصوصی در انتخابات نداشتم یعنی قصدنداشتم در اینموضوع عرض بکنم زیرا در اطراف انتخابات از تجربیات گذشته بربنده معلوم شد که هرچه مذاکرات می شود بیفایده است زیرا یک اعتبارنامه که در مجلس قرائت شد بدون اظهار مخالفتی مجلس آن را یاصحیح یا غلط رد می کند و یک انتخابی را باآنکه خلاف قانونهائی در اطراف او شده مجلس بنظرش صحیح آمده ورأی میدهد پس مذاکرات دراطراف انتخابات بیفایده است وبسته بنظر اکثر نمایندگان است این حق را هم قانون بمجلس داده است ولی نسبت بفرمایشاتی که آقا فرمودند بنده تصور میکنم هیچ حقی رابانجمن نظار نداده زیرا آقایان باید تصدیق بفرمایند که قانون قدری مجمل و محتاج بتوضیح است یکوقت حوزه جزء درتحت اداره حکومت حوزه مرکزی است یکوقت خارج ازآن است مثل همین بندرلنگه که جزو حکومت بنادراست مطابق دستوریکه قانون داده باید ازآنجا انجمن نظار تشکیل شود . تشکیل آن با حاکم است . انجمنهای جزئی که انجمن نظار تعیین میکنند تابع حکومت محل نیستند حال بهبینیم انجمن مرکزی حق انتخاب اعضای انجمن جزء را دارد یا ندارد یا باید فقط حکومت جزء انجمن جزء راتعیین کند این راپورت هیچ اشعار ندارد که آیا انجمن مرکزی انجمن جزء رامعین کرده است یانه وآیا حکومت جزء بندرلنگه باید انجمن جزء راتعیین کند یا حکومت بنادر هیچ معلوم نیست که حکومت بتشکیل انجمن جزء اقدام کرده یانکرده اینهم در راپورت اشعار نشده که ما بدانیم اقدام کرده است یا خیر انجمن جزء تشکیل شده یا نشده اعلان انتخابات دراین حوزه جزء منتشر شده یانشده وآیا مردم مطلع بوده اند که انجمن اخطار کرده یاخیر فقط نوشته شده که حاج عبدالرسول باهالی اخطار کرد یعنی اعلان نمود دیگرچیزی معلوم نیست . دراینجا باید یکی از دوکار شده باشد یا اینکه انجمن مرکزی انجمن جزء را تشکیل داده باشد واعلان منتشر کرده باشد . آنوقت اگر در مدت قانونی اهالی امتناع کرد ورأی ندادند محروم خواهند بود یااینکه اصلاً انجمن مرکزی اینکار را نکرده بحکومت بنادر اطلاع داده باشد که آقای حکومت بنادر شروع بانتخاب نمائید و انجمن جزء را درلنگه تشکیل دهید و انتخابات آنجا را تمام کنید حکومت هم انجمن جزء را تشکیل داده باشد وشروع بانتخابات نموده باشد بازاگراهالی امتناع کردند محروم خواهند بود اما اگر نه انجمن مرکزی انجمن جزء را تشکیل داده باشد نه حکومت بنادر آنوقت کدام قانون اهالی را محروم میکند در صورتیکه هیچ اطلاع ندارند میگوئید ضرب الاجل کرده اند آیا ضرب الاجل کرده اند که بدون تشکیل انجمن انتخابات رابعمل آورند؟ اینطور که نمی شود باید انجمن تشکیل شود . اینکه میفرمایند چون اهالی شکایت نکرده اند پس قابل توجه نیست خیر چنین نیست شکایتی که میکنند برای تذکر است که چنین خلاف قانونی را دراینجا شده چیز دیگر نیست اگر خود انجمن یا مجلس شورایملی آن خلاف قانونی را دید ولو شکایت هم نکنند فوراً رد میکنند مقصود که انجمن بهبیند خلاف قانون شده باشد باید انتخابات را باطل کند پس اینکه میفرمایند چون درمدت قانونی شکایتی نشد شعبه این انتخاب راتصدیق کرده وازاین جهت نباید اعتنا کرد بنده صحیح میدانم لکن اگر بدانند انجمن جزء تشکیل شده و اعلان انتخابات را منتشر کرده اند واهالی شرکت نکرده اند صحیح است حالا اگرانجمن نظار مرکزی یا حکومت بنادر در تشکیل انجمن جزء اقدامی کرده اند نمی دانم لکن در این راپورت که هیچ چیزی ننوشته است که اقدامی شده یانشده اگر آقای مخبر ازدوسه چیزی استنباط فرموده اند بفرمایند تابنده قانع شوم

مخبر ـ اولا اینکه نسبت به بیفایده بودن مذاکرات در اطراف انتخابات اظهار فرمودند تصور نمی کنم اینطور باشد زیرا مذاکرات بیفایده نیست واگرهم اعتبارنامه یک وکیلی بدون مخالفت رد شد آن را هم تصور نکنید ازروی هوا وهوس بوده زیرا بنده شخصاً یک آدمی هستم وقتی که اعتبارنامه خوانده شد اگر بخواهم مخالفت کنم خودرا محتاج بیک دلیل وسندی میدانم واگر بخواهم موافقت کنم ممکن است یک مسائلی درنظرم باشد که نتوانم اظهار موافقت بکنم پس چکنم ؟ رأی هم که باقیام وقعود است . امتناع می کنم .

چون عرض کردم بنده مخالفت نمی کنم برای اینکه یک دلائل واسنادی دردست ندارم وبرای این که یک چیزهائی در اطراف قضیه هست که ذهن مرا از موافقت دور میکند بموافقت هم نمی توانم رأی بدهم باین واسطه رأی نمی دهم و یک اعتبارنامه بدون مخالفت رد می شود وچنانکه من تصور نمیکنم شما هم تصور نفرمائید که راجع بانتخابات غرض رانی یادسته بندی شده باشد

حاج شیخ اسدالله ـ کسی چنین تصور نمی کند

مخبر ـ اما اینکه میفرمائید درراپورت اشعار نشده که هیئت نظارجزء را تشکیل داده اند یا خیر البته میدانید که صورتمجلس خلاصه جریان انتخابات است اگر بنا بود تمام آنچه را در انتخابات رخ میداد می نوشتند یک کتاب می شد نه صورت مجلس . بنده صورت مجلس را برای شما قرائت می کنم شما هر چه فهمیدید مطابق همان رأی بدهید درصورتمجلس می نویسد

یوم ۲۰ شهرشعبان المعظم اعضاء انجمن مجتمع وبتوسط دونفر شخص امین ۲۵۰۰ ورق تعرفه و ۲۰ جلد کتابچه قانون انتخاب وده مجلد دفتر ثبت برای لنگه و ۱۵۰۰ ورق تعرفه وده جلد قانون انتخابات ودفتر ثبت من لاوراق اعلانات برای بستک فرستادیم وباهالی لنگه و بستک اعلان دادیم که درعرض مدت ۳ ماه انتخابات خودرا بعمل آورده وصندوق آراء خودشان را بمرکز انتخابیه لار بفرستند

از روز ۲۴ شعبان تا ۱۲ شوال ۱۳۳۷ مطابق اعلانی که قبلا اشاعه داده بودیم در چندین جلسه نشسته مقدار ۲۱۶۹ ورقه تعرفه بانتخاب کنندگان لار و حومه آن دادیم وبموجب اعلان دیگر ازروز بیستم تا بیست و پنجم شوال مطابق شرایط مقرره قانون انتخابات آراء انتخاب کنندگان هرروزه گرفته ودر صندوق انتخاب گذارده مهروموم کردیم ومنتظر ورود صندوق آراء لنگه و بستک شدیم . بتاریخ ۲۵ شوال خطی ازطرف لنگه آمد که ما تابع بندربوشهر هستیم هروقت ازطرف حکومت بوشهر حکم شد ما اقدام بانتخاب می کنیم مجدداً نوشتیم که بندر لنگه مطابق قانون انتخابات جزو حوزه لار میباشد وتااول محرم موعد برای آنها قرار دادیم که هرگاه تا آن وقت آراء آنها نرسید انجمن مرکزیهٔ لاراستخراج آراء می نماید وهمین هیئت نظار می نویسند درظرف مدت مقرره صندوق بستک وارد شد دیگر در این صورت مجلس ننوشته است که مابه بستک کسی فرستادیم یا هیئت نظار معین کردیم یانکردیم البته همان معنائی را که بستکی از اعزام نماینده انجمن مرکزی فهمیده است بندر لنگه هم باید بفهمد . آدم برای چه به بستک فرستاده شده ؟ برای این بوده است که انتخابات آنجا راشروع کند . البته آنشخص که آن جا رفته پهلوی در وديوار بستک نمیرود لابد میرود نزد حکومت پس حالا باید بنویسد که ما نماینده پیش حکومت فرستادیم ودرمجلس حکومت ورود کرد و پنجروز هم نزد حکومت مانده اعلان بدرو دیوار چسباند آیا اینها بجز روده درازی چیزدیگری هست علاوه اهالی بندر لنگه خودرادر مقدرات این مملکت شریک میدانستند والبته مطلع هم بودند که انتخابات در جریان است وپس از آن هم مطلع شده اند که یکنفر وکیل ازحوزه انتخابیه آنجا منتخب شده و بطرف طهران میرود با اینحال در اینمدت ابداً اظهاری نکرده اند ...

نایب رئیس ـ عده برای مذاکرات کافی نیست صبر کنید آقایان تشریف بیاورند

(پس ازتأمل سه چهار نفر از آقایان از خارج وارد شدند)

نایب رئیس ـ بفرمائید

مخبر ـ آقا فرمودند عدم شکایت دلیل بر محرومی حق نیست بنده هم تصدیق می کنم چون شکایت نکردند نباید ازحقشان محروم شوند ولی البته تصدیق خواهند کرد که اهالی لنگه خودشان را جزو حوزه لار میدانستند پس از اینکه این هیئت نظار که هیچ موجباتی نمی بینم که نسبت بآنها برای مأمور ظنی ایجاد کند می نویسند ببندر لنگه که جزو حوزه انتخابیه لار است نوشته شده انتخابات راخاتمه دهند وآنها ابداً متوجه نمیشوند و لار انتخاباتش تمام میشود درجراید هم نوشته میشود حتی درخراسان واطراف آن منتشر میشود که آقای شیخ محمدحسین سعادت بسمت نمایندگی حوزه لار انتخاب شده اندو از بندر لنگه ابدا سروصدائی بلند نمی شود وشکایتی نمی کنند و نمیگویند برای مادر لنگه انجمن نظار تشکیل نداده اند وبما متوجه نشده اند . آن وقت انجمن چکند ؟ قانون هم که به هیئت نظار گفته است انتخابات رادر یک مدت معینی خاتمه دهید هیئت نظار هم موافق آن قانون رفتار کرده و بانتخابات خاتمه داده دراینصورت موجباتی که من سوءظن پیدا کنم و بآن واسطه بگویم غرض رانی شده چیست ؟ من می بینم هیئت نظار ماده بماده قانون را درهمین صورت مجلس شرح می دهند درانواره هم هیچ شکایتی نیست الان چهار ماه هم هست که ازعمر مجلس می گذرد و ابداً شکایتی نرسیده پس چه سبب دارد که بنده بگویم هیئت نظار لار بندر لنگه را ازحق خود محروم کرده است اگر این عقیده را اظهار کنیم باید انجمن نظار را مجازات کنیم زیرا یک جمعی از یک حقی که مقدس ترین حقوق آنها است محروم کرده است بنابراین من هیچ موجبات اشکالی دراطراف این راپورت نمی بینم وعدم شکایت آنهارا هم دلیل می گیرم باینکه آنها عقیده دارند که حقاً جزو بندر بوشهرند وعقیده دارند که هیئت نظار موافق قانون عمل کرده زیرا مطابق این صورتمجلس که فرستاده اند رعایت تمام مواد قانون را کرده اند فقط چیزی که هست اسم نبرده اوراق را نزد حکومت یافلان کسی فرستاده ایم واین اسم نبردن هم دلیل نمیشود که قانون مراعات نشده باشد بازهم البته آنچه موافق قانون صلاح است مجلس شورای ملی عمل خواهد فرمود .

نایب رئیس ـ آقای امین الشریعه موافقید یا مخالف ؟

امین الشریعه ـ باراپورت موافقم

نائب رئیس ـ آقای مستشارالسلطنه موافقید یا مخالف

مستشارالسلطنه ـ بنده نظریه داشتم ولی بیانات حضرتعالی مراقانع کرد

نائب رئیس ـ آقای ملک الشعراء موافقید

ملک الشعراء ـ بنده اساساً موافقم ولی نسبت بیک قسمت فرمایش آقای حاج شیخ اسدالله عرضی دارم که بعدعرض خواهم کرد

نائب رئیس ـ آقای آصف الممالک موافقید یا مخالف

آصف الممالک ـ بنده موافقم

نایب رئیس ـ آقای کازرانی (اجازه)

آقا میرزا علی کازرانی ـ بنده مقدمتاً لازم است عرض کنم حکومت لار راجع بآقای قوام الملک شیرازی است وسالها است درتحت امر ایالت فارس است حکومت بوشهر وبنادر هم همینطور ودر موقعیکه این انتخابات بعمل میآمد حکومت فارس با شاهزاده فرمانفرما بود درحقیقت تمام اینها اهل یک حوزه هستند و اینهمه پیچ وتابی که درصورتمجلس ملاحظه می فرمائید لازم نیست . بندرلنگه نمیگوید که من خودم را بی بهره از انتخابات کنم من چنین تصور می کنم که لنگاوی اختیار نکند که من شریک در انتخابات نیستم خیلی غریب است ... آقایان ملتفت باشید مقصود من این صورتمجلس است دراین کاغذ می نویسد که اهالی لنگه گفته اند چون ما تابع حکومت بوشهریم از آنجا امر بشود ما اقدام بانتخابات خواهیم کرد نمی گویند استنکاف داریم اگر ریگی در کفش انجمن نظار مرکزی نبود میخواست مراجعه بایالت فارس کند تا بفاصله پنجروز حکم شود بحکومت لنگه که مشغول بانتخابات بشود . سه ماه یا سه هفته مهلت داریم چه چیز است ؟ این تفاصیل لازم نبود . آقا می فرمایند چون در صورتمجلس ننوشته است در بستک اوراق یا نماینده را پیش حکومت فرستادیم لنگه هم مثل آنجا خیر اینطور نیست مقدمتاً عرض می کنم قانون انتخابات بغلط لنگه را جزو لار کرده فیمابین لار ولنگه فرسخها مسافت است وهیچ تناسبی فیمابین لنگه ولار وجود ندارد ازآنطرف اهالی لنگه قریب ۵۰ هزارنفوس می باشد ویک موقعیت مهم سیاسی هم دارد وباید ازآنجا یک نفر نماینده درمجلس باشد چرا ؟ که مطمح نظر خارجی است آقا می خواهند بستک را که تابع لاراست ویک ضابط بیشتر ندارد در ردیف لنگه قراردهند . لنگه حکومت مستقلی برای خودش دارد می فرمایند نرسیدن شکایت موجب سوءظن نیست . یکی ازموجبات سوء ظن بنده همین نرسیدن شکایت است . رسیدن شکایت دلیل برصحت انتخابات است نه برخرابی انتخابات مگر هرشکایتی انتخاب را خراب می کند تعجب نکنید لازم است توضیح دهم شکایتی که ازیک حوزهٔ انتخابیه رسید می گوید انجمن نظار تشکیل شده اعلانهم تعرفه هم توزیع کرده انتخابات هم بعمل آمده ولی برخلاف قانون یا فلانماده قانون بوده وتا یک اندازهٔ سوءظن را رفع می کند اما اگر یکورقه کاغذ آوردند وگفتند راجع بانتخابات همدان است خیلی خوب شکایتی هم نرسیده پس باید رأی برایش گرفته شود ؟ می فرمایند چون شکایتی نرسیده حقشان ساقط است بنده عرض می کنم که حق رأی آنها درحدود قانون ساقط نمی شود مگر وقتی که انجمن نظارتشکیل شده باشد اعلان منتشر شود آن وقت اگرآنها اقدام بانتخابات نکنند محروم خواهند بود طریق انتشار اعلان باهالی بتوسط خیرالحاج آقای حاج عبدالرسول نیست ؟ این حرفها چه چیز است ؟ قانون را بازیچه قرارداده اند حکومت که وجود داشت خوب بود بحکومت می نوشتند نه اینکه بحاج عبدالرسول بنویسند توبحکومت بگو درخصوص انتخاب دست غیب راجع بکلمهٔ پس و سپس یک سوء ظنی واقع شده سه ماه است که متصل مراجعه بمحل میکنیم سؤال می کنیم جواب می آید آنجوابها مجمل است بازهم سؤال می کنیم منهم موافقم با اشخاصی که مخالفت کردند ومراجعه بمحل نمودند چه ضرردارد ما هم مراجعه وتحقیق کنیم چرا رفع سوء ظن نشود بازیچه که نیست همینکه یکورقه کاغذ بما دادند ما هم رأی منفی ومثبت گرفتیم صحیح است ؟ خیر ؟ اینطور نیست بنده عرض می کنم اگردرحدود قانون کسی شرکت در امرانتخابات نکند البته حقش ساقط است اما کدام قانون کو . کی . کجا . چه وقت . نیست . نبوده ما پافشاری برای چه می کنیم آقای سعادت آلان بوشهر است تا بخواهند بیاید مدتها طول می کشد چرا ازمحل تحقیق نمی کنید سئوال کنید ببینید آنچه را از این ورقه می گویند راست است یا دروغ آقا می گویند نظر باین که در قانون می نویسد اعضاء انجمن نظار باید از معتمدین محل باشند باین دلیل انجمن نظار معتمد است بنده عرض می کنم مسلمان باید معتمد باشد و کسی از دستش اذیت نبیند دراینصورت نمی توانم بگویم فلان کس مسلمان است چرا که بدکار است بنابراین عرض می کنم راجع بلنگه باید ازمحل تحقیق شود زیرا اگر فردا لنگاوی گفت ما خبر نداشتیم بما اعلان نشده و بکلی بی اطلاع بوده ایم چه بآنها جواب خواهیم داد ؟ بگوئیم درصورتمجلس نوشته بشما اطلاع داده اند ؟ بنده عرض می کنم باید ازاهالی لنگه سئوال شود که آیا بشما نوشته اند ؟ خطی دیدید . قاصدی آمد ؟ اعلانی شد یاخیر ؟ بفاصله ۵ روز این امرصورت می گیرد آنوقت اگر دیدید حقیقتاً همین طوراست که صورت مجلس می گوید منهم باشما هم عقیده شده و درموقع رأی دادن بنده هم قیام نموده رأی می دهیم اما اگر دیدیم اینطور نبود آنوقت بنده نادم خواهم بود این عرض بنده است

نایب رئیس ـ عده کثیری ازآقایان نمایندگان بموجب پیشنهادهای مختلفه که فرموده اند مذاکرات را کافی دانسته اند فرقی که دارد اینستکه دونفر ازآقایان تقاضا کرده اند که درموضوع انتخاب آقای سعادت رأی گرفته نشود وبشعبه مراجعه شود که تحقیقات تکمیل شود این دونفر نماینده محترم که این پیشنهاد را کرده اند آقای سهام السلطان و آقای آشتیانی هستند ویک عدهٔ کثیری هم تقاضای اختتام مذاکرات را کرده اند ومن هم گمان می کنم بایدبا این نظر موافقت کرد یعنی مذاکرات را کافی دانست زیرا نباید فراموش بفرمائید که دردستور چیزهای مهمتری هم داریم حالا آیا مخبر شعبه موافقت می کنند اعتبارنامه بشعبه مراجعه شود

آقا میرزا هاشم آشتیانی ـ بنده مختصر توضیحی دارم

نایب رئیس ـ اجازه فرمائید پیشنهادات خوانده شود بعد هرتوضیحی دارید بفرمائید

(آقای تدین پیشنهاد آقای آقا میرزا هاشم را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

نظر باین که آقای شیخ محمدحسین سعادت حضور

www.iran-archive.com

ندارند وورود ایشان بمرکزهم شاید باین زودیها انجام نگیرد بنده پیشنهاد می‌نمایم که اعتبارنامه معزی‌الیه بعد از تحقیقات تلگرافی ازمحل بمجلس بیاید هاشم آشتیانی

نایب رئیس - پیشنهاد آقای سهام‌السلطان هم که با این پیشنهاد قریب المضمون است قرائت می شود

(بمضمون ذیل قرائت شد)

چون ازقراری که ازصورتمجلس استنباط میشود معلوم نیست که انجمن نظار درلنگه معین شده است ونایب‌الحکومه آنجا رسماً اخطارشده یا خیر واهالی استنکاف ازدادن رأی نموده اند یا خیر بنده پیشنهاد می کنم که راپورت بشعبه عودت داده شود تا تحقیقات محلی نموده بعد راپورت آنرا بمجلس تقدیم نمایند . سهام السلطان

نایب رئیس - آقای آشتیانی

(اجازه)

آقا میرزا هاشم آشتیانی - البته آقایان تصدیق می کنند که مذاکراتی که دراطراف این انتخاب می شود مربوط بشخص منتخب نیست فقط راجع بجریان قانون است . در مسئله انتخابات بندر لنگه هیچ معلوم نیست درآنجا حوزه جزئی تشکیل شده یا نشده یك مذاکراتی راجع بحاج عبدالرسول نامی می‌شود که ما نمی‌دانیم این حاجی عبدالرسول ازطرف انجمن نظارمعین شده یا نایب‌الحکومه بندرلنگه بوده بنا براین لازم است دراین باب دقتی بشود وپس از آنکه معلوم شد حاجی عبدالرسول کیست وچکاره بوده آقایانی‌هم که مخالفند البته رأی خواهندداد

نایب رئیس - آقای مخبر قبول میفرمائید بشعبه مراجعه شود یا خیر؟

مخبر - خیر بنده قبول نمی کنم

نایب رئیس - آقای آصف‌الممالك درباب این پیشنهاد فرمایشی دارید .

آصف‌الممالك - بلی بنده با این پیشنهاد مخالفم زیرا هیچ اشکالی درصحت این انتخاب نمی‌بینیم برای انتخاب یك نفر باید ببینیم چه چیز لازم است .

نایب رئیس - خواهش می کنم در اصل مطلب داخل نشوید وراجع بپیشنهاد بفرمائید

آصف‌الممالك - بنده باید در اصل مطلب داخل‌شده وصحت این انتخاب‌را ثابت کنم تا آنوقت بگویم این پیشنهادلازم نیست

نایب رئیس - پس قدری مختصر بفرمائید

آصف‌الممالك - انجمن نظاربنا بتکلیفی که داشته‌است بنقاطی که بر حسب قانون جزء حوزهٔ انتخابیه لاربوده است اعلان کرده وبقدرلزوم هم مهلت داده است اگراحیاناً قصوری ازطرف یك حوزهٔ انتخابیه شده باشد هیچ لطمهٔ نسبت بانتخابات وارد نمی شود این مسئله‌جزئی نیست که فقط درلارواقع شده باشد درهمین مجلس راجع بچندفقره انتخاب دیگرهم این مسائل مورد مذاکره واقع شده وبعد ازآنکه معلوم شده است قصورازطرف حوزهٔ انتخابیه بود وانجمن مرکزی برطبق قانون حق آنهارا ساقط کرده است مجلس هم آن انتخاب را صحیح دانسته و رأی داده است نظیر آن انتخاب سمنان و ملایر وشوشتر است. وظیفه‌یك انجمن مرکزی همین است که بشعبات جزء وحوزه‌های انتخابیه‌اطلاع دهد اگرآنها کوتاهی کنند ما نمی‌توانیم تقصیری بر آن وارد آوریم واگراین طور باشد ممکن نیست هیچ انتخابی خاتمه پیدا کند برای این که درهرانتخابی‌ممکن است یك شعبهٔ‌جزئش حاضرنشود در اینصورت ما نمی توانیم حقوق یك جمعیت زیادتری را برای یك جمعیت کمتری تضییع کنیم درصورتی که‌وظیفه هرفردی اینست که‌درموقعی که‌اعلان انتخاباترا منتشر کردند درانتخابات‌شرکت کند اگرنکرد خودش‌حق خودرا ساقط کرده‌شکایتی هم که‌دراین موضوع نرسیده وقتی‌خودشان شکایتی ازاین باب ندارند وقانع شده‌اند دیگرحق نداریم آنهارا ذیحق فرض کنیم وازطرف آنها وکالت کنیم و بگوئیم انتخابات صحیح نیست‌بنابراین‌بنده با پیشنهاد مخالف هستم

نایب رئیس - نظر باین که آقای سهام‌السلطان هم یکی از پیشنهاد کنندگان هستند اگر موافقت بفرمائید ایشان هم توضیحشانرا بدهند وبعد رأی بگیریم

سهام‌السلطان - البته تصدیق می‌فرمائید که انجمن نظارمرکزی یا نظارت حکومت باید بشعبات جزء اطلاع بدهد یعنی باید بنایب الحکومه محل اطلاع داده ویکنفر نماینده بفرستد که نایب‌الحکومه محل انجمن را تشکیل‌دهد.

بندرلنگه هم همینطور که در صورتمجلس‌نوشته شده یك نفر فرستاده شده ولی درصورتمجلس‌بطور صریح معلوم نکرده که بنایب‌الحکومه اظهاری شده باشد وفقط اظهار میدارد از طرف حاج عبدالرسول نوشته شده‌است که نایب‌الحکومه گفته است چون‌بندر لنگه جزء بوشهر است باید بنایب‌الحکومهٔ بوشهر مراجعه شود واز طرف نایب‌الحکومه اخطار شود تا اهالی بندر لنگه مشغول انتخابات شوند البته باید مجدداً نایب الحکومهٔ لار بنایب‌الحکومه بوشهر این مسئله را مراجعه کرده باشد و بنایب‌الحکومهٔ بوشهر مراجعه نشده و باینواسطه این کار بتأخیر افتاد و انتخابات بندرلنگه صورت نگرفته در اینصورت بنده عقیده‌ام این است که تحقیق شود اگراز طرف‌انجمن لار ونایب‌الحکومهٔ آنجا باهالی اخطارشده‌وازطرف اهالی اظهار شده‌باشد که بحکومت بوشهر که ماجزو آن هستیم اخطار کنید و حکومت بوشهر بما اطلاع بدهد که ما اقدام بانتخابات کنیم و بحکومت بوشهر اطلاع داده نشده‌باشد البته در اینصورت مانمیتوانیم آنها را از حق خودشان محروم کنیم این‌نظریه بنده بود چون در شعبه هم این نظریه‌را داشتم در اینجا هم عرض کردم

نایب رئیس - آقای آشتیانی‌هم همان‌پیشنهاد آقای سهام‌السلطان‌را که درحقیقت باپیشنهادخودشان یکی است قبول وامضاء فرمودند و برای هردو یك رأی گرفته میشود بنابراین باید رأی بگیریم ابتداء رأی میگیریم که راپورت برگردد بشعبه تایك تحقیقات محلی شود

آقایانی که با این پیشنهاد موافقت می فرمایند قیام فرمایند

(عده قلیلی قیام نمودند)

نایب رئیس - رد شد تصور میکنم مخالفی نباشد که بوکالت آقای سعادت رأی بگیریم (گفته شد خیر) .

آقایانی که صحت نمایندگی آقای آقا شیخ محمد حسین سعادت را تصویب می فرمایند قیام نمایند .

(اغلب قیام نمودند)

نایب رئیس - تصویب شد . یك راپورت دیگری رسیده است راجع بآقای دست‌غیب که‌بایستی جزو دستور گذارده شود ولی جمعی از آقایان تقاضا کرده‌اند که این راپورت‌طبع وتوزیع شده‌ودردستور جلسهٔ آتیه گذارده‌شود . چون امشب کارهای‌مهمتری هم داریم وبودجه مجلس بایستی مطرح مذاکره‌شود اگر مخالفی‌نباشد بجلسهٔ آتیه موکول شود آقای آقا میرزا هاشم آشتیانی(اجازه)

آقا میرزا هاشم آشتیانی - چون این راپورت‌سابقاً‌جزو دستور گذاشته شده وطبع‌وتوزیع هم شده و مخالفتهائی هم نسبت به آن ابراز شده گمان نمیکنم دیگر لازم به طبع و توزیع ثانوی باشد .

نایب رئیس - در هرصورت چون پیشنهادی شده است مجبوریم‌راجع بآن رأی بگیریم وبعلاوه راپورت ثانوی هم طبع نشده . در هر حال این پیشنهاد قرائت میشود وهر قسم مجلس‌رأی داد عمل میشود .

(آقای تدین پیشنهادمزبوررا بمضمون ذیل قرائت نمودند)

امضاءکنندگان ذیل تقاضا مینمایند:

چون مخالفین آقای‌دست‌غیب بایستی‌بتلگرافات و توضیحاتی که ازبندر عباس‌درموضوع اشکال‌مزبورهٔ در صورتمجلس ایشان رسیده است مراجعه نمایند مقررشود راپورت مشارالیه ازدستور امروز برداشته شده طبع وتوزیع گردد تادرجلسهٔ آتیه تکلیف آن معین شود .

محمد هاشم‌میرزا - عدل‌السلطنه - حسینعلی عبدالله معتمدالسلطنه

تدین - صدر این پیشنهاد با ذیلش مخالف است زیرا اول‌میگوید مخالفین‌آقای دست‌غیب‌بایستی بتلگرافات وتوضیحاتی که ازبندر عباس در موضوع اشکال مزبوره در صورتمجلس ایشان رسیده است مراجعه نمایند و در ذیل آن مینویسد طبع و توزیع گردد خوب است هر کس مخالف است بشعبه رفته و به تلگرافات مراجعه نماید فایدهٔ طبع و توزیع چه خواهد بود بعلاوه‌آن تلگرافات بنده حاضر دارم اگر مجلس موافق باشد بخوانم

نایب رئیس - آقای نصرت الدوله (اجازه نطق)

نصرت‌الدوله - شخصاً عرضی‌ندارم لکن شاهزاده‌محمدهاشم میرزاچندین مرتبه اجازه‌خواسته‌اند ولی گویا آقایان منشیان کاملا توجه نمی فرمایند بهاین جهت بنده اجازه خواستم که این مطلب را متذکرشوم .

تدین - موقعی که ایشان اجازه خواسته‌اندهمان وقت یادداشت‌شده‌است .

نایب رئیس - آقای محمد هاشم میرزا

(اجازه نطق)

محمد هاشم میرزا - البته خاطر آقایان مسبوق است که مخالفت باآقای دست غیب ابتدا از طرف بنده اظهارشدوهیچ مقصود وغرضی‌هم بایشان نداشتم فقط درطرزوجریان انتخابات یك اشکالاتی بنظرم رسیده بود که بشعبه‌عرض کردم وبعرض‌مجلس هم رسانیده‌ومحتاج بتحقیقات محلی دانستم لذا شعبه بمحل رجوع نمود وتلگرافاتی رسیده ازقرار معلوم توضیحاتی داده شده‌است ولی‌آن توضیحات را بنده ندیده‌ام چون نمی‌خواهم اوقات گرانبهای مجلس را چندساعت مثل قضیه آقاشیخ محمدحسین سعادت‌وغیره تلف کرده باشم این است که عرض کردم تلگرافات وراپورت را طبع وتوزیع‌نمایند تااگرراپورت‌موافق مقصود من باشد مخالفت نکرده و رأی بدهم و مذاکرات کمتر جریان پیدا نماید و گمان نمی کنم ضرری‌هم داشته‌باشد دیگر نمیدانم مخالفت آقای‌تدین ازچه نقطه نظراست

تدین - اینکه عرض کردم لازم نیست طبع وتوزیع شودازنقطه‌نظرصرفه‌جوئی بوداگرمیخواهید تلگرافات باصورتمجلس را ملاحظه‌بفرمائید‌حاضراست والا بنده مخالفتی ندارم .

نایب رئیس - در هرصورت اگر مخالفتی نباشد راپورت راجع بآقای دست غیب بجلسه بعد موکول شود .

محقق العلماء - اجازه می فرمائید توضیح مختصری عرض نمایم ؟

نایب رئیس - بفرمائید .

محقق العلماء - گمان می کنم لازم بطبع و توزیع نیست ممکن است خود آقای محمد هاشم میرزا بشعبه مراجعه فرمایند و تلگرافات را ملاحظه کنند .

نایب رئیس - این راجع بطرزجریان داخلی مجلس است واداره تفتیشیه خودش مراعات خواهد کرد راجع بیك مطلبی هم که مختصر وجزو دستور است مذاکره می کنیم وبعد ازتنفس داخل در شور بودجه مجلس خواهیم شد وآن مسئله پیشنهادی‌است که‌درباب تجدید نظردرقانون‌انتخابات شده‌است‌آقای آقا سید یعقوب .

(اجازه)

آقاسید یعقوب - راجع بتجدید نظر در قانون انتخابات گمان نمی کنم دلیلی داشته باشدزیرا حکومت ماحکومت ملی است وما دارای‌قانون‌اساسی هستیم هرچند فکرمی کنم عیبی دراین قانون‌نمی‌بینم فقط نقصی که دارد مسئله مداخله حکومتهای مختلفه است درامرانتخابات واگربرقانون انتخابات یکماده اضافه شود که هیچ حکومتی حق‌ندارد چه‌درانتخابات چه درتجدید انتخابات مداخله نماید رفع آن عیب خواهد شد و گمان می کنم قانون انتخابات فعلی هیچ عیب ونقصی ندارد لکن بنده کاملا با اضافه‌این ماده موافقم ولکن دراصل اینکه باید نسبت بقانون انتخابات تجدیدنظر شود بنده مخالفم و خوب است آقایانی که این امر را لازم و واجب میدانند دلائل خود را ذکر فرمایند تا بنده هم قانع شوم

نایب رئیس - آقای نصرةالدوله (اجازه)

نصرةالدوله - گمان میکنم نظر پیشنهاد کنندگان مخالفی درمجلس نداشته‌باشد وخودآقای آقاسید یعقوب هم‌ازنقطه نظر توضیح خواستن‌است که این فرمایش را فرمودند لذا بنده باکمال میل نظریات پیشنهاد کنندگان را بعرض میرسانم وگمان میکنم آقایان نمایندگان محترم‌باتجربیاتی که دراین دوره درشعب نموده‌اندنظریات‌بنده راتصدیق‌فرمایند تجدید نظر درقانون‌انتخابات ازنقطه‌نظرهای‌مختلف است ولی اصولا در مواقع عمل یك نواقصی دراین قانون دیده شده و در تمام حوزه های انتخابیه یك اشکالاتی بواسطه ناقص بودن بعضی از قسمتهای قانون تولید شده وهمان اشکالات‌درشعبه ودرمجلس اسباب‌مزاحمت‌فراهم آورده وشاید همین مذاکراتی که امروز اینجا در مورد یك‌اعتبارنامه شد دلیل کافی برنقص قانون انتخابات باشد حالا اگر بخواهم کلیه نظریات پیشنهاد کنندگان رابعرض برسانم وداخل‌در جزئیات مطلب شوم ممکن است دچار تطویل شویم بنابراین ممکن است یك کمسیونی از طرف مجلس انتخاب شود که در این قانون تجدید نظر نمایند و هرطور صلاح دیدند اصلاحاتی درآن بعمل‌آورند و راپورت دهند توضیح دیگری که میخواستم عرض نمایم راجع بمذاکراتی‌است که در خارج جریان‌دارد زیرا شنیدم در خارج دراطراف این پیشنهاد تصور شده است که این تجدیدنظر راجع بحق‌انتخاب‌عمومی است این مطلب رابنده کاملا تکذیب مینمایم پیشنهاد کنندگان هیچوقت در این خیال نیستند که این حق عمومی و قانونی را که برای افراد این مملکت است از آنها سلب نمایند راجع بیك قسمت دیگراز فرمایشات آقای آقاسیدیعقوب هم نسبت بعدم‌مداخله حکومت درامر انتخابات بنده چیزی نفهمیدم البته قسمت اجرائیات انتخابات ووسایل کار همیشه باید در دست قوه اجرائیه وحکومت باشد ولی البته بایستی از بعضی مداخلات غیر مشروع‌مأمورین دولتی(که در این انتخابات‌اخیر کاملادرشعب‌معلوم‌شده‌جلوگیری نمود و عملیات آنان را محدود کرد و پیشنهاد کنندگان هم کاملا این نظریه رادارند و در کمسیون هم طرح خواهد شد

نایب رئیس - آقای آصف الممالك موافقید ؟

آصف‌الممالك - بلی

نایب رئیس - آقای آقاسیدفاضل باپیشنهاد موافقید ؛

آقاسیدفاضل - بلی موافقم

نایب - آقای مساوات موافقید

مساوات - بنده یك‌مخالفت‌اجمالی دارم

نایب رئیس - بفرمائید

مساوات - چون تجدیدنظر درقانون‌انتخابات تزلزلی درقانون وارد می‌آورد اینست که ازآقایان پیشنهاددهندگان توضیح‌می‌خواهم که‌آیامقصوداز تجدید نظر اصلاح قانون‌است یا الغاءآن و گمان می‌کنم مقصود پیشنهاد دهندگان اصلاح قانون بوده است نه الغاء و تجدید نظر البته نمی‌توان‌منکر شد که قانون انتخابات نواقصی دارد وبایستی اصلاح‌شودولی باید دانست که اصلاح غیر ازتجدیدنظراست اصلاح‌عبارت از اینست که‌این قانون بقوه‌خودباقی باشدوبعد‌بعنوان الحاق یا حذف بعضی از موادآن‌جرح و تعدیل‌شود خوب است درپیشنهاد این توضیح قیدشودومخصوصاً تصریح شود که این قانون قوهٔ قانونی خودرابایستی داشته باشد .

نایب رئیس - نظر باینکه بنده‌هم یکی‌از پیشنهاد-کنندگان این‌لایحه هستم لذا اجازه می‌خواهم که در اینجا دو کلمه‌عرض کنم‌اصلا نظریهٔ ما در پیشنهاداین لایحه الغاء قانون انتخابات نبوده زیرا الغاء قانون بایستی بتصویب مجلس شورای ملی برسد تا قوهٔ قانونی ازآن سلب‌شود نقطهٔ نظر ما این‌بود که‌قانون بایستی بتصویب مجلس شورای‌ملی‌برسد تاقوهٔ‌قانونی ازآن‌سلب شود نقطهٔ نظرما این‌بود که قانون‌انتخابات اصلاحاتی لازم دارد در صورتی که ممکن‌بودیکی از آقایان نمایندگان دراین قانون‌مطالعاتی‌میکرد و اصلاحاتی را درنظرمیگرفت وبمجلس پیشنهادمی کرد ولی چون مطالعات یکنفر کافی‌نیست این بود که تقاضاشد کمسیونی تشکیل شود(چنانکه‌اینمطلب سابقه‌هم داشته و درمجلس دوم برای تجدیدنظر در قانون انتخابات‌یك کمسیونی تشکیل‌شد)واین کمسیون در قانون‌انتخابات مطالعاتی‌بکند و اصلاحاتی که‌لازم میداند درضمن راپورت‌بمجلس تقدیم نمایدواگر آن اصلاحات باکثریت‌تصویب شد قائم‌مقام موادنسخ‌شده خواهد شدو الا این قانون فعلی باعتبار خودش‌باقی می‌ماند . آقای آصف‌الممالك(اجازه‌نطق)

آصف‌الممالك - همه‌آقایان‌مخصوصاً آقایانی که درجریان یك انتخابی‌داخل بوده‌اند بخوبی‌مسبوقند که در قانون انتخابات‌نواقصی هست و اصلاحاتی‌را بایستی برای آن قائل شدچون آقای آقاسیدیعقوب فرمودند اگریك چیزهائی هست بعرض مجلس‌برسد که ایشانهم مطلع شوند عرض می کنم‌یکی‌ازنواقص این قانون جدولی است که منضم بآن شده است‌ودر موقعی که این جدول نوشته شده کاملارعایت‌بعدوقرب نقاط حوزه‌های انتخابیه نشده دربعضی ازحوزه های انتخابیه‌مابین حوزه های مرکزی وحوزه‌های‌جزء آن چهل‌یاپنجاه‌فرسخ وحوزه جزو دیگری که‌ازآن‌حوزهٔ مرکزی خارج است‌پنج فرسخ مسافت داردحالااین نظراز کجا پیدا شده‌وبچه‌جهت درآنموقع‌نتوانسته‌اند این حوزه‌ها رااز روی تناسب و از نقطهٔ نظر قرب و

www.iran-archive.com

بعد معین کنند شاید در آنموقع بعضی از نمایندگان ولایات اطلاع کافی از اوضاع جغرافیائی ولایت خود نداشته‌اند و یا آنکه واقعاً یک ایالت و ولایتی از خود در مجلس نماینده نداشته چنانکه در دوره دوم تقنینیه کرمان در این مجلس نماینده نداشت و یا اگر هم بوده‌اند اطلاعات کامل از وضعیت جغرافیائی کرمان نداشته‌اند و بهمین ملاحظه در حوزه بندی کاملا رعایت تناسب قرب و بعد نشده و تصور می کنم در سایر ولایات هم این مسئله هست و کلیه این مسئله تولید اشکال بزرگی برای سرعت و پیشرفت جریان انتخابات نموده است و باعث زحمت شده مثلا در موقعیکه مدت قانونی انتخاب یک حوزه را معین می کنند بواسطه همین بعد مسافت چون نمیتوانند نتیجه انتخابات خود را برفع برسانند انجمن نظارت مرکزی حق انتخاب آنحوزه را ساقط می‌نماید و اسباب شکایت می‌شود در صورتی که اگر مسافت نزدیک بود البته زودتر انتخاباتشان را خاتمه می‌دادند و این شکایات و فریادها واقع نمی شد ۰

نقص دیگر این قانون این است با ابهاماتی که در این قانون موجود است در نقاطی که خیلی دور دست است غالباً انجمن‌های نظار دچار مشکلاتی میشوند و می‌خواهند از انجمن مرکزی توضیحات بخواهند تا آدم بفرستند و مشکلات خودشان را اظهار نمایند و از انجمن مرکزی تعلیمات بآنها برسد مدت انتخاب می گذرد و حق آنها ساقط می شود همچنین اشکالات دیگر هم راجع ببعضی تکلیفاتی است که در این قانون مصرح نیست مثلا یک نفر نماینده معین شده و مجلس هم مفتوح شده است اگر نماینده میل نداشته باشد در مرکز حاضر شود هیچ تکلیفی برای او معین نیست در حالی که ممکن است در تمام دوره تقنینیه نماینده فلان محل در مجلس حاضر نشود و البته باید یک تکلیفی برای نمایندگان معلوم باشد دیگر اینکه حدود اختیارات انجمن نظار و حکومت‌های محلی در این قانون مصرح نیست در انتخابات طهران ما اعتراض می کنیم که چرا انجمن مرکزی در امور انتخابات کن مداخله کرد و البته این اعتراض بجااست اما قانون برای انجمن نظار مرکزی حدودی معین نکرده است که انجمن نظار مرکزی بعد از آنکه یک سوء جریانی در انتخابات ملاحظه نموده تکلیف چیست همچنین راجع بانتخابات مازندران که در این مجلس راپورتش خوانده شد و مشکلات آنرا همه ماها ملاحظه کردیم بعلاوه راجع بحوزه‌های انتخابیه کاملا مطرح نیست که انجمن نظار مرکزی چه تکلیفی خواهد داشت مثلا اگر بخواهید بیک محلی مأموری بفرستند و برای آنجا حوزهٔ انتخابیه تشکیل بدهند بقدری کوچک و اقابل است که باید مخارجی را متحمل شوند و یک اشخاص را بفرستند آنوقت بعد از مدتها معطلی ۱۰۰۰ نفر یا ۱۰۰۰ نفر را در انتخابات شرکت دهند و اگر احیاناً آنها را در انتخابات شرکت ندهند ممکن است اشکالاتی تولید شود و اسباب شکایت فراهم گردد و غالباً بواسطه این قبیل ابهامات و مشکلات انجمن‌های نظار مرکزی در هر موقع دچار مشکلاتی می‌شدند و محتاج بودند رجوع بمرکز و وزارت داخله بنمایند و وزارت داخله هم بآنها تعلیماتی می‌داد و بطوری این تعلیمات و دستورات زیاد شده بود که از تمام آنها یک جزوه تشکیل داده بودند و در بدو انتخابات بولایات میفرستادند که مشکلات خود را از روی آن جزوه حل نموده و انتخاباتشان را خاتمه دهند بنابراین تجدید نظر باین معانی خواهد بود و همانطوریکه آقای سردار معظم توضیح دادند تجدید نظر شامل این نخواهد بود که این قانون فعلا از نفوذ و قوهٔ خودش بکاهد تا قانون جدیدی قائم مقام آن نگردد خیر این قانون باعتبار خود باقی منتهی کمیسیونی که انتخاب خواهد شد رسیدگی بقانون انتخابات نموده و نواقصی که بنظرش میرسد موادی برای اصلاحات بنظر مجلس میرساند و در صورت تصویب اجراء خواهد شد

نایب رئیس — آقایان مذاکرات را کافی نمی دانند ؟

مساوات - بنده اجازه میخواهم

نایب رئیس - بفرمائید

مساوات — بنده مخالفت ندارم و بعد از آنکه آقایان پیشنهاد کنندگان توضیحاتی دادند معلوم شد که آنها هم با من هم عقیده هستند لذا استدعا میکنم در پیشنهاد این مطلب تصریح شود برای اینکه من بعد اشکالی روی ندهد

نایب رئیس اگر پیشنهادی دارید بنویسید و بفرستید تا نسبت بآن رأی گرفته شود

نصرت الدوله اگر اجازه داده شود برای اقناع آقای مساوات میخواستم توضیحی بدهم

بفرمائید؟

در قسمت آخر این پیشنهاد قیدی شده است که هیچ تردیدی باقی نمی گذارد چون می‌نویسد که کمیسیونی مرکب از ۹ نفر برای تجدید نظر در قانون انتخابات از طرف مجلس شورای ملی انتخاب شده و راپورت اصلاحات لازمه در قانون انتخابات را پس از مطالعه بمجلس شورای ملی پیشنهاد می نماید بنده گمان می کنم این عبارت کاملا کافی است و هیچ ابهامی در خارج باقی نخواهد برد علاوه بر آن از نقطه نظر اصول هم هر قانونی باید بموجب یک قانون دیگری لغو شود

نایب رئیس - پیشنهاد آقای مساوات قرائت می شود

(آقای تدین پیشنهاد مزبور را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

این عبارت در آخر پیشنهاد نوشته شود و این قانون انتخابات بقوه قانونیه باقی است تا وقتیکه مجلس باصلاحات آن رأی بدهد

نایب رئیس — آقای محمد هاشم میرزا

(اجازه)

محمد هاشم میرزا — مسئله تفسیر یا تجدید نظر در قانون سابقه های مفصلی در این مجلس دارد منجمله راجع بقانون انتخابات ۱۵ ماه کمیسیون طول کشید و زحمت کشیدند تا این نظامنامه و قانون انتخابات فعلی را نوشتند و دیگر از قانونهائی که لغو شد یا تغییر کرد قانون اثاث و قانون ۲۳ جوزا بود بنابراین بهیچوجه محتاج باضافه کردن این عبارت نیست مسلم است همانطور که شاهزاده نصرت الدوله فرمودند تا یک ماده قانونی تصویب نشود قانون مصوب دیگر هرگز لغو نخواهد شد چنانچه ملاحظه فرمودید در موقوف الاجراء بودن قانون تشکیلات مالیه بیست روز مذاکره کردیم یقین است در ابقاء قانون انتخابات هیچ تردیدی نیست لذا بعقیده بنده هیچ محتاج باضافه کردن عبارت این پیشنهاد نیست ۰

نایب رئیس — بنده که یک نفر از پیشنهاد کنندگان هستم اگر عیبی در قبول این پیشنهاد تصور نمی کردم ممکن بود این پیشنهاد را بپذیرم لکن گمان می کنم اگر این عبارت ضمیمه اینماده بشود مجبور باشیم بعدها در تمام قوانین این عبارت را ضمیمه کنیم این عیب بنظر بنده رسیده مقصود آقای مساوات هم این بود که سوء تفاهمی نشود و تصور میکنم این مذاکراتی که در مجلس شد برای رفع آن سوء تفاهم کافی است و مخصوصاً استحکام قانون انتخابات را تثبیت می‌نماید با تمام این احوال اضافه آن منوط برأی مجلس است ۰

مساوات - بلی مذاکرات مجلس سندیت دارد ولی می‌بینیم گاهی فراموش می‌شود بلی در هر ماده هر وقت توضیحی بدهند چون در صورت مشروح مجلس هست سندیت دارد ولی گاهی اغفال می شود و این مسئله لفت تجدید نظر غیر از سایر چیزها است و این پیشنهاد تجدید نظر در قانون را در واقع متزلزل می کند و بعقیده من در صورتی که با ن موافق باشند گمان نمی کنم الحاق این عبارت چندان ضرری داشته باشد ۰

نایب رئیس — در هر صورت آقای مساوات پیشنهادی کرده اند قرائت می شود و رأی می گیریم ۰

(آقای تدین پیشنهاد را مجدداً قرائت نمودند)

نایب رئیس - بنابر این رأی میگیریم در قابل توجه بودن این ضمیمه و اگر قابل توجه شد اضافه می شود

(آقای ارباب کیخسرو اجازه)

ارباب کیخسرو - بنده گمان می کنم قبلا این مسئله را باید معلوم کرد زیرا اگر در این پیشنهاد رأی گرفته و رد شود مثل این است که ما معتقد باین پیشنهاد نبوده‌ایم عقیدهٔ بنده این است که این پیشنهاد بماند برای بعد از تنفس که آقایان نمایندگان در آن دقت کرده بعد رأی دهند ۰

نصرت الدوله — بنده هیچ محتاج نمیدانم بماند برای بعد از تنفس و اینمطلب را که آقای ارباب کیخسرو فرمودند تصور می کنم ایرادی وارد نباشد آقای مساوات مصرند که این توضیح بشود و پیشنهاد کنندگان هم این توضیح را زائد میدانند و عقیده شان این است که این توضیح ممکن است در آتیه ودر موارد دیگر مضر باشد زیرا این توضیح و این قبیل تفسیر ها برای موقعی است که اصول مسلمی در بین نباشد ولی امروز یک اصل مسلم و محرز در بین هست و آن اینست که یک قانونی که از مجلس گذشته بدون اینکه قانون دیگری از مجلس بگذرد نقض نمی شود ما چطور می‌توانیم بواسطه افزودن یک چنین عبارتی این اصل مسلم را از قوت خود بیندازیم باین ملاحظه بنده تصور می کنم که اگر این نظر آقای مساوات را مجلس تصدیق نکند ابداً ضرر و خللی

باساس مسئله وارد نمی‌آورد که آقای ارباب کیخسرو تصور فرمودند شاید خللی وارد می‌آورد منتهی چون آقای مساوات در پیشنهاد خود اصرار دارند و در عقیده خودشان باقی هستند مجلس هم بپیشنهاد ایشان رأی می‌دهد بعد در اصل پیشنهاد رأی گرفته خواهد شد ۰

ارباب کیخسرو — بنده مخالف پیشنهاد اولیه نبودم مقصود بنده این بود که اگر رأی گرفته شود و رد شود تعبیر نشود که با اصل مقصود کسی مخالفت داشته است ۰

نایب رئیس در هر صورت نظر باینکه بعد از تنفس کار دیگری داریم باید این مسئله را تمام کنیم آقایانیکه پیشنهاد آقای مساوات را تصویب مینمایند قیام نمایند ۰

(عده قلیلی قیام نمودند)

نایب رئیس رد شد بنابر این رأی می گیریم در اصل پیشنهاد تعیین کمسیون برای تجدید نظر در قانون انتخابات آقایانی که این پیشنهاد را تصویب می کنند قیام فرمایند ۰

(اغلب نمایندگان قیام نمودند)

نایب رئیس تصویب شد انتخاب کمیسیون و اعضایش برای جلسه بعد می‌نماید فعلا یکربع تنفس است و پس از آن داخل در شور بودجه مجلس خواهیم شد ۰

(در اینموقع آقایان نمایندگان برای تنفس از مجلس خارج و پس از یکربع مجلس مجدداً تشکیل گردید)

نایب رئیس شروع می کنیم بشور در بودجه مجلس راپورت اداره مباشرت و بعد راپورت کمیسیون محاسبات خوانده می‌شود و بعد رأی می گیریم ۰

(آقای تدین راپورت اداره مباشرت و کمیسیون محاسبات را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

کمیسیون محاسبات در تاریخ چهارشنبه یازدهم ربیع الاول ۱۳۴۰ مطابق ۲۴ عقرب تخاقوی ئیل ۱۳۰۰ بریاست آقای شیخ الاسلام ملایری منعقد و بودجه ۹ ماهه سنه تخاقوی ئیل ۱۳۰۰ مجلس شورایملی را که از اول سرطان الی آخر حوت همان سنه است ودر چند جلسه با حضور آقای ارباب کیخسرو مطرح مذاکره بوده موافق مواد ذیل که عین پیشنهادی اداره محترم مباشرت است باتفاق تصویب و بمجلس شورایملی تقدیم می‌نماید ۰

رئیس کمیسیون شیخ الاسلام ملایری مخبر کمیسیون ابراهیم قمی

(مقام منیع مجلس مقدس شورایملی شیدالله ارکانه)

اینک خوشبختانه اداره مباشرت موفق میشود پس از ۶ سال واندی مجدداً بودجه مجلس مقدس را بخود مجلس پیشنهاد و استدعا نماید برای آنکه بیش از این امور محاسباتی اداره مباشرت در حال اجمال نباشد و بعلاوه باید هرچه زودتر این بودجه تصویب و ضمیمه بودجه کل مملکتی شود سریعاً تکلیف آنرا معین فرمایند تصریحاً عرض میشود که در بودجه تقدیمی نسبت بسابق اضافاتی منظور گردیده که ناگزیر از عرض مختصر توضیح میباشد ۰

۱ — میزان مقرری آقایان نمایندگان محترم را که در حدود نود نفر منظور داشته بدیهی است هر عده حاضر و اعتبار نامه‌شان تصویب شود در همان حدود از خزانه دولت اخذ و تأدیه خواهد شد چنانکه در سایر موارد مخارج و مصارف هم همین رعایت می‌شود و پیشنهاد این عده محض احتیاط است که در موقع ضرورت موجب معطلی نگردد ۰

۲ - با آنکه میزان مقرری آقایان نمایندگان از بدو مشروطیت شانزده سال قبل یکصد تومان پیشنهاد شده بود و از آن تاریخ تاکنون چنانکه برای هر فردی از افراد این مملکت بدون ضرورت بیان هیچ دلیلی محسوس و روشن است که اوضاع زندگانی این مملکت یک برچند ترقی نموده که حتی اگر حالیه مقرری مصوبه شانزده سال قبل سه مقابل و بیشتر هم پیشنهاد می‌شد باز ترقی اوضاع زندگانی برتری می‌داشت معهذا چون یگانه نقطه نظر قبول نمایندگی برای فداکاری و خدمت بملت و مملکت است و از همان اوقات که این مقرری تصدیق شده است نه بعنوان تمام مخارج یکنفر نماینده و بلکه بعنوان کمک افتخاری بوده است از این جهت فعلا هم اداره مباشرت از آن نظر تجاوز ننموده و بعنوان مقرری همان یکصد تومان را پیشنهاد نمود ولی از نقطه نظر طول مدت انتظار افتتاح مجلس شورای دوره چهارم و حضور اغلب نمایندگان محترم از ایالات وولایات و مدتها معطلی در مرکز و تحمل خسارات دو جانبه که بایستی تا اندازهٔ مختصری آن خسارات کثیره را جبران نمود از این جهة اداره مباشرت با موافقت هیئت محترم رئیسه مبلغ یکصد تومان نیز عجالتهً بعنوان مددمعاش تا آخر هذه السنه مزید بر آن مقرری پیشنهاد نمود تا پس از تعیین بودجه کل مملکت و بدست آمدن مقیاس صحیحی از کل جمع و خرج و میزان بندیها برای آتیه نسبت به بودجه مجلس شورایملی نیز ترتیبی ثابت اتخاذ شود ۰

۳ - نسبت به اجزاء مستخدمین اداری مجلس شورایملی که جزئی اضافاتی منظور شده باعطف نظر بادارات دولتی که ببصیرت کامله آقایان نمایندگان محترم حاجت بتوضیح نیست و با تحمل صدمات و خسارات گذشته اداره مباشرت به جرئت تصدیق می‌نماید که هنوز این اندک اضافات نه فقط جبران آن خدمات و خسارات را نمی‌نماید بلکه با اوضاع معیشت معلومهٔ حاضره هریک درمقام خود باید بقناعت روزگار گذرانند و اگر بیش از این منظور نشده فقط و فقط از نقطه نظر ضیق مالیه مملکت بوده است ۰

۴ - درقسمت مطبعهٔ مجلس که خرج آن مزید بر بودجه گردیده بدیهی است درمقابل این خرج نه فقط امید است عوائد از آن عمل جبران خرج را بنماید بلکه امیدواری است باعطف توجه ادارات دولتی بصلاح و صرفهٔ خزانهٔ دولت وارجاع مطبوعاتشان در حدیکه از عهده مطبعهٔ مجلس ساخته است از فاضل عوائد نیز تهیه مطبوع تری دیده و چنانکه باید و شاید موجبات صلاح و صرفه ملت و دولت که در حال وحدت است فراهم گردد

درخاتمه هرچند ساختمان عمارتی مخصوص کتاب خانه - تبدیل عمارات مخروبه غربی بعمارات صحیح - افزودن برجایگاه تماشاچیان جلسات مجلس وتوسعهٔ مطبعه نیز از ضروریات مجلس است ولی عجالتهً محض ضیق مالیه هریک ازاین قسمتها را موکول به آتیه و زمان امکان می نماید و بدیهی است در صورت اقتضا پیشنهاد هریک را بموقع خود تقدیم مجلس شورای ملی خواهد نمود ۰

از طرف اداره مباشرت مجلس شورای ملی
کیخسرو شاهرخ

نایب رئیس — قبل از اینکه داخل شور شویم لازم است غلطی را که درطبع واقع شده است اصلاح کنیم ۰

ضمیمه (۱) شامل هفت ماده است که تماماً بعنوان ماده طبع شده در صورتیکه چهار ماده اول ماده نیستند وچهار فقره ازمادهٔ اول هستند باین ترتیب که ماده اول ودوم وسوم وچهارم که ماده حساب شده است چهار فقره از ماده ۱ خواهد بود ماده پنجم ماده دو خواهد شد و ماده ششم ماده ۳ میشود ماده هفتم ماده چهار میشود این اصلاح را بفرمائید زیرا این چهار فقره اولی را که عرض کردم موقع رأی باید درضمن ماده اول رأی بدهید ۰

حالا شور در کلیات است اگر فرمایشی ندارید داخل درمواد شویم ۰

آقاسید فاضل - یکدفعه دیگر توضیح را بیان بفرمائید ۰

نایب رئیس - طرف چپ صفحه سوم که ماده ۱ و ۲ و ۳ و ۴ نوشته شده این چهار تا ماده نیستند فقرات چهار گانه مادهٔ اول هستند و ماده پنج ماده دو میشود ماده شش ماده ۳ میشود و ماده هفت ماده چهار میشود رأی می گیریم که داخل در شور مواد بودجه مجلس بشویم آقایانیکه تصویب می‌فرمایند داخل در شور مواد قیام فرمایند ۰

(اغلب قیام نمودند)

نایب رئیس - تصویب شد ۰ مذاکره در ماده اول است ۰

(ماده اول بمضمون ذیل قرائت شد)

ماده اول برای مخارج نه ماهه سنهٔ تخاقوی ئیل ۱۳۰۰ مجلس شورای ملی مبلغ یکصد و هشتاد و سه هزار و دویست و پنج تومان موافق مواد (۱) الی (۴) ضمیمهٔ یک اعتبار باداره مباشرت مجلس شورای ملی داده میشود ۰

نایب رئیس — آقای حاج شیخ اسدالله

(اجازه)

حاج شیخ اسدالله — از آقای مخبر توضیح می خواهم که بودجه دوره دوم و سوم مجلس را هم ملاحظه فرموده اند یا خیر ؟ و بر عده مستخدمین چیزی اضافه شده است یا خیر؟ مطابق همان مستخدمین است که سابق داشته و بهمان عده باقی است و دیگر آنکه اضافهٔ داده شده تناسب را نسبت باعضاء ملاحظه فرموده اند یا بدون تناسب اضافه داده اند مستدعی هستم اگر ممکنست توضیح فرمایند ۰

www.iran-archive.com

آقای میرزا ابراهیم مخبر کمیسیون محاسبات — چون کارهای مطبعه که اضافه شده رجوع باداره مباشرت شده است باینجهت یك نفر محاسب اضافه کرده‌اند ودر اداره تقنینیه هم سه چهار نفر لازم بوده اضافه شده .

ارباب کیخسرو — در اداره تقنینیه ومباشرت نسبت به سابق چند نفر زیاد شده‌است در اداره مباشرت یك نفر کسر شده و ٤ نفر زیاد در واقع سه نفر زیادی برحسب ضرورت بوده چیز دیگر که مزید شده است همان قسم که در صورت جزء ملاحظه فرموده‌اند اجزائی است که برای مطبعه زیاد شده چون مطبعه یکی از تأسیسات جدید مجلس است و عده آنها ببودجه سابق مزید شده و اما اینکه سؤال فرمودند که بودجهٔ سابق مجلس ملاحظه شده یاخیر ؟

بلی کمیسیون صورت بودجه سابق راهم خواستند ومراجعه نمودند .

نائب رئیس — آقای آقا سید یعقوب

(اجازه)

آقا سید یعقوب — آقای مخبر در جواب آقای حاج شیخ اسدالله فرمودند چون مطبعه زیاد شده است بر بودجه اضافه شده درصورتیکه در ماده دوم بودجه مطبعه را معین کرده اند .

بنده اصل سؤال آقای حاج شیخ اسدالله را این طور فهمیدم که نظرشان بماده اول بود که این مبلغی را که مجلس باید اعتبار باداره مباشرت بدهد عده اجزاء و حقوق آنهارا با آن صورتی که در دوره دوم و سوم بوده است ملاحظه کرده اند یا خیر؟ این مسئله غیراز عمل مطبعه است و آن یکمسئلهٔ خارجی است که در ماده دویم بودجه آن را جداگانه شرح داده اند .

مخبر کمیسیون — چون کارهای مطبعه رجوع باداره مباشرت شده البته اداره مباشرت هم مجبور می شود باینکه یکعده اعضائی زیاد کند .

نائب رئیس — آقای حاج شیخ اسدالله فرمایشی دارید ؟

حاج شیخ اسدالله — بلی البته بودجه مطبعه لازم است افزوده شود ولی فرمودند باداره تقنینیه چند نفر اضافه شده در صورتیکه اداره تقنینیه هیچ مربوط بمطبعه نیست و دیگر آنکه یك فقره سؤال بنده را جواب ندادند و آن اضافه حقوقی است که در باره اجزاء منظور شده .

سؤال کردم آیا تناسبی در اضافه حقوق ملحوظ شده یا اینکه یکنفر را سه تومان اضافه کرده‌اند و یك نفر را ۳۰ تومان اینمسئله را خواستم بدانم .

ارباب کیخسرو — تناسب را هیئت رئیسه سنجیده و هر کس را به تناسب شغل وکارش حقوق اضافه کرده اند و کمیسیون محاسبات هم کمال دقت و رسیدگی را کرده .

نائب رئیس — اگر اجازه میفرمائید داخل می‌شویم در رأی بمواد درمواد بقیام و قعود و بعد در کلیهٔ بودجه با ورقه رأی می‌گیریم آقایانی که ماده اول را بترتیبی که خوانده شد تصدیق می‌فرمائید

فهیم الملک — باید در موادهم با ورقه رأی گرفته‌شود .

نظام نامهٔ داخلی را ملاحظه بفرمائید می نویسد هر خرجی که در مجلس تصویب می‌شود باید باورقه رأی گرفته‌شود .

نائب رئیس — تمام این بودجه یك لایحه است البته ممکن است هرماده با ورقه رأی گرفت ولی در موادش ممکن است با قیام و قعود رأی گرفته شودو بعد در کلیه لایحه با ورقه .

ولی با وجود این اگر مجلس شورای تصور بکند درموادهم باید باورقه رأی گرفته‌شود البته همان طور خواهیم کرد .

(جمعی گفتند لازم نیست باقیام وقعود رأی گرفته شود بهتراست) .

نائب رئیس — اگر مخالفی نیست رأی گرفته شود .

حاج شیخ اسدالله — یك قسمت ازعرایض بنده را که مطابق فرمایش خودشان عده ای باداره تقنینیه اضافه شده‌است جواب نفرمودند که سبب آن اضافه چه بود .

نائب رئیس — اجازه بدهید بنده از طرف هیئت رئیسه چند کلمه عرض کنم البته تصدیق میفرمائید که افزوده شدن این عده خالی از مطالعه نبوده‌است در هر دورهٔ از ادوار اصول حکومت اقتضا میکند کارها را بسط دهد و قهراً وقتی کار بسط پیدا میکند لازم می‌شود اجزا زیادتر شوند .

بنا بر این دوسه نفری که اضافه شده‌است بواسطه بسط کار بوده است و نهایت دقت در هیئت رئیسه شده و مخصوصاً در تحت نظر آقای مؤتمن الملك که البته نسبت بنظر ایشان هیچ تردیدی نیست این بودجه نوشته شده .

پس رأی می گیریم بماده اول . . . .

نصرت الدوله — ممکن است تعیین بفرمائید ماده اول از کجا است تا کجا برای اینکه هنوز بر بعضی معلوم نیست .

نایب رئیس — ماده اول ازفقره اول است تافقره چهارم .

مخبر — فقره اول مقرری نمایندگان است . فقره دوم حقوق اجزاء تقنینیه است . فقره سوم حقوق اجزاء مباشرت . فقره چهارم مصارف ماهیانه و سالیانه اداره مباشرت است .

نائب رئیس — آقای مساوات فرمایشی دارید؟

مساوات ـ اجازه می‌فرمائید ماده اول خوانده شود وبعد رأی گرفته‌شود .

(مجدداً قرائت شد)

نایب رئیس — آقای مساوات

(اجازه)

مساوات ـ اول باید بآن چهار فقره رأی گرفت وبعد درایشماده چون درواقع ایشماده خلاصه آن چهار فقره است که باید بآن رأی داده‌شود .

نایب رئیس — خیر ماده دو وسه و چهارم هست وبالاخره نظر باینکه درضمن رأی دیگر نمی‌شود حرف زد اجازه می دهید رأی گرفته شود آقایانی که ماده اول را باین ترتیب که خوانده شد تصویب مینمایند قیام فرمایند .

(اکثر قیام نمودند)

نایب رئیس — تصویب شد . ماده دو قرائت می شود .

(بمضمون ذیل قرائت شد)

ماده دوم — برای مصارف فوق العاده مجلس شورای ملی مبلغ نه هزار وپانصد و هیجده تومان موافق ماده (۲) ضمیمه (۱) اعتبار باداره مباشرت داده میشود .

نائب رئیس ـ درایشماده مخالفی نیست ؟

آقا سید یعقوب ـ خوب است آقای مخبر توضیح بدهند که مقصوداز مخارج فوق العاده درایشماده چیست ؟

مخبر ـ مخارج فوق العاده از قبیل چراغانیها بنائی ها و تعمیراتی که پیدا می شود . از این قبیل است .

ارباب کیخسرو ـ خیلی ممنون هستم از آقای آقا سید یعقوب که این سؤال را فرمودند که بنده این جواب را برای استحضار عموم بدهم . ممکن بود اینجا تصور بفرمایند که اداره مباشرت اینمواد را بهمین قسمی که اینجا نوشته شده است پیشنهاد کرده در صورتیکه این مواد یك یك قلم بقلم صورت جزء آن طبع و به آقایان تقدیم شده که مطالعه کنند والبته اگر مراجعه می کردند صورت جزء را می دیدند ومحتاج باین سؤال نبودند .

نائب رئیس ـ مخالفی نیست رأی می گیریم بماده دوم آقایانی که ماده دوم را تصویب می کنند قیام فرمایند .

(اغلب قیام نمودند)

نایب رئیس ـ تصویب شد . ماده سوم

(ماده سوم را آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

ماده سوم ـ برای حقوق ومخارج ولوازم مطبعه مجلس شورایملی مبلغ پانزده هزارودویست وهفتادو دوتومان موافق ماده (۳) ضمیمه (۱) اعتبار باداره مباشرت داده میشود .

نایب رئیس ـ درماده (۳) مخالفی نیست ؟

(گفته شد خیر)

نایب رئیس ـ رأی می گیریم بماده سوم آقایانی که ماده سوم را تصویب می کنند قیام فرمایند .

(اکثر قیام نمودند)

نایب رئیس ـ تصویب شد ـ ماده چهارم قرائت می شود .

(بمضمون ذیل قرائت شد)

ماده چهارم ـ عایدات باغ بهارستان مبلغ ۸۰۰ تومان وعایدات مطبعهٔ بمبلغ ۶۲۰۰ تومان که جمعاً ۷۰۰۰ تومان می‌شود تصویب می‌شود

نایب رئیس آقای آقا سیدفاضل (اجازه)

آقا سیدفاضل بنده گمان می کنم این عبارت تصویب

می‌شود، در این موقع چندان معنی نداشته باشد بجهة اینکه عایدات ظاهراً پیش بینی می‌شود و الا عایدات سالیانه بهارستان هشتصد تومان با عایدات مطبعه شش هزار تومان این چیزی نیست که گفته شود بجای عبارت تصویب می شود بهتر اینست بنویسند پیش بینی میشود

ارباب کیخسرو ـ البته آقای آقا سید فاضل تصدیق خواهند فرمود که دریك بودجه پیش بینی جمع و خرج هیچ فرق ندارد وقتی که ما معتقد شدیم خرجی داریم همان اعتقاد را نسبت بجمع هم بایدداشته باشیم وجزء صورت بودجه همیشه خرج درحد اکثر پیش بینی می شود وجمع درحداقل باین معنی که در مقابل این خرج ادارهٔ مباشرت یك همچو عوایدی هم دارد والا سی هزار تومان مخارج که فرضاً پیش بینی می‌شود درواقع خرج محرز و مسلمی نیست ممکن است بیشتر یا کمتراز آن میزانی که پیش بینی شده است خرج بشود همان قسم ممکن است عوائد هم پیش از آنکه پیش بینی شده است بشود پس این مسئله منافی نیست همانقسم که کلمهٔ تصویب را برای خرج قائل می‌شوند برای جمع هم می‌شود قائل شد منتهی در آخر سال صورت تفریق محاسبه آن جمع وخرج بمجلس می‌آید ودر آن مراجعه می فرمایند و کم وزیاد آن معلوم خواهد شد

نایب رئیس آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

حاج شیخ اسدالله مخارج مطبعه ده هزار تومان و کسری تصویب می کنند وعایدات مطبعه را ۶ هزار تومان من نمی‌فهمم این عایدات در مقابل این مخارج چه تجارتی است که مجلس با دولت میکند درهر صورت تصور می کنم این پیش بینی عایدات محتاج برأی نیست هرچه عایدات دارد در آخر سال ادارهٔ مباشرت صورت میدهد بنده گمان می کنم این پیش بینی عایدات چندان لزومی نداشته باشد مگر آنکه بطور کنترات بخواهند بدیگری واگذار کنند آنوقت محتاج برأی خواهد بود .

ارباب کیخسرو ـ درموضوع خرج که سؤال فرمودید استدعادارم مراجعه بصورت جزء بفرمائید . خرج مطبعه دو قسم است یکی مخارج نقل مطبعه است از جای دیگر باینجا و تهیه های اساسی که از برای آن شده قسمت دیگر خرج اداری است . در مقابل خرج اداری یك عایداتی از روی مأخذ عایداتی که تا بحال داشته پیش بینی شده و مخارج اداری در مقابل عایدات خرج زائدی نیست

نائب رئیس آقای فهیم الملك (اجازه)

فهیم الملك بنده بودن این ماده را در بودجه مجلس صلاح نمی‌دانم زیرا تمام وزارتخانه‌ها وادارات هم نقطه مخارج خودرا می‌نویسند ووزارت مالیه باید بودجهٔ کل عایدات مملکت را تهیه کند چون بعضی از وزارتخانه‌ها از قبیل پست و تلگراف وغیره هستند که عایداتی دارند ولی هیچ یك از آنها در بودجه خودشان عایدات رانمی نویسند .

عایدات راوزارت مالیه تعیین میکند بر فرض هم یك منافع جزئی بمجلس تعلق بگیرد جزو بودجه مجلس نیست باید صورتی که ازعایدات دارد بوزارت مالیه بدهد ووزارت مالیه جزء عایدات کل بنویسد البته ما می دانیم آقای ارباب کیخسرو فرضاً از باغ مجلس سالی هشتصد تومان عایدی دارند ولی ترتیب قانون این است که بودجه مجلس منحصر باشد ببودجه مخارج واگر عایداتی است باید صورت آن بوزارت مالیه داده شود

ارباب کیخسرو ـ بنده ازطرف ادارهٔ مباشرت خیلی اصرار ندارم البته اگر مجلس مقتضی بداند که جزو عایدات کل مملکت بشود . ولی در موقع رأی معلوم خواهد شد که اینکه در بودجه نوشته شده است از نقطهٔ نظر سابقه بوده است که دردوره‌های سابق هم همینطور عایدات پیش بینی ودرمجلس تصویب میشد حالا موکول بنظر مجلس است

نایب رئیس ـ مذاکرات کافی است

(بعضی گفتند کافی است)

نایب رئیس رأی میگیریم بمادهٔ چهارم . آقایانیکه مادهٔ چهارم را تصویب می نمایند قیام فرمایند

(چند نفری قیام نمودند)

نایب رئیس تصویب نشد . بنابر این ماده چهارم حذف میشود فعلا شور در کلیات بودجهٔ مجلس است که دارای ۳ ماده میشود در کلیات مخالفی هست یا خیر ؟

(اظهاری نشد)

نایب رئیس باید باورقه رأی بگیریم آقایانی که بودجه مجلس را تصویب می فرمایند ورقه سفید و آقایانی که تصویب نمی نمایند ورقهٔ کبود خواهند داد

(آقای سهام السلطان استخراج آراء نموده و بترتیب ذیل نتیجه حاصل شد)

عده حاضر (۵۶) ورقهٔ سفید علامت قبول (۴۸) ورقه آبی علامت رد (۳) امتناع (۵)

نایب رئیس بودجه مجلس با کثریت ۴۸ رأی تصویب شد

اسامی قبول کنندگان ـ آقایان : آصف الممالك ـ ملك الشعراء ـ امیر ناصر ـ سهام السلطان ـ ارباب کیخسرو ـ آقاشیخ محمد جواد ـ مؤتمن السلطنه ـ شاهزاده محمدهاشم میرزا دکتر لقمان ـ مستشار السلطنه ـ سلطان العلماء ـ امین الشریعه ـ حاج شیخ اسدالله ـ حاج میرزا اسدالله خان کردستانی ـ آقای بیان الملك ـ عماد السلطنه خراسانی ـ منتصر الملك ـ سردار معظم خراسانی آقامیرزا ابراهیم قمی ـ آقاسیدفاضل کاشانی ـ میرزا ابراهیم خان ملك آرائی ـ سردار مفخم ـ فهیم الملك ـ محقق العلماء ـ احتشام الدوله ـ آقاسید یعقوب ـ شاهزاده نصرة الدوله ـ معتضد الدوله ـ رکن الملك ـ آقامیرزا سید حسن کاشانی ـ سردار معظم کردستانی ـ آقاسید محمد تدین ـ عدل السلطنه ـ نصیر دیوان ـ مقبل السلطنه ـ میرزا علی کازرانی ـ حاج میرزا مرتضی ـ بیان الدوله ـ صدر الاسلام ـ وقار حکمت ـ شیخ الاسلام ملایری ـ اقبال السلطان ـ آقاشیخ ابراهیم زنجانی ـ آقامیرزا طاهر تنکابنی ـ فتح الدوله ـ معتمد السلطنه ـ تجات ـ صدرائی

(اسامی رد کنندگان)

آقایان شیخ الاسلام ملایری ـ مساوات ـ آقای مشیر الدوله بعنوان امتناع رأی داده اند و جزء سه ورقه آبی شماره شده)

نظر باینکه فردا عید ولادت حضرت ختمی مرتبت است اگر مجلس تصویب کند باید هیئتی بحضور اعلیحضرت همایونی برای عرض تبریك شرفیاب شوند سابقاً برحسب معمول ۶ نفر بحکم قرعه معین میشدند و باتفاق ۳ نفر اعضای هیئت رئیسه شرفیاب میشدند اگر مخالفی نیست بهمین ترتیب رفتار شود که فردا شرفیاب شوند .

(مخالفتی نشد و آقای سهام السلطان استقراع نموده آقایان مفصله ذیل بحکم قرعه معین شدند)

آقای آصف الممالك ـ آقای صدرائی

صدرائی ـ بنده معذرت می خواهم فردا را کار دارم

آقایان حاج مقبل السلطنه ـ شیخ العراقین زاده ـ حاج میرزا مرتضی ـ عمید الممالك ـ حکیم الملك

نایب رئیس آقایانی که معین شدند پس از ختم جلسه تشریف نبرند تا موقع شرفیابی معین شود چون دیگر چیزی در دستور نداریم جلسه را ختم می کنیم

مستشار السلطنه ـ بنده می‌خواستم یك چیزی را تذکر بدهم که در جزو دستور جلسه آتیه بشود و آن اینست آقایانی که اعتبارنامه‌شان گذشته که باید سوگند یاد کنند خوب است آنرا جزو دستور آتیه قرار دهند .

نایب رئیس نظر باینکه کار زیادی برای جلسه آتیه تهیه نشده اگر مجلس موافقت کند جلسه آتیه روز ۳ شنبه خواهد بود ودستور آن اولا ادای مراسم تحلیف ازطرف آقایانی که اعتبارنامه‌هاشان گذشته وقسم یاد ننموده اند . ثانیاً رسیدگی باعتبارنامه‌های آقایان دست غیب ووکیل الملك

ثالثاً ـ انتخاب شش نفر برای کمیسیون تعیین طرز رسیدگی بعملیات دوره فترت ـ رابعاً انتخاب نه نفر برای تجدید نظر در قانون انتخابات وضمناً اگر کارهای دیگری هم تهیه شده جزو دستور خواهد بود

(مجلس ۳ ساعت از شب گذشته ختم شد)

صورت مشروح مجلس یوم ۳ شنبه سی‌ام عقرب هزار و سیصد مطابق بیست و یکم ربیع‌الاول ۱۳۴۰

مجلس یك ساعت قبل ازغروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملك تشکیل گردید

صورتمجلس یوم ۵ شنبه بیست و پنجم عقرب را آقای تدین قرائت نمودند

رئیس ـ ایرادی نسبت بصورت مجلس هست یا خیر ؟

(اظهاری نشد)

رئیس ـ صورتمجلس تصویب شد . چون مادهٔ که راجع بعایدات مجلس بوده ودر جزو بودجه نوشته نبود در جلسه گذشته رد شد ادارهٔ مباشرت بودجهٔ علیحده نسبت بجمع تهیه وپیشنهاد کرده‌اند بکمیسیون محاسبات فرستاده میشود وبعد نتیجه‌اش مجدداً بعرض خواهد رسید

دو فقره راپورت راجع باعتبار نامه آقایان :

www.iran-archive.com

وکیل‌الملك و آقا سید محمد باقر دست غیب جزء دستور است بدواً راپورت راجع به‌آقای وکیل‌الملك مطرح بحث است

آقای‌محمدهاشم میرزا مخالفید بفرمائید

محمد هاشم میرزا — راپورتی که‌ازشعبه راجع باعتبارنامه آقای وکیل‌الملك رسیده‌بود خیلی بنظر بنده مجمل‌بود بنده مخالفت کردم وبرای اینکه تصور نشود بنده در طرز جریان انتخابات مخالف هستم عرض میکنم که چون دوراپورت نوشته‌شده‌بود جریان انتخابات کردستان بیك منوال بود و انتخاب آقای وکیل‌الملك هم مثل آندو نفر نماینده است که سابقاً در مجلس نمایندگی شان تصویب شده لهذا شعبه صحت نمایندگی ایشان‌را تصدیق میکنند

خیر نظر بنده بطرزجریان انتخابات نبوده بلکه اشکالی که‌داشتم‌ازنقطه نظر صلاحیت شخصی‌ایشان بود چه درروزنامهٔ ایران مورخهٔ ۱۱ شعبان تلگرافی از شریف‌الدوله حاکم کردستان به‌آقاسیدضیاءالدین مخابره شده بود درج و منتشر شده‌بود باین مضمون که اهالی کردستان خیلی ازاوضاع نگران بودند و مطالب بنظرشان مبهم می‌آمده آقای‌وکیل‌الملك که تشریف آوردند توضیحاتی دادند اهالی کردستان‌در حسن جریان امور اطمینان دادند واهالی‌هم‌موافقت نامه حاصل نمودند وشرحی هم از ایشان تمجید کرد واین شرح را منتسب‌به آقای وکیل‌الملك کرده‌بودند وچون درهمان زمان آقایان نمایندگان کردستان اجازه خواسته بودند بکردستان بروند به آنهااجازه نداده بودند وبایشان اجازه داده بودند این‌بود که بنده مخالفت کردم زیرا که بنده‌تصور نمیکنم که‌یك نفر وکیلی حق داشته باشد درموقعیکه مخالفت با ضد حکومت ملی شروع میشود درصدد ترویج آن برآید اگر این‌طور شد بنده یك چنین شخصی را برای مقام محترم نمایندگی‌صالح‌نمیدانم امابعدشنیدم که آقای وکیل‌الملك برحسب اجبار یك مذاکراتی کرده‌اند وحاکم کردستان از نقطه نظرشخصی خود این تلگراف را مخابره کرده است حالا خوب است آقایان نمایندگان کردستان که کاملا بااطلاع‌هستند ودر آنموقع در کردستان تشریف داشته‌اندبفرمایند که تربیت اخلاقی آقای وکیل الملك چطور است و آیا این نسبت که بایشان داده‌اند حقیقت و صحت دارد یاخیر؟ وهمچنین آقای مخبرشعبه چون تحقیقاتی کرده‌اند ولابد بهتر میدانند توضیح دهند که آیا این مطالب راجع بایشان بوده است یا نه ؟ تا پس از آن بنده یا قانع بشوم یا مخالفت خودراشدیدتر کنم .

اقبال السلطان — اگرچه امروز مقتضی این استدراجع بحکومت ملی ومخالفینبا آن توضیحی داده شود تامخالفین حکومت ملی معلوم شوند لکن برای اینکه دامنه مناقشات کوتاه شود تصدیق‌میکنم که یك‌حکومت ملی وجودداشته وباآن حکومت‌ملی هم مخالفت شده ولی باید مخالفین حکومت ملی را شناخت که چه اشخاصی بوده‌اند بعقیده بنده‌اشخاصی که توطئه‌کرده‌اند واسباب کودتا را فراهم کردند همان اشخاص مخالفین باحکومت ملی هستند وبس در آنموقع پس از آنکه بندگان اعلیحضرت اقدس شهریاری اورااحضافداه درتعیین رئیس‌الوزراء که سید ضیاءالدین بود دستخط صادر فرمودند و اورا باختیارات تامه رئیس‌الوزراء قرار دادند برهمه معلوم‌وواضح است که در آنوقت اگر کسی اطاعت امر اورا نموده باشد یاقبول شغلی کرده باشد بعقیده من شاید تقصیری‌نکرده باشد معترض‌محترم‌میفرمایند آقای شریف الدوله حکمران کردستان تلگرافی کرده‌اند که وکیل‌الملك که بکردستان که واردشده‌اند لدی الورود بدارالحکومه تشریف آورده بیاناتی کردند ومردم را ازاوضاع طهران مسبوق و تشویق نمودند درآن ایام که خود بنده درکردستان بودم اثراتی را که ریاست وزرائی آقای سید ضیاءالدین درکردستان کرد لازم است بعرض آقایان‌نمایندگان محترم برسانم ، ریاست وزرائی ایشان آنقدر اثرات شوشی نداشت که یکنفر نماینده که از طهران وارد میشود عملیات ایشان را تمجید نماید دوروز ششم حوت شریف‌الدوله حکمران کردستان رؤسای دوایر را در دیوانخانه دعوت کردند وتلگراف اعلیحضرت اقدس شهریاری را درتعویض ریاست وزرائی به‌آقا سید ضیاء الدین قرائت نمودند چنان بهت و حیرت حاضرین راگرفت که چندین دقیقه مجلس ساکت ماند که آیا چه شده وچه پیش آمده است که ریاست وزرائی را به یك نفر مدیر جریده واگذار کرده‌اند آنهم با یك اختیارات تامه که تا امروز معمول نبوده است که بهیچ رئیس‌الوزرائی داده شود بعد مذاکره شدکه این دستخط تلگرافی اعلیحضرت را چطور باطلاع اهالی برسانند که سوء اثری نبخشد وانتظام کردستان گسیخته نشود بالاخره قرار شد یکعده محترمینرا دعوت بکنندتلگراف‌اعلیحضرت‌شهریاری را برای آنها قرائت نمایند بعد هم بگویند که چون در ممالك شوروی معمول است که در بعضی موارد یك نفر مدیر جریده را بواسطهٔ اطلاعاتی که دراموز مملکتی دارد رئیس‌الوزراء بنمایند واین‌اولین‌دفعه‌ای است که اعلیحضرت شهریاری توانسته اندیکنفرمدیر جریده‌را بریاست وزرائی انتخاب نمایند

رئیس- ازموضوع خارج نشوید

اقبال السلطان- بلی بهمین ترتیب‌هم‌تلگراف برای اهالی خوانده شد واهالی هم در بهت وحیرت فروماندند واز اوضاع طهران اطلاع نداشتند که چه قضایا واتفاقاتی پیش آمده است که سید ضیاءالدین رئیس‌الوزراء شده است تا وقتی که وکیل‌الملك از طهران مراجعت کرد آنروز بنده دردیوانخانه حاضر بودم و جماعتی هم از اهالی بودند فقط در جواب سئوالاتی که ازوکیل‌الملك شد راجع باوضاع‌طهران یك عبارت مختصری جواب دادند وآن عبارت‌این‌بود که متنفذین را باستثنای چند نفر حبس کرده‌اندحالا اگر آقای شریف‌الدوله تلگرافی مخابره کرده اند وهمان حبس و گرفتاریها را بعنوان دیگر تلگراف کرده اند که وکیل‌الملك اظهاراتی کرده ومردم‌خیلی خوشحال وشایق هستند ابداً اینطور نبوده فقط‌همین عبارت راگفتند که متنفذین باستثنای چند نفرحبس کرده‌اند وابداً چیز دیگری نبوده است البته‌حکومت وقضاوت باید حالا در پارلمان منصفانه وعادلانه‌باشد وتصور نکنیم براثر تلگراف حکومت کردستان که وکیل‌الملك هم آن تلگراف را تکذیب کرده لطمه بانتخاب ایشان وارد بشود وتقصیری متوجه‌ایشان بشود دیگر بسته بنظر آقایان نمایندگان محترم است

سردارمعظم‌خراسانی مخبرشعبه — اگرچه مقتضی نبوده درباب سید ضیاءالدین وزمینه‌رسیدگی باعتبارنامهٔ آقای وکیل‌الملك حرفهائی زده شودولی چون حرفهائی زده شد که قابل سوء تعبیر بوده و بایدمطالب روشن‌بشود لهذا اول راجع بهمین‌موضوع بنده عرایضی می کنم و بعد داخل مطلب میشوم از خیانت‌کاری سیدضیاء نسبت بمملکت ایران‌هیچ‌تردیدی نیست (صحیح است) در اینکه اوخائن مملکت خود وقیام کنندهٔ برضد حکومت ملی وخائن وطن‌وخودش است هیچ شکی نیست (صحیح است) وهیچ نمایندهٔ نمی‌تواند غیراز این عقیده داشته باشد که سید ضیاء الدین خائن‌بایران است وفرزند ایران نیست‌ووظیفهٔ تمام مأمورین دولتی این بود که برضد سید ضیاء که برعلیه مملکت خودش قیام نموده به بعضی از همکاران خودشان تأسی نموده واقدام کنند نه اینکه تلگراف تملق آمیز مخابره نمایند وبا او همدستی بکنند وبه نقشه طهران عمل نمایند چنانچه مصدق‌السلطنه در فارس اقدام کرد و قوام‌السلطنه هم در خراسان همین کار را کرد ولی سایرین اینکار را نکردند حکمران کردستان هم اینکار را نکرد البته آنها قاصرند ، مقصرند ، اما در اصل مطلب بعقیدهٔ بنده تلگرافی که خود وکیل‌الملك مخابره می کند برائت‌ذمهٔ اورا حاصل می کند اجازه میخواهم که‌عین تلگراف را بخوانم .

(بمضمون ذیل قرائت نمودند)

توسط حضرت اشرف والا شاهزاده سلیمان‌میرزا نماینده محترم مجلس شورای‌ملی‌حضورحضرت‌اشرف آقای مؤتمن‌الملك رئیس مجلس ملی بموجب خبر کتبی بایست پریروز رسیده گویا درمرکز نسبت به بنده انتشارداده اند که موقعی‌ازطهران‌مراجعت کردم درکردستان تقدیروتمجید عملیات سیدضیاءالدین را نموده‌ام جداً این فقره راتکذیب میکنم تهمت محض است نسبت به‌بنده داده‌اند لیکن باندازه‌ازآن کودتا وعملیات ظالمانه منزجر و متوحش بودم که چهل‌روز درمرکز متحمل زحمت‌خسارت‌اقدام‌بودم تا ازحکومت نظامی موفق به‌گرفتن اجازه خروج از تهران شدم بولایت برگشتم بعدازورود بکردستان به شهادت اهالی هم شرح آن‌عملیات وآتیه تاریکی که بعقیده خودم درنتیجه آن‌عملیات برای‌مملکت پیش‌بینی می کردم بتمام اهالی خاطر نشان نمودم متأسفانه حالیه مسئله رابکلی وارُگون انتشاراتی کرده‌اند اگر هم شکی درصدق عرایض فوق برای‌ذات اشرف عالی ونمایندگان محترم مجلس باقی است ممکن‌است از اهالی کردستان تلگرافاً استفسار وتحقیق فرمایند که موقعی‌بنده به‌کردستان مراجعت نمودم درورود یابعد ازورود درمجالس‌ومحافل عمومی وخصوصی عقیده و اظهاراتم نسبت به‌عیوب‌سیدضیاءالدین‌چه بوده‌حقایق معلوم خواهد شدآنروز هم مفصلاتکذیب این فقره‌با پست توسط جناب‌اجل آقای حاج میرزااسدالله‌خان

نماینده محترم کردستان بعرض‌رسانیده‌ام

مخبر - تصور میکنم‌وقتی خودآقای‌وکیل‌الملك بواسطه این تلگراف این شایعات راتکذیب میکنند دیگر بحثی بر ایشان‌واردنباشدوایرادی برایشان‌باقی نمی‌ماندمنتهی بایدپرسید که‌چطور شده‌اظهارات ایشان بقالب تلگرافات‌تملق آمیزریخته‌شده‌درطهران‌منتشر شده است‌ازاین‌جهت‌هم‌اشکال‌وایرادی‌نسبت‌بنمایندگی آقای‌وکیل‌الملك باقی‌نمی‌ماند گمان‌میکنم آقایانی که اشکالشان درنمایندگی آقای‌وکیل‌الملك‌مسئله‌موافقت باکابینه سیدضیاءالدین بوده همین‌تلگراف اشکالشان رارفع‌میکند

رئیس - مذاکرات کافی‌است

جمعی گفتند کافی‌است

رئیس -رأی می گیریم

محمدهاشم‌میرزا - بنده عرض‌دارم

رئیس — این دفعه دوم‌است که دراین‌باب مذاکره میشود

آقای سردار معظم کردستانی موافقید ،

سردار مظم کردستانی — بلی‌باراپورت موافقم

رئیس - آقای‌ارباب کیخسرو موافقید

ارباب کیخسرو - بلی‌موافقم

رئیس - آقای آسید یعقوب موافقید

آقاسیدیعقوب- خیربنده مخالفم

رئیس - آقای محمد هاشم میرزا (اجازه)

محمدهاشم‌میرزا -بنده‌نخواستم عرض کنم که البته نماینده که باید درمجلس باشدنبایدبهیچوجه ایرادی براووارد باشد وچون این تلگراف را در راپورت نه نوشته بودند و بنده ندیده بودم خواستم مسبوق شوم حالا که آقای مخبر تلگراف راقرائت فرمودنداینده قانع شدم

رئیس — بهمین جهت‌بود که بنده‌عرض کردم مذاکرات کافی است گفتند صحیح است بنابراین‌رای میگیریم‌بوکالت آقای وکیل‌الملك آقایانیکه وکالت ایشانرا تصویب میکنندقیام‌نمایندعده کثیری‌ازنمایندگان قیام نمودند

رئیس — تصویب شد نسبت بنمایندگی آقای آقاسیدمحمدباقر دست‌غیب مخالفی‌نیست

محمدهاشم‌میرزا- بنده دردو ماه قبل از نقطه‌نظر طرز جریان انتخابات با نمایندگی آقای دست‌غیب مخالفت کردم ولی بعد که‌تلگراف‌توضیح‌آمیز رسید بنده قانع شدم

رئیس- مخالفی نیست رأی میگیریم‌آقایانیکه نمایندگی ایشان را تصویب می کند قیام‌نمایند

(اکثر نمایندگان قیام نمودند)

-**رئیس** — تصویب شد دراین موقع آقای رئیس الوزرا لایحه بمضمون ذیل قرائت بمجلس تقدیم نمودند

چون یکی‌ازمواد مهمه پروگرام‌دولت‌استخراج منابع ثروت‌مملکت است که بااین‌وسیله موجبات‌ازدیاد منافع عمومی‌وتکثیر عایدات دولت و ترفیه حال‌اهالی فراهم شده ضمناً برای عده کثیری از اشخاص که‌فعلا برای اعاشه‌خود وسیله جز توسل بدوایر دولتی‌ندارند تهیه شغل‌وکار شده باشد بطوریکه درموقع مذاکره پروگرام خاطر آقایان نمایندگان محترم را متوجه داشته‌ایم آنچه را دولت برای سعادت مملکت ورفاه عامه باانجام مقاصدمقدم‌میداند موضوع استخراج‌معادن وجلب سرمایه‌های خارجی است که بوسیله‌آن منابع ثروت مملکت بجریان‌افتاده اوضاع اقتصادی رو به بهبودی گذارد آقایان نمایندگان تصدیق خواهند فرمود که دراین مدت قلیل که کابینه حاضر بمجلس معرفی شده موفقیتهای عمده را در نظم وامنیت مملکت حاصل نموده ودرنتیجه فداکاریهای خستگی ناپذیر قوای نظامی بحمدالله امنیت وآسایش عمومی برقرارو گمراهیهائیکه ازانقلابات داخلی حاصل‌بود مرتفع گردیده است اینک در قدم‌اول به‌تهیه‌موجبات یکی از طرق مهمه حیاتی مملکت شروع و اقدام می‌شود چنانکه‌آقایان‌نمایندگان محترم درنظردارند چند سال قبل دریکی از کابینه‌های ایام فترت امتیاز معادن شمال ایران بخوشتاریا واگذار شده‌بود که‌پس از انفصال کابینه مذکور دولتهای وقت هریك‌بنوبت خودبی‌اعتباری امتیازمزبور را اعلام نمودند ونظر باینکه امتیاز مزبور مدارج قانونی را طی نکرده وبتصویب مجلس‌شورایملی نرسیده‌بود آنرا‌غیر معتبردانسته و ابطال نموده‌بودند بدیهی‌است ذکر این‌مسئله در مقدمه فقط برای تذکر نمایندگان محترم است والا ملغی بودن امتیاز مذکوربطوریکه چند روزقبل‌نیز درمجلس درجواب یکی‌ازنمایندگان محترم اظهار شد محل تأمل وتردید نبوده‌است‌اینك برای‌آنکه این‌ثروت خداداد بیش ازاین درقعرزمین مدفون‌ومستورنماندومورداستفاده‌مملکت گردد تقاضا نیرا که کمپانی نفط‌معروف امریکاموسوم باستاندارداویل آقایان کمپانی ازنمایندهایران‌درواشنگتن نموده‌است باطلاع محترم میرسانم کمپانی مزبور یکی از بزرگترین کمپانی‌های‌عالم ومتمول ترین کمپانی‌های امریکااست که خوشبختانه حاضر شده است مبالغ‌هنگفتی‌برای استخراج معادن نفط درقسمتی از مملکت بمصرف رسانیده موجبات‌احیاء این ثروت‌طبیعی‌را فراهم‌نماید وباین وسیله برای یك قسمت عمده ازهموطنان تهیه کار ووسائل زندگانی شده وحقوق دولت را بنهایت عایدات نفط زائد برحقوقی که درنظایر آن دریافت می‌شود تأمین نماید این است که باذکر این مقدمه بعد از آنکه دولت مطالعات لازمه‌را در این‌باب‌بعمل آورده است از مجلس شورای ملی تقاضا می نماید که امتیاز معادن نفت آذربایجان — مازندران — گیلان — استرآباد — خراسان برای مدت ۵۰ سال بکمپانی مزبور واگذار گردد ومطابق موادذیل دولت مجاز باشد که شرایط امتیاز مزبوررا بشرحی که ذکرمی‌شودباتوافق‌نظر کمپانی تهیه‌نموده بمجلس شورای‌ملی تقدیم دارد

نظر بمراتب فوق موادچهارگانه ذیل را بمقام محترم مجلس شورای‌ملی پیشنهاد نموده‌تصویب فوری آنرا‌تقاضا می‌نماید

ماده اول — مجلس شورای ملی واگذاردن امتیاز استخراج نفط را در ولایات آذربایجان و خراسان وگیلان و استرآباد و مازندران به‌کمپانی استاندارد اویل امریکائی شرایط ذیل تصویب می نماید :

ماده دوم - مدت این امتیاز بیش از ۵۰ سال نخواهد بود

ماده سوم - حقوق دولتی‌زائد برصدی ده کلیتاً نفطوموادنفطی‌است که کمپانی‌ازچاهها‌خارج نمایدقبل از اینکه هرگونه خرجی‌برآن تعلق گیرد

ماده چهارم — شرایط دیگری این‌امتیازازقبیل تغییر سهم دولت وطرز تأدیه آن‌وطرز نظارت‌دولت ایران عواید کمپانی‌وشرایط ابطال کنندهٔ امتیازات وسایر شرایطلازمه برای‌حفظ‌حقوق‌دولت‌ومملکت را دولت تهیه‌وپس ازتوافق‌نظربا کمپانی مزبوره‌بمجلس شورایملی پیشنهاد خواهدنمود

رئیس — چون تقاضای فوریت فرموده اند بایستی اول درفوریتش‌رأی بگیریم و بعد بکمیسیون ارجاع شود گفتند صحیح است رأی‌میگیریم‌آقایانیکه فوریت این‌لایحه راتصویب میکنندقیام‌نمایند

(اغلب قیام نمودند)

رئیس — تصویب شد گمان می‌کنم باید بدو کمیسیون ارجاع شود کمیسیون‌خارجه و کمیسیون فوائد عامه وبهتراینست‌هر دو کمیسیون دریکجاجلسه بکنند چون فوریتش تصویب شد اگر ابتداء بیك کمیسیون رجوع‌بشود وبعد بکمیسیون دیگری طول میکشد پس‌بهتراین‌است دریکجا جلسه‌نمایندومذاکره نموده راپورت دهند

(بعضی اظهار نمودند همین امشب در موقع تنفس)

رئیس - بسیار خوب‌اگر آقایان‌تصویب‌بفرمایند چند دقیقه‌تنفس میشود که‌کمیسیون خارجه‌وفوایدعامه جلسه نموده وراپورت دهند مخالفی‌نیست

(اظهاری نشد)

دراین موقع آقایان نمایندگان برای تنفس از مجلس خارج وپس از یك‌ساعت مجدداً جلسه‌تشکیل گردید)

رئیس - اگر راپورت کمیسیون خارجه حاضر است قرائت بفرمائید

نصرت‌الدوله مخبر کمیسیون‌خارجه
بلی حاضر است

(بمضمون ذیل قرائت نمودند)

بتاریخ ۳۰ عقرب ۱۳۰۰ کمیسیون خارجه‌و پست وتلگراف وفوائد عامه توأماً تشکیل و لایحه دولت مورخه همانروز راراجع باعطای امتیازاستخراج نفط ایالات مفصلةالاسامی‌در ماده اول از موادذیل‌را بکمپانی استاندارد اویل امریکائی را تحت مطالعه درآورده وباتفاق آراء چهار ماده پیشنهادی‌دولت را که ذیلا ذکرمی‌شود تصویب نمودندبعلاوه کمیسیون یك ماده اضافی پیشنهاد وباتصویب وقبول‌آقای‌رئیس الوزراء بمواد پیشنهاد شده دولت الحاق گردیداینك مواد پنجگانه ذیل برای تصویب مجلس شورای ملی پیشنهاد میشود

ماده اول — مجلس شورای ملی واگذاردن امتیاز استخراج نفط را در ایالات آذربایجان و خراسان وگیلان واسترآباد ومازندران بکمپانی‌استا

www.iran-archive.com

نداردواویل امریکائی بشرایط ذیل تصویب می نماید

ماده دوم — مدت آن‌امتیاز بیش از ۵۰ سال نخواهد بود

ماده سوم - حقوق دولت‌زائد برصدی ده کلیه نفط ومواد نفطی است که کمپانی ازچاهها خارج می نماید قبل‌از آنکه‌هر گونه خرجی‌بر آن‌تعلق گیرد

ماده چهارم — شرایط دیگران امتیازازقبیل تعیین سهم‌دولت وطرز تأدیه آن وطرز نظارت دولت ایران که عوائد کمپانی وشرایط ابطال کننده امتیاز وسایر شرایط لازم برای حفظ حقوق دولت‌و مملکت رادولت تهیه‌وپس از توافق‌نظر بکمپانی مزبور بمجلس شورای‌ملی پیشنهاد خواهدنمود

ماده پنجم - کمپانی استاندارداویل‌نمی‌تواند بهیچ وجه این امتیاز را بهیچ دولت یا کمپانی یاشخص انتقال بدهد وهمچنین شراکت باسرمایه داران دیگر شرط بتصویب مجلس شورای ملی است عدم رعایت این ماده باعث سقوط امتیاز از درجه اعتبار خواهد بود

رئیس — آقایان موافق هستند جزودستور امشب بشود

(مخالفتی نشد)

رئیس — در شور کلی این لایحه مخالفی هست ؟

آقای شیخ اسدالله (اجازه)

رئیس - راجع بکلیات است؟

حاج شیخ اسدالله - راجع بکلیات استدر موادهم عرایضی دارم که بعد عرض‌خواهم کرد

رئیس- بفرمائید

حاج شیخ اسدالله- اگرچه اصولا بنده‌بااین طرز پیشنهادها که بمجلس شورای ملی میاید‌و تقاضا میشود بفوریت جزء دستوربشود ومجلس بفوریت آن رأی‌بدهد بنده مخالفم ولی‌نسبت‌باین پیشنهادبخصوص چون صلاح مملکت است موافقت می کنم زیرااگرما درپنجاه سال قبل ازاین یا بیشتر این امتیازات را داده بودیم و معادن این مملکت استخراج شده بود امروز دولت وملت ایران بی نیازاز هر چیز بود و بخوبی می توانست‌در مقابل دول دنیا عرض‌اندام کند اگرچه الحمدالله حالا هم خواهدکرد ولی از حیث ثروت وتمول عرض کردم ولیکن خواستم از مخبر کمیسیون توضیح‌بخواهم که بعضی ازقرارهاوشرایطی که در این جا نوشته شده که بعدبمجلس پیشنهاد خواهد شد آقا قبلا زمینه آن را در نظر گرفته‌اند و کمیسیون مسبوق است یا خیر مثلا نسبت باختلافاتی که در امور این‌کمپانی یا مستخدمین ایرانی حاصل می‌شود ودر طرز رسیدگی و کیفیت محاکمات راجع باین قبیل اختلافات با دولت ایران قراردادی دارند یا ندارند البته گر معاهده دارند که در تحت آن معاهده این ترتیبات معلوم است و اگر هرآینه نداشته باشند آقا پیش بینی‌شده است که در آن موقع قضایا بچه‌کیفیت وترتیبی بایدحل شودکه اسباب زحمت و اشکال برای دولت ایران فراهم نشود واما راجع بمستخدمین که دراین ادارات مستخدم می‌شوند فکری کرده اند چون عقیده بنده این است غیر از متخصصین فنی که از خود آن ها خواهد بود مابقی اجزاء باید تمام ایرانی باشندحالا آیا دولت نسبت‌باین ترتیبات نظری اتخاذ کرده‌است و مذاکراتی که دراین جزئیات با کمپانی بمیان‌آورده است یاخیر و درصورتیکه اتفاقاً موافق نظر بین کمپانی ودولت در شرایطی که بعد باید پیشنهادشود حاصل نشد آنوقت کیفیت چه خواهد بود دیگراینکه بنده نسبت بمواد این قرارداد هم‌نظریات ومطالعاتی دارم که در موقع‌خود بعرض خواهم‌رسانید ولی‌حالتاً نسبت باین قرار ها که عرض شد استدعا دارم آقای مخبر جواب‌بنده رابفرمایند تاآنوقت که داخل‌درمواد شدیم عرایض‌دیگرم‌را عرض کنم

مخبر — یکی ازاشکالات آقای حاج شیخ اسدالله به پیش آمد این‌قبیل مسائل بود که گمان می کنم تمام آقایان با ایشان موافقت دارند البته اگر در این پیشنهاد هم یك دلائل خاص واهمیت فوق‌العاده نبود لازم بود که درآن بیشتر وقت صرف کرد و مطالعات عمیق تری بعمل‌آید ولی خودشان هم فرمودند که در این‌مورد بالاختصاص همراه وموافق هستند و اما قسمت های دیگر که راجع بمستخدمین وطرز رسیدگی راجع باختلافات فاصله بین‌کارگران و کمپانی وغیره فرمودند البته خودشان‌تصدیق‌خواهند فرمودکه اینها یك‌شرایطی‌است که درموقع‌خودش باید مذاکره شود ومخصوصاً در ماده چهارم پیش بینی شده که بعد بمجلس شورایملی پیشنهاد خواهد شد وبایستی این مذاکرات را در آنموقع بفرمایند ولکن برای استحضار خاطرمحترم آقایان عرض می کنم بموجب اطلاعی که کمیسیون ازطرف دولت‌حاصل نموده نماینده ایران درآمریکا با کمپانی مشغول مذاکره شده وبرای منافع‌ایران اقداماتی‌بعمل‌آورده ونسبت بشرایط هم با کمپانی داخل مذاکره شده و کاملا اظهار اطمینان نموده ومسئله رضایت بخش‌است والبته وقتی اساس آن تصویب شد جزئیات را باید بهر نحوکه مقتضی باشد تلگرافاً بدولت اطلاع‌دهند پس ازآن درکمیسیون مربوطه مطرح وتحت‌مطالعه آمده و کمیسیونهم بمجلس پیشنهاد خواهدکرد ودر نتیجه امیداست موافقت‌کامل بین‌دولت‌و کمپانی‌مزبوره حاصل‌شود وملاحظاتی که آقای حاج شیخ اسدالله‌در نظر دارند مراعات ومنظور خواهدشد قسمت‌دیگری که راجع بعدم توافق نظر کمپانی ودولت درشرایط فرمودند بنده ایشان را مراجعه وتذکر می‌دهم‌بماده چهارم ماده مزبور مخصوصاً قید می کند که شرایط باید بمجلس پیشنهاد شود وخودآنماده گمان می کنم جواب فرمایش ایشان‌رابدهد .

رئیس - آقای محمدهاشم میرزا وآقای‌سردار معظم‌خراسانی موافقید؟

سردارمعظم - بلی‌بنده موافقم

رئیس - آقای امین‌الشریعه هم‌موافقید؟

رئیس - آقای‌آقاسید یعقوب چطور

آقاسیدیعقوب -بنده توضیحی‌می‌خواستم

رئیس - بفرمائید .

آقاسید یعقوب-مسلم است بنده بقدری از این پیش‌آمد خوشحال هستم که مافوق ندارد لکن باید این مطلب در نظر دولت باشد که اگر انشاءالله موفق‌بحصول این نتیجه شدیم و کمپانی تشکیل شد وسهام چاپ‌کرده نسبت بملت ایران چه فکر کرده اند ودولت چه‌چیز را درنظر گرفته است مقصودم این است که آیا ملت ایران در سهام کمپانی شرکت خواهد کرد یاخیر وچه‌مقدارشرکت خواهد کرد ؟

مخبر - این قسمت هم بعقیده بنده جزوشرایط بعد است که بایدمطمح نظر آقایان بشود وهمانطور که نمایندگان محترم مسئله سهام‌را درنظر گرفته‌اند البته دولت هم فراموش نخواهد کرد و این فرمایش آقای آقاسید یعقوب هم تذکر بسیار بموقعی برای دولت خواهد بود

رئیس- آقای دولت‌آبادی مخالفید؟

حاج میرزاعلی‌محمددولت آبادی

عرض بنده این‌بود که در اینجا باید یك‌چیزی اضافه شود .

رئیس - اضافه بمواد بشود؟

حاج‌میرزاعلیمحمد - بلی

رئیس - پس‌بنویسید وبفرستید تاقرائت‌شود

حاج‌میرزا علیمحمد - یکی ازچیزهائی که خیلی مهم‌وفوق‌العاده‌لازم‌است‌این‌است که مدت‌اشتغال کمپانی را باید معین کنند که این امتیاز هم مثل امتیاز های سابق احتکار نشود.

مخبر - این نظرهم البته درضمن شرایط بعد رعایت وملحوظ خواهد شد واطلاع هم‌داریم که نماینده دولت دراین خصوص هم با کمپانی مذاکره کرده ودر ضمن پیشنهادهای بعد انشاءالله ملاحظه خواهید فرمود .

رئیس - خوب دیگر مخالفی نیست؟ رأی می گیریم که داخل درشور مواد شویم یانه ؟ آقایانیکه تصویب میکنند داخل درشور مواد شویم قیام‌فرمایند

(اکثر نمایندگان قیام‌نمودند)

رئیس — تصویب شد ماده اول قرائت می شود.

(آقای تدین ماده اول را بمضمون ذیل‌قرائت نمودند .)

ماده اول — مجلس شورای ملی واگذاردن امتیاز استخراج‌نفط را درایالات آذربایجان وگیلان و استرآباد و مازندران به کمپانی استاندارد اویل آمریکائی بشرایط ذیل تصویب‌می‌نماید .

رئیس- در ماده اول مخالفی‌نیست (اظهاری نشد) پس‌رأی میگیریم آقایانی که ماده‌اول‌راتصویب میکنند قیام‌نمایند .

رئیس (اغلب قیام نمودند)

- تصویب‌شد . ماده دوم قرائت می‌شود

(آقای‌تدین بمضمون ذیل‌قرائت کردند)

مدت این امتیاز بیش ازپنجاه سال نخواهدشد.

رئیس- آقای حاج‌شیخ‌اسدالله (اجازه)

حاج‌شیخ‌اسدالله- آیاممکن است مدت‌این

امتیازرا کمتر کنندیاخیر ؟

مخبر - تصور نمی کنم مدت پنجاه سال زیاد باشد علی الخصوص اگر عطف توجهی بامتیازات دیگر که داده‌شده بکنید ملاحظه خواهید فرمود که امتیازهائیکه داده‌شده‌مدت آن کمتر از هفتاد سال نبوده ومخصوصاً برای امتیاز نفط‌چون خیلی خرج‌دارد مدت‌زیادی لازم‌است سرمایه‌هائی که گذاشته می‌شود استهلاك شود مدت پنجاه‌سال زیاد نخواهد بود .

رئیس - آقای‌فهیم‌الملك (اجازه)

فهیم‌الملك- اینجا فقط نوشته‌شده است مدت‌این امتیاز پنجاه‌سال نخواهدبودولی کی‌شروع میشوداشاره کرده‌اند که آیا‌ازتاریخ‌تصویب‌مجلس است یا از تاریخ دیگری .

مخبر - علت این که‌ذکر نشده است این‌است که ابتدای این امتیاز بعد از تصویب آن‌پیشنهادآخیر است .

رئیس - آقای‌ملك‌الشعراء (اجازه)

ملك الشعراء - عرایض بنده درماده دیگر است حالاعرض‌ندارم

رئیس - آقای محمد هاشم‌میرزا (اجازه)

محمد هاشم میرزا - بنده عرایض‌خودمرا درماده‌سوم عرض خواهم کرد

رئیس - پس‌رأی‌می گیریم بماده‌دوم آقایانیکه ماده دوم‌را تصویب میکنند قیام فرمایند

(غالب نمایندگان قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد - ماده سوم خوانده می‌شود .

(آقای تدین بمضمون ذیل‌قرائت‌نمودند)

ماده سوم - حقوق دولت زائد برصدی‌ده کلیه نفط ومواد نفطی است که کمپانی از چاه ها خارج می‌نماید ، قبل از آن که هرگونه خرجی بر آن تعلق گیرد .

رئیس - آقای ملك‌الشعراء(اجازه)

ملك الشعراء - عبارتی که می‌نویسدزائد بر صدی ده اولا این‌عبارت صحیح نیست‌ماباید‌عایدی دولترا صریحاً بدانیم بعدرأی بدهیم

ثانیاً - عرض بنده ازمیزان عایدی وحق دولت است‌که ازاین امتیاز استفاده می کنند تاوقتی که مراجعه به امتیازات دیگر ازقبیل امتیاز نفط جنوب یاامتیاز خوشتاریا که برخلاف قوانین مملکتی داده شده می‌کنم می‌بینیم عایدی این‌امتیاز بمراتب کمتر از عایدی امتیازهائی است که تابحال ازطرف دولت داده‌شده . مثلا عایدات نفط جنوب صدی ۱۶ است آنهم از عایدات خالص همچنین عایدی دولت از معادن امتیاز خوشتاریا که لغو شد صدی شانزده بود که بدولت می‌داد وعلاوه‌صدی سه بعنوان کمك بمعارف می‌داد وصدی سه دیگرهم بملاکین وصاحبان اراضی بعناوین مختلف می داده که رویهم رفته صدی بیست ودو عایدی باشد ولی حالا دراین‌امتیاز ما‌می‌بینیم که عایدی دولت صدی‌ده منظور شده آنرا بطور صریح تعیین نکرده‌ودر این موضوع بنده اعتراض داشتم یاباید آقای‌مخبر ثابت کنند این‌میزان که فعلا تعیین‌شده مطابق صرفه‌دولت هست ؟ بااینکه بعد یك مذاکراتی بشود که حتی دولت درنتیجهٔ آن‌مذاکرات منظور ومحفوظ گردددر هر حال‌بنده میزان این‌عایدی‌را خیلی کم میدهم

مخبر — اولا لازم است که خاطر آقای ملك‌الشعراء را متوجه باین‌نکته می کنم که مقایسه بین این دومأخذ یعنی این‌عایدی بیش ازصدی ده که فعلا برای دولت ملحوظ شده باآن صدی شانزده موهوم که ذکر فرمودند هیچ‌قابل مقایسه نیست‌زیرا برای تحصیل عایدی که طرز مختلف هست در آن امتیازات سابق سهمی که برای دولت تعیین شده از عایدی خالص کمپانی است باین‌معنی که کمپانی نفط را استخراج کرد مقدماتی را که برای مال‌التجاره شدن این‌نفط لازم‌است تهیه می کنند وپس‌ازآن‌آنرا بصورت‌مال‌التجاره درآورده وانتفاعی که ازفروش‌این نفط حاصل‌خواهد کرد تمام مخارجی را که ازبرای این کار کرد ازعوائد آن موضوع میکنند این‌مخارج هم خواه‌ازحیث‌بنا باشدخواه ازحیث استهلاك‌سرمایه یاازحیث‌افزایش ماشین‌آلات وخرابی ابنیه‌ویابالاخره هرخرجی که تصور فرمائیدمشروع باشد(زیرا حالا حرف ازمخارج نامشروع واختلافاتی که ممکن است بین دولت وکمپانی روی‌دهد نمی‌زنیم) کلیه مخارج را موضوع می کندبعدیك‌عایدی‌پیدامی‌شود که عایدی خالص کمپانی هست آنوقت از آن عایدی کمپانی نفط جنوب صدی شانزده بدولت می‌دهد ولی دراین امتیازدونوشته‌شده صدی ده‌بدولت داده‌شودازعایدات خالص نیست دراین امتیاز نظر کمپانی و نظر دولت این است که دولت ایران سهم خود را از عایدی مطلق بعد ازاصل مواد نفطی ونفط خالص که از ازچاه ها بیرون می‌آید اخذکند بدون این که هیچ خرجی بر آن تعلق بگیرد حالا اگر بخواهیم مقایسه کنیم وببینیم‌این ترتیب‌باصدی شانزده‌ازعایدی خالص کدام رجحان دارد وچون فرمودند مخبر باید ثابت کند بطور تحقیق اثبات این قضیه قدری مشکل است زیرا تصدیق می‌فرمائید برای اثبات این امر اول میبایستی‌ببینیم مخارج درمعادن شمالی که‌امتیاز میدهیم چه خواهد شد وعایدی چه خواهد شدآنوقت ببینیم عوض صدی ده عایدات مطلق که ازچاه‌بیرون می‌آید اگرازصدی شانزده یاصدی بیست از عایدات خالص‌بعد ازوضع‌آن مخارج بگیریم کدام بهتراست لکن بااینکه هنوز معلوم نیست مقدار اینمخارج که می‌شود چه خواهد بود‌معهذا دلائلی‌داریم که میتواند بما ارائه طریق بکند ورجحان این ترتیب را بما ثابت نماید یکی ازنقطه‌نظراصول سهم الشرا که از خود نفط خود اینمسئله منافعی‌دارد که ازجمله‌سهولت کاراست‌زیرادراینصورت‌دولت گرفتارحساب ورسیدگی ودچاراختلافات متعدده‌با کمپانی نخواهد شد ولی‌اگر بخواهد سهم‌الشرا که خود را از عایدی خالص اخذ کند هزارمشکلات وموانع خواهد داشت که در این صورت ندارد بعلاوه اطلاع داریم کمپانی در ضمن مذاکراتی که کرده‌است و البته‌بعد بمجلس پیشنهاد میشود ومسئله‌صریح‌تر وروشن‌تراظهار خواهد شده‌، نمایندگان دولت اطلاع داده است که این صدی ده راکه تصفیه‌نشده است کمپانی تعهد می کنداگردولت بخواهد عین‌آنرا بدون هیچ زحمتی بکمپانی بقیمت معموله وبنرخ عادی‌بازارنفط دنیا بفروشد وپول‌بگیرد اینمسئله خیلی سهل است برای اینکه نفط هم دردنیا یك نرخ معینی دارد دولت مطابق آن نرخ نفط را بکمپانی می‌فروشد واز کمپانی‌پول می گیرد و کمپانی برای مزید اطمینان دولت بنماینده دولت گفته است گذشته ازاینکه شما مختارید سهم خودتان‌رابگیرید وهرکار میخواهید بکنید لوله‌هائی راکه من خواهم کشید (چون پیش بینی شده است که در اول امر بیست وپنج ملیون دلاربرای لوله کشی خرج خواهد کرد) باختیارشما مجاناً واگذار میکنم که شما نفط خودتان را ازهمین لوله‌ها بهر کجا می‌خواهید ببرید وبفروشید علاوه براین درتلگرافی که میرزاحسینخان علائی ازآمریکا مخابره کرده است نسبت باین‌امتیاز باسترشوستریك حسابی‌هم کرده است واین حسابهم ازنقطه نظرمدارکی است که در دست هست یعنی نسبت بامتیاز نفط دیگری که ما داده‌ایم حساب شده است ومی گویند منافع دولت‌مطابق این ترتیب‌خیلی بیشترازصدی شانزده و یا صدی بیست وپنج میشود یعنی اگرصدی ده این امتیازرا باصدی شانزده یا صدی بیست ویاصدی بیست وپنج از عایدات خالص مقایسه کنند اینمنافع بیشتروبصرفه دولت نزدیکتر است یك علت دیگری‌هم است این است که ما آن صدی ده را بصرفه دولت نزدیکترمی‌دانیم وآن این است که درتمام معادن نفط دنیا وامتیازاتی که در ممالك دیگرداده شده این دوصورت را وقتی مقایسه کنیم می‌بینیم درخیلی نقاط صدی‌شانزده‌از عایدات خالص کمتراز‌صدی‌ده‌عایدات مطلق است درصورتیکه‌دولت میگوید زائد ازصدی ده خواهد بود .

اما اینکه‌آقای ملك‌الشعراء فرمودند زائد بر صدی ده‌صریح نیست ونمیتوان رأی داد‌تصور‌میکنم ازنقطهٔ نظررای دادن اسباب‌اشکال باشدچون فعلاحد اقل را معین کرده‌اند که‌ازصدی ده باید بیشتر بشود شاید‌صدی دوازده باشد یا صدی چهارده معین شود .

درموقعیکه مواد این امتیازنامه بمجلس پیشنهاد میشود البته معلوم خواهد شد عجالتاً عایدات دولت رازائد برصدی ده معین کرده ومن‌هیچ ازاین‌ترتیب ضرری نمی‌بینم .

رئیس - آقای فتح‌الدوله .

(اجازه)

فتح‌الدوله - بنده‌عرضی‌ندارم .

رئیس - آقای میرزا ابراهیم قمی .

(اجازه)

آقامیرزا ابراهیم‌قمی - بنده می‌خواستم راجع بلوله‌ها ووسائل نقلیه سؤال کنم که‌آقای مخبر توضیح بدهند ولی اگرعبارت (قبل از آنکه خرج باوتعلق بگیرد)(بدون اینکه خرج باوتعلق بگیرد) نوشته شود واضح‌تر وصریح‌تراست .

مخبر- همان عبارت (قبل ازآنکه) بهتر است

www.iran-archive.com

زیرا بمحض استخراج دولت حق دارد سهم خود را دریافت دارد.

رئیس - آقای محقق‌العلماء پیشنهاد کرده‌اند که لفظ (زائد) تبدیل بلفظ (بیشتر) شود.

مخبر - قبول می کنم عیبی ندارد.

رئیس - پس رأی می گیریم بماده سوم بااین اصلاح عبارتی آقای محقق‌العلماء آقایانیکه ماده سوم را بااین اصلاح تصویب میکنند قیام فرمایند

(اکثر قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد. ماده چهارم قرائت میشود.

(آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

ماده چهارم - شرایط دیگر این امتیاز از قبیل تعیین‌سهم دولت وطرز تأدیه آن وطرز نظارت دولت ایران درعوایدکمپانی وشرایط ابطال کننده امتیاز وسایر شرایط لازمه برای حفظ حقوق دولت ومملکت را دولت تهیه وپس ازتوافق نظر باکمپانی مزبوره بمجلس شورایملی پیشنهاد خواهد نمود

رئیس- نسبت بماده چهارم مخالفی نیست؟

حاج شیخ اسدالله - اجازه میفرمائید؟

رئیس- بفرمائید.

حاج شیخ اسدالله - بنده راجع بشرایط این امتیاز خیلی نظریات دارم که بعضی ازآنها در اینماده ذکرشده وبعضی ذکرنشده ونمی‌دانم تمام شرایطی راکه لازمه حفظ منافع دولت وملت است قبلا درنظر گرفته اند یا اینکه بعد مذاکره‌خواهد شد؟ واگر اختلافی راجع باین شرایط پیدا شد با اینکه مجلس رأی داده است این امتیاز بکمپانی داده‌شود چه‌خواهند کرد بالاخره اگردرآتیه‌توافق نظردرشرایط حاصل شد بمجلس می‌آید و مجلس هم رای می دهد اگر توافق‌نظرپیدا نشود آیا این امتیاز برای‌خودش باقی است کمپانی شروع بعملیات میکند یالغوخواهدشد

تشخیص اینمطلب خیلی لازم است باید مذاکره شود پس از آن این امتیاز تصویب شود دیگر آنکه‌باید معلوم شود پس ازچند ماه باید شروع بعمل بکند ودر یك مدت زودی عملیات خود را خاتمه دهد نه آنکه همانطور که بعضی از آقایان فرمودند احتکار کند وده سال پانزده سال بگذرد و شروع بعملیات بکند وبالاخره مدتش منقضی‌شودوما هم ازیك استفادهٔ بزرگی محروم بمانیم

راجع باستخدام‌هم عرض کردم که دراین‌خصوص لازم است باکمپانی مذاکراتی بشود که مستخدمین این اداره حتماً ایرانی باشند نه‌مثل سایر امتیازاتی که ازما گرفته اند اگر شغل حمالی باشد اضطراراً بایرانی رجوع‌می کنند ولی برای‌سایر کارهامستخدمین را برخلاف قراردادی که بادولت بسته‌اند ازخودشان سرکار می‌آورند اینها یك چیز دائمی است که باید خود دولت مذاکره نماید. اگرچه دولت امریکا نظر بیطرفی نسبت بدولت ایران دارد و فقط از نقطهٔ نظر انتفاع است که میخواهد امتیاز بگیرد و بالنتیجه دولت ایران‌هم متمتع میشود ولی بعضی از امتیازاتی که داده شده است و عملیاتی که شده است مارا وادار نموده است یك مذاکراتی بکنیم که پس از این مبتلا بآن اشکالات نشویم زیرا انتخابات گذشته مارا بخیال می‌اندازد ودر این خصوص دولت باید نظریات خودرا توسعه بدهد زیرا اول امتیازی است که دولت و ملت ایران بیك دولت سرمایه دار بیطرفی میدهد برای اینکه برای امتیازات دیگر که بعد داده می‌شود سابقه باشد دولت باید حیثیت خود را در ضمن قرار داد وشرایط محکم کند و نظریات خود را توسعه دهد زیرا اگر ما دراین امتیازی که اول امتیاز است که بیك دولت غیر همجوار داده می شود سست بگیریم شاید برای امتیازات دیگر سابقه شود. بنده لازم می‌دانم دولت هرچه می‌تواند باید سعی کند وافراد ایرانی را در این عملیات شرکت بدهد ومخصوصاً دولت را تذکر میدهم بطوری که آقای آقاسید یعقوب فرمودند باید بملت ایران حق بدهند که هروقت از اسهام این شرکت بخواهند بخرند آن کمپانی با کمال اشتیاق بدهد و این امر اجباری باشد نه اختیاری، که هروقت ملت ایران بخواهند از سهام این شرکت بخرد کمپانی مجبور باشد بدهد.

مخبر- یقین دارم دولت با این نظریه آقای حاج شیخ اسدالله درلزوم مطالعهٔ کامل و دقت زیاد درباب شرایط موافق است واینکه تمام ملاحظاتی را که اظهار فرمودندمراعات میشود درموقعی که‌شرایط بمجلس پیشنهاد میشود خود ایشان و سایر آقایان دیگر تصدیق خواهند فرمود که تمام این مطالب مراعات شده مطابق اطلاعاتی که داریم شرایط تاآن اندازه تحت مذاکره آمده ونمایندگان ما امیدواری داده اند وانشاءالله بزودی آن شرایط ازنظر آقایان خواهد گذشت واینکه در بین فرمایشاتشان فرمودند ما امتیاز بدولت امریکا می‌دهیم خواستم عرض کنم که ما امتیاز بدولت امریکا ندادهایم بلکه بکمپانی استاندارداویل که یك کمپانی بزرك امریکائی هست می‌دهیم نه بدولت امریکا.

رئیس- آقای آقا میرزا ابراهیم قمی توضیحی می‌خواستند؟

آقامیرزا ابراهیم قمی- توضیحی که بنده می‌خواستم این بود که آیا پس از انقضاء مدت امتیاز اثاثیه ولوله هائی که کمپانی کشیده است متعلق بدولت ایران خواهد بود یاخیر؟

رئیس- آقای تدین (اجازه)

تدین - درمادهٔ چهارم اینطور قید شده است که دولت حق خودش‌را باکمپانی تسعیر خواهد کرد بعقیدهٔ بنده ذکر کلمهٔ تسعیر سلب آزادی از دولت می کند وبنده عقیده دارم که لفظ تسعیر در این ماده نباشد و اختیار با دولت باشد یعنی در ضمن شرایط قید شود که دولت مختار خواهد بود در هرموقع که‌صلاح دولت ومملکت‌باشد تسعیر کند ودرهرموقع که صلاح نباشد سهم خودرا عیناً دریافت داردلیکن کلمهٔ تسعیر که اینجا قید شده سلب آزادی ازدولت می‌کند و عقیدهٔ بنده اینست که لفظ تسعیر از اینجا حذف شود.

مخبر- اساساً بانظر آقای تدین موافق هستم وبرای رفع اشکال ایشان بعد از لفظ (تسعیر) لفظ (درصورت لزوم) را اضافه می کنم وبااضافهٔ این‌لفظ نظریه ایشانم کاملا رعایت میشود.

نسبت به توضیحی که آقای آقامیرزا ابراهیم خواستند چنانکه عرض کردم درموقع پیشنهادشرایط بمجلس تمام این مطالب بعرض آقایان خواهدرسید

رئیس- آقای تدین (اجازه)

تدین- خوباست اینطور اصلاح‌شود

تسعیر سهم دولت درصورتی که دولت مایل‌باشد یاصلاح بداند اینطور واضح‌تر است

مخبر- مخالفتی ندارم

رئیس - آقای آصف‌الممالك

(اجازه)

آصف‌الممالك - بنده میخواستم عرض کنم اگر چه‌شرائط جزئیه‌را قرار گذاشته‌اند که‌بعد بمجلس پیشنهاد شود ولی‌درضمن همانشرایط بعضی چیزهای مهم است ازقبیل سهم مالکین که‌آنها باید منظور شود.

مخبر - آقای رئیس الوزراء اینطور پیشنهاد می کنند (راجع باستیفای حق دولت) عوض تسعیر نوشته شود

رئیس - آقای فهیم الملك پیشنهاد می کنند نوشته شود (ترتیب اخذ سهم دولت) آقای ارباب کیخسرو (اجازه)

ارباب کیخسرو - بنده عرضی ندارم

رئیس - آقای سردارمعظم خراسانی

(اجازه)

سردار معظم - بعقیده بنده پیشنهاد آقای رئیس‌الوزراء مقصود را ادا می کند پیشنهاد آقای فهیم‌الملك باید دانست عایدات دولت چیست وقتی مجلس شورایملی تصویب کرد و کمپانی تقبل کرد که سهمی ازعایدات جنسی‌خودرا بدهد حقاً عایدی دولت همان صدی‌ده نفط است که‌ازچاه خارج می‌شود این سهم دولت است حالاممکن است در آنموقع دولت صلاح خودرا درگرفتن عین جنس بدهدیا یك وقتی صلاح‌بداندوهمانطور که‌مذاکره‌شدبالوله‌هائی که‌می کشد سهم دولت‌را مجاناً حمل کند ودرجاهای دیگر بفروشند یا خیرپس از تعیین نرخ نفط با خود کمپانی‌معامله و تسعیر کند بالاخره حق دولت ایران چیست ؟ ده در صدعین نفط است که ازچاه خارج می‌شود کمپانی هم یك خریداری خواهد بود مثل سایرخریداران شاید خریداردیگری پیدا شود که‌شرائطش‌برای‌دولت بهتر باشدبنا براین‌باید ترتیبی‌قرارداد که‌اگردولت مایل باشد و صلاح بداندعین جنس اخذ کند و اگر مایل نباشدآنرا تسعیر کنداین‌است نظریه‌بنده واگرمتوسل بلفظ استیفای سهم دولت و پیشنهاد آقای فهیم‌الملك بشویم این مقصود را نمیرساند عقیده بنده این است همانطور که‌دردو کمیسیون تصویب شده باقی‌بماند در صورتی که‌دولت خودش‌صلاح بداند اضافه‌شود تارفع این اشکالات بشود

درموضوع شرائط هم البته‌این مذاکراتی که‌در اینجا می‌شود ازنقطه‌نظراینکه‌ما هم متوجه‌باین نکات هستیم عیب ندارد ولی‌خوب است آقایان این نکات را یادداشت کنند ودرموقعی که‌شرائط بمجلس می‌آید آنوقت مذاکره کنندزیرا حالا حرف‌زدن‌فایده‌ندارد اگرچیزی هم گفته‌شود ممکن است فراموش‌شود اگر

آقایان در کتابچه‌یادداشت خودشان یادداشت کنند که ماده چهار فلان و فلان عیب را دارد هم امروز وقت مجلس کمترصرف این موضوع می‌شودهم آنروز مذاکرات کاملتروروشن‌ترخواهد شد

رئیس - آقای فهیم‌الملك

(اجازه)

فهیم‌الملك - اگرلفظ تسعیر از این ماده حذف شود بنده کاملا بانظریه‌آقای سردارمعظم‌موافقم زیرا این کلمه طرزگرفتن سهم دولترا تعیین‌میکند علاوه مذاکراتی که‌اینجا شد که کمپانی‌سهم دولت را با لوله های خود بجاهای دیگرحمل ونقل می کند و درآنجاها میفروشداین درهیچ یك ازمواد نوشته‌نشده همینقدر که‌لفظ تسعیرنوشته‌شود معنایش این است که دولت حتماً باید سهم خودشانرا تسعیر کند ولی این نظریه‌آقای سردارمعظم چون‌طرز گرفتن‌سهم‌دولت‌را تصریح‌می‌نمایدمراقانع کرد

مخبر - با توافق نظر آقای رئیس الوزراء اینطور از طرف کمیسیون پیشنهاد میشود که برلفظ (تسعیرسهم دولت) اضافه شود (درصورتیکه دولت صلاح بداند) و تصور می کنم بااین‌ترتیب مسئله حل شود

رئیس ماده اصلاح شده قرائت می‌شود

(بمضمون ذیل‌قرائت شد)

ماده چهارم - شرائط دیگر این امتیاز از قبیل تسعیرسهم دولت درصورتی که‌دولت صلاح بداندوطرز تأدیه‌آن وطرزنظارت دولت ایران در عوایدکمپانی شرائط ابطال کننده امتیاز وسایر شرائط لازم برای حفظ حقوق دولت ومملکت‌را دولت تهیه‌پس ازتوافق نظرباکمپانی‌مزبوره‌بمجلس شورایملی پیشنهاد خواهد نمود.

رئیس - چند فقره پیشنهاد دیگرهست قرائت می‌شود

(پیشنهاد از طرف آقای سدیدالملك بمضمون ذیل قرائت شد

اخذ سهم دولت جنساً یاتسعیراً موافق ترتیبی که‌خود دولت صلاح بداند

رئیس خطاب بآقای سدیدالملك اصلاحیکه کمیسیون کرده‌شمارا قانع می کندیا خیر

سدیدالملك - یکمرتبه دیگر قرائت‌شود

(مجدداً ماده چهارم قرائت شد)

سدیدالملك - بنده قانع شدم

رئیس پیشنهاد آقای سردارمعظم هم همین طوراست

سردارمعظم - بنده پیشنهاد خود را پس می گیرم

رئیس - پیشنهاد آقای مستشارالسلطنه‌قرائت می شود

(خطاب بمستشارالسلطنه) این پیشنهادجناب‌عالی‌طوری است که‌اگر بماده چهارم اضافه‌شود بکلی معنی‌آن تغییرمی کند

(آقای تدین بمضمون ذیل‌قرائت نمودند)

دولت در اخذ واستیفای سهم خود مختار است عیناً ام‌تسعیراًدریافت‌دارد

مستشارالسلطنه‌اصلاح کمیسیون مراقانع کرد.

رئیس - رأی می گیریم بماده چهارم بترتیبی که اصلاح شدآقایانی که ماده چهارم‌را بااین اصلاح تصویب می کنندقیام نمایند

(اغلب قیام نمودند)

تصویب شد

ماده پنجم قرائت میشود

(بمضمون ذیل‌قرائت شد)

ماده پنجم - کمپانی استاندار داویل نمی‌تواند بهیچوجه این امتیازرا بهیچ دولت یا کمپانی‌یاشخصی انتقال بدهد وهمچنین شرکتها یا سرمایه داران دیگر منوط بتصویب مجلس‌شورایملی‌است عدم رعایت این ماده باعث سقوط امتیازازدرجه‌اعتبارخواهد بود

رئیس آقای آقا سید یعقوب

(اجازه)

آقا سید یعقوب - درماده پنج نوشته است کمپانی‌نمی‌تواند انتقال‌دهد اگردولت باملت‌ایران و خدا خواست متمول‌شدندچرا نمی‌توانند سهام مملکت خودرا بخرند

مخبر - این قضیه‌راجع بانتقال است مربوط به سهام نیست ولی بنده با این نظریه‌آقای آقا سید یعقوب‌کاملا موافقم وگمان می کنم نهایت موافقت در اینگونه‌مطالب خواهد شد علاوه براین مسئله راجع بانتقال بخارجه‌است

رئیس آقای آصف‌الممالك

(اجازه)

آصف‌الممالك - نوشتن مجلس شورایملی بطور مطلق کافی نیست (اگرلفظ ایران) بعد از (مجلس‌شورایملی) نوشته‌شود کافی‌ترخواهدبود

مخبر - بنده مخالفتی‌ندارم

رئیس آقای زنجانی (اجازه)

آقا شیخ ابراهیم زنجانی - بنده همین مسئلهٔ که آقای آصف‌الممالك فرمودند می خواستم عرض کنم

رئیس - پس با اضافه لفظ (ایران) دیگر مخالفی‌درماده پنج نیست

(اظهاری نشد)

رئیس - رأی می گیریم بماده پنج آقایانی که ماده پنجم را با این اصلاح تصویب می کنند قیام نمایند.

(اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شدآقای حاج میرزاعلی‌محمد دولت‌آبادی پیشنهاد کرده‌اند که‌اگر تصویب شود باید بعنوان ماده ۶ نوشته شود

(آقای تدین پیشنهاد مزبور را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

کمپانی بعد از امضای امتیازنامه نهایت تا یکسال مهلت خواهد داشت که بکار اشتغال نماید.

مخبر - متأسفانه بنده ناچارم این پیشنهادرا رد کنم‌زیرااین کمپانی که‌این‌امتیازرا گرفته‌است‌البته برای انتفاع این‌کار رامی کنددراینصورت نبایدتصور کرد که کمپانی این امتیازرا گرفته و ما را معطل خواهد کرد علاوه بر این مقصود دولت این بود که در این‌امتیازنامه روشن مطالب‌نوشته شودو کمیسیون هم بانظریه دولت موافقت کرده که مسائل اصلی ذکر شود والا اگر بناشود این مسئله درامتیاز نامه ذکر شود چرا سایرجزئیات و شرایط‌را که‌از همین قبیل است ننویسیم

آقای‌حاج میرزاعلی محمد اگر توضیحی دارید بفرمائید تارأی گرفته شود

حاج میرزاعلی‌محمد - بنده مقصودم این است که این یکی‌از مواد مهم‌است‌وبایدنوشته شود و این ماده از موادی نیست که جزو شرایط‌بمجلس پیشنهاد شود جزو مطالب اصلی است و باید مطرح شود.

رئیس و آقای سردارمعظم (اجازه)

سردارمعظم - بنده‌هم بااین پیشنهادمخالفم زیرا اولاًیکسال‌راکافی‌نمی‌دانم زیرا نه تنهااستاندارد اویل امریکائی که هیچ اطلاعی از نفط‌شمال‌ماندارد نمی تواند بلکه اشخاص هم که خیلی مربوط هستند نمی توانند در ظرف یکسال وسایل اینکاررا مرتب کنند در یك قسمت‌تلگرافی که آقای علائی وزیر مختار ما در امریکا کرده است گویا این نکته را پیش بینی بکند و مدت ۵ سال برای اینکه‌کارمعین کرده است‌و این مدت یك مدت‌عادلانه‌است که‌ازنقطه نظر کشف کردن محلهای نفط و تهیه مقدمات‌کار زیاد نیست بعلاوه فراموش‌نفرمایند نظریاتی که‌سابق درپیش بوده ازحیث گرفتن امتیازات آن نظریات در کمپانی امریکائی‌وجود ندارد سابق براین‌درمملکت امتیازات منفی زیادمی گرفتند ولی از نقطه‌نظرسیاسی بوده لیکن این کمپانی هیچ نظریه‌سیاسی‌نداردو درتمام دنیا می گردد و برای‌منفعت خودش هرجارا پیدا کند امتیازمی گیرد هم‌خودش استفاده‌میکند هم‌بآن‌مملکت منفعت میرساند بنا براین نباید تصور کرد که کمپانی امتیاز گرفته بعد ما را معطل خواهد کردو استفاده‌از نفت خودش نخواهد کرد علاوه در ماده چهارم که شرایط امتیاز می‌نویسد مقصودش چیست؟ مقصودش این‌است که‌هرچه زودتر شروع بعملیات بکند ولی در ظرف یکسال یا دوسال یا سه سال ممکن‌نیست‌این کار انجام گیرد و محتاج بیك مطالعاتی است که بایستی آقایان یادداشت کنند در موقعی که شرایط بمجلس‌پیشنهاد می‌شود مذاکره‌بشود در هرحال این پیشنهاد خیلی قابل مطالعه است‌و باید درموقع‌خودش مطرح شود

رئیس‌رأی می گیریم در قابل‌توجه بودن این پیشنهاد آقایانی که این پیشنهاد راقابل توجه‌میدانند قیام نمایند(عده قلیلی قیام نمودند)

رئیس‌تصویب نشد در کلیات مخالفی نیست؟

(اظهاری نشد)

رئیس‌رأی می گیریم بموادپنجگانه این لایحه آقایانی که این پنج ماده را تصویب می کنند قیام نمایند.

(اغلب قیام نمودند)

رئیس‌تصویب نشد.

www.iran-archive.com

وزیر معارف - در ماده دهم قانون وزارت معارف هیئتی بعنوان هیأت مشاوره پیش‌بینی شده و چند وظیفه هم برای آن هیأت تعیین شده ولی متأسفانه این وظایف بطرز روشن نوشته نشده. ازطرفی مادهٔ مزبوره بفرض طرز تشکیل شورای عالی معارف نشود و از طرف دیگر وجود یک هیأت مشاوره برای وزارت معارف خیلی لازم است معهذا وزارت معارف لایحه متضمن ۹ ماده برای پیشنهاد مجلس شورای ملی تهیه نموده که هم طرز تشکیل شورای عالی معارف و هم وظایفی را که شورای عالی معارف باید در عهده داشته باشد و باید بعمل آورد در آن مصرح است که فعلا حاضر است و تقدیم میدارم و امیدوارم زودتر بتصویب مجلس شورای ملی برسد که هیأت مزبوره تعیین شده و وظایفی که درعهده دارد بموقع اجراء بگذارد

رئیس - باید بکمیسیون وزارت معارف فرستاده شود.

پیشنهادی ازطرف سی نفر از آقایان نمایندگان رسیده قرائت میشود

(آقای تدین بمضمون زیر قرائت نمودند)

نظر باینکه نظامنامه داخلی معایبی دارد که مجلس سوم نیز متوجه و مصدق آن بوده و برای رفع معایب مذکوره کمیسیونی نیز تعیین شده بوده ولی بواسطه تعطیل مجلس سوم موفقیت دراصلاح نظامنامه داخلی حاصل نشد مقتضی است که مجلس شورای ملی عطف توجه در اصلاح نظامنامه مزبوره بعمل آورد بنابر این پیشنهاد میشود که مجلس شورای ملی به هیأت رئیسه و یا کمیسیونی مخصوص مأموریت بدهد که در نظامنامه داخلی مطالعه کرده و اصلاحات تقنینیه را راپورتا بمجلس شورای ملی تقدیم دارد.

رئیس - در جلسه دیگر رأی گرفته میشود فقط برای اطلاع آقایان قرائت شد

رقعه‌ایست ازطرف هیئت اتحادیه تجار رسیده استدعا فرستادند بکمیسیون عرایض چون خواهش کرده‌اند درمجلس قرائت شود لهذا قرائت میشود

(آقای سهام‌السلطان مراسله مزبوررا بمضمون ذیل قرائت نمودند)

(ساحت مقدس مجلس شورای ملی شیدالله ارکانه)

هیئت تجار تهران بعدازآنکه یقین کردند که اگر چندی دیگر تجارت ایران باحال مالیه و بانحطاط وتنزل برود حیات اقتصادی مملکت بطوری ضعیف و بسطوره عدم رهسپار میشود که هیچ معالج ماهر وحکیم حاذق را قوه معالجه آن نخواهد بود لهذا در صدد کشف علت و جستجوی چاره برآمده بعد از مطالعات دقیقه و تدقیقات عمیقه با ملاحظه احصائیه گمرکی کاملا معلوم کردند همانا علت این فقر روزافزون تلاکت اقتصادی زیادی واردات تجارتی وقلت بلکه عدم صادرات است واین نکته را کاملا حس بلکه یقین کردند مملکتی که مطابق احصائیه گمرکی همه ساله ملیونها بلکه بیشتر ازتمام ثروت نقدی آن در صورتیکه آن ثروت هم خیلی محدود ودرنزد ارباب خبرت وبصیرت یک مقدار جزئی بیش تخمین شده است) که صادراتش باشد غیر از پرتگاه هلاکت راهی وبجز وداع حیات اقتصادی سرنوشتی نخواهد داشت وبالاخره چاره را بطوریکه ممالک پرثروت عالم در احساس بلکه احتمال مختصر فزونی وارد است برصادرات مملکت خود اعمال نموده‌اند فقط وفقط از جلوگیری از ورود امتعه تجملی خارجه دیده و این نظریه را نه تنها بر تعادل صادرات برواردات علاج منحصر بفرد دانسته بلکه برای ترقی صنایع داخلی و ایجاد کار بجهت بیکاران بیشمار مملکت عامل مؤثری فرض کرده ودرزمان کابینه حضرت اشرف آقای مشیرالدوله مدظله با کمال امیدواری نتیجه نظریات خود را با صورت جامعی از اجناس غیرلازم وتفننی که یک نسخه ازآن تلویحا تقدیم میشود مستقیما و بوسیله وزارت جلیله تجارت ومجلس شورایعالی تجارت بهیئت دولت تقدیم واجرای فوری آنرا تقاضا واستدعا نمودند از آنجائیکه حضرت معظم‌الیه واعضای کابینه‌شان رفع موانع ترقیات مملکتی را وجهه همت عالی خود قرار داده بودند وپیشنهاد تجاررا عملی وقابل توجه دانسته و بهترین علاج برای جلوگیری ازتهاجم سیل فقرو فاقه عمومی دیدند وصریحا وعده اجرای سریع آنرا دادند ولی بدبختانه قبل ازاینکه داخل عملیات دراین موضوع مقدس شوند کابینه ایشان مستعفی وتجار بیک دنیا اسف وبی طاقتی منتظر تشکیل هیئت دولت وطن خواه فعالی بودند حالیه که بحمدالله تعالی مجلس شورایملی منعقد وهیأت دولتی ازاشخاص ممالکت دولت درتحت ریاست عنصر فعالی مثل حضرت اشرف آقای قوام‌السلطنه دامت شوکته بمصدر کار است موقع را مقتضی دیده با کمال بی‌صبری در نهایت امیدواری استدعا وانتظار داریم ازطرف مجلس مقدس بهیئت دولت توصیه وتأکید شود هرچه زودتر بپیشنهاد معروضه معطف توجه فرموده داخل عملیات شوند وازاین راه خدمت شایانی بثروت مملکت فرموده و منت بزرگی بر اهالی فقیروپریشان ایران بگذارند زیاد جسارت است.

آقای ارباب کیخسرو (اجازه)

ارباب کیخسرو - بدیهی است هیئت تجار که این پیشنهاد را کرده‌اند فی‌الواقع این پیشنهاد برضرر خودشان است ونقطه نظرشان بمنافع عمومی داده است.

این همان مسئله‌ایست که بنده درموقع معاهده چنین متذکر شدم وعرض کردم باب تفننات باید بسته شود تااینکه بازشود فعلا هم بخواهیم از مقام محترم ریاست مجلس سؤال کنم که از خواندن این عریضه که مجلس شورایملی چه قصدی دارند ودر این خصوص چه نظریه اتخاذ فرموده اند ومجلس چه قسم اقدامی خواهند کرد بدبختانه ما بااینکه سالهاست وزارت تجارت داریم فقط بهچیزیکه وجود نداشته یک اداره صحیحی بوده‌است که در امور تجارتی درمواقع لازمه نظریاتی اتخاذ کند اگر نظرشان این باشد که بوزارت تجارت ارجاع بفرمایند بنده نمیدانم دروزارت تجارت کدام اداره عملی موجود است که بتواند دراین باب نظری اتخاذ کند وبتواند ازاین مقصود عالی که تجار پیشنهاد کرده‌اند نتیجه بگیرد و بیش‌از این بدست خودمان ضرر وارد نکنیم همین قسم که نوشته اند صادرات نداریم وارداتمان زیاد است ولی فراموش کرده‌اند که یکقسمت ازصادرات را بنویسند وبدبختانه آنقسمت بضرر مملکت است که متصل ازسرحدات مملکت خارج میشود ومیدانم آیا کسی درصدد هست از این مسئله جلوگیری کند؟ درخاتمه عرض میکنم که مقصود بنده این بود که مجلس شورای ملی یک نظر عملی اتخاذ کنند که درواقع مقصود تجار حاصل بشود واگر ریاست محترم مجلس هم یک نظر خاص اتخاذ فرموده اند استدعاء دارم بفرمایند

رئیس - این رقعه که آقایان تجار تقدیم کرده بودند یک صورتی هم ازمال التجاره‌هائی که به عقیده آنها باید قدغن شود بآن ضمیمه نموده بودند این رقعه مراجعه شد به کمیسیون تجارت مجلس بعد بوزارت تجارت نوشته شد وزارت تجارت شرحی مینویسد که اخیراً کمیسیونی دروزارت مالیه تشکیل شد وازطرف وزارت تجارت هم عدهٔ درآن کمیسیون بوده‌اند وصورتی نوشته ارسال نموده‌اند صورتی که از طرف وزارت تجارت رسیده جامع تراست ولی صورتی که هیئت تجار نوشته‌اند راجع باجناس تجملی است درهر صورت عقیده بنده این است که این رقعه و صورتی که تجار نوشته اند باصورت وزارت تجارت به کمیسیون تجارت مراجعه شود که کمیسیون از طرف وزارت تجارت و هیئت تجار چند نفر نماینده بخواهد بعدازآنکه حاضر شدند مذاکرات لازمه نموده بعد نظریه خودرا بمجلس شورای ملی تقدیم دارند (جمعی گفتند صحیح است)

رئیس - گمان میکنم دراین خصوص مذاکرات کافی باشد (گفتند صحیح است)

بعدازختم جلسه باید آقایان دو کمیسیون انتخاب بفرمایند یکی کمیسیون شش نفری برای تعیین طرز رسیدگی بعملیات دوره فترت ودیگری برای تجدید نظر درقانون انتخابات کمیسیون تحقیقی هم که برای انتخابات غار وفشاپویه تعیین شده‌بود چون مخبر آن کمیسیون استعفاء نموده باید کمیسیون تشکیل شود و مخبر جدیدی تعیین نماید جلسه آتیه هم روز شنبه چهارم قوس دوساعت بغروب ودستور آنهم اگر مخالفی نباشد ادای مراسم تحلیف از طرف بعضی از آقایان وکلاء دستور درعهد نامه ایران وافغانستان خواهد بود.

مؤتمن السلطنه - استدعا میکنم مقرر فرمائید آقایان درساعتی که مقرر میشود تشریف بیاورند

مجلس دوساعت ازشب گذشته ختم شد

جلسه ۴۴

صورت مشروح مجلس یوم سه‌شنبه بیست وهشتم ربیع الاخر مطابق هفتم قوس ۱۳۰۰

مجلس یک ساعت قبل از غروب درتحت ریاست آقای مؤتمن‌الملک تشکیل گردید

(صورت مجلس یوم سه‌شنبه سی ام عقرب را آقای تدین قرائت)

رئیس - آقای غضنفرخان بااجازه غایب بوده اشتباها بی اجازه نوشته شده است آقای آقا سید یعقوب (اجازه)

آقا سید یعقوب - کمیسیون عرایض ومرخصی

به آقای شریعتمدار بعنوان مریضی داده بود باید این ملاحظه بشود که چون مرض ایشان رفع شده است دیگر کمیسیون اجازه نداده

رئیس - بصورت جلسه اعتراضی هست

(ایرادی نشد)

رئیس - صورت مجلس تصویب شد البته خاطر آقایان نمایندگان ازفوت ناگهانی مرحوم معتضدالدوله نماینده کرمانشاهان مستحضر است بنده یقین دارم خاطر تمام آقایان نمایندگان ازاین قضیه مؤلمه افسرده ومتألم است زیرا آنمرحوم معتضدالدوله از اشخاصی نبود که فوتش بلاقیدی وبدون حسیات تأسف انگیز تلقی بشود (ازطرف جمعیت صحیح است) درمدت قلیلی که آن مرحوم در بین ما بود وبواسطه آنکه صاحب عقل سلیم وقلبی صاف وبی آلایش بود احترامات را نسبت بخود جلب وقلوب تمام را مجذوب نموده بود تأسفی که ما داریم نه فقط برای این است که فقدان یکنفر از دوستان ورفقای خود دچار شده‌ایم بلکه بیشتر برای این است که یک مردسلیم النفس وصاحب فضایل اخلاقی از میان مارفته است وتسلی عظمی که داریم این است که بواسطه فضایل اخلاق واعمال نیک و قلب صاف درجوار رحمت رب العزه مرزوق رحمن هستند (ازطرف جمعیت - انشاءالله رحمت‌الله علیه) عقیده بنده این بود که باحترام دخالت آنمرحوم برای ابراز حسیات تأسف انگیز تعطیل کنیم ولی بواسطه آنکه کارهای خیلی مهم داریم پیشنهاد میکنم جلسه ختم شود و یکربع ازشب گذشته دوباره جلسه منعقد شود (گفتند صحیح است)

(دراین وقت جلسه ختم ونیم ساعت ازشب گذشته مجدداً منعقد گردید)

رئیس - عهدنامه ایران وافغانستان جزء دستور روز شنبه بوده چون راپورت کمیسیون خارجه حاضر نشده بود محول بامروز شده بهمین‌طور عهدنامه ایران ورسیده وراپورتش حاضر شده اگر مخالفی نباشد جزو دستور امروز بشود (مخالفتی نشد) فعلا عهدنامه ایران وافغانستان مطرح بحث است مذاکرات در کلیات است آقای مخبر راپورت را قرائت فرمایند

(آقای نصرت‌الدوله مخبر کمیسیون خارجه راپورت کمیسیون رابمضمون ذیل قرائت نمودند)

عهدنامه افغانستان را کمیسیون خارجه تحت مطالعه درآورده وپس از مداقه لازمه برای احتراز از بعضی سوء تفاهمات وتأمین حسن روابط آتیه کمیسیون خارجه الحاق دو فصل اضافی را باین عهدنامه لازم دانسته و نظر دولت راباین نکته متوجه ساخت وزارت خارجه نیز باجناب سفیر افغانستان برطبق نظریهٔ بکمیسیون خارجه داخل مذاکره شده وجناب معظم‌الیه برای تشیید مبانی دوستی ویگانگی وابراز عقیده خالصانه ازتثبیت روابط ووداد بین دولتین باین نظر موافقت ودو فصل اضافی را که ذیلا درج میشود برعهدنامه افزوده شد واینک برای تصویب مجلس شورای ملی تقدیم میشود

رئیس - دوفصل الحاقیه هم طبع و توزیع شده نزد آقایان هست در کلیات اظهاراتی هست یا نه؟

(اظهاری نشد)

رئیس - در کلیات که ایرادی نیست رأی می گیریم که داخل در شور مواد بشویم آقایانیکه تصویب میکنند داخل درشور موادبشویم قیام نمایند

(باستثنای دوسه نفر بقیه نمایندگان قیام نمودند)

- تصویب شد فصل اول قرائت میشود

(آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

فصل اول از امروز به‌بعد دوستی صادقانه و مناسبات حسنه فیمابین ایران وافغانستان واتباع دولتین مزبورین برقرار خواهد بود

رئیس - البته مخالفی نیست؟

آقاسید یعقوب - بنده عرض دارم اگر یک کلمه اضافه بشود

رئیس - اضافه نمیتوانید بفرمائید بموجب ماده سی ودوم نظامنامه داخلی بایستی اعتراض خودتان را قبلا بنویسید که بکمیسیون ارجاع شود

خطاب به آقای نصرت‌الدوله مخبر کمیسیون خارجه اعتراضی که بکمیسیون داده نشده

نصرت‌الدوله - خیر

رئیس - پس مخالفی نیست فصل دوم قرائت میشود.

(بمضمون ذیل قرائت شد)

فصل دوم - سفرای کبار ووزرای مختار وشارژدافرهای هریک از دولتین معظمتین متعاهدتین در دربار یکدیگر ازکلیه حقوق و امتیازاتی که بموجب عادات و رسوم بین‌المللی معمول و مقرر شده است بهره مند خواهند بود

رئیس - دراین باب اعتراضی هست که بکمیسیون ارجاع شود یاخیر

(اظهاری نشد)

رئیس - ایرادی نیست فصل سوم قرائت میشود

(بمضمون ذیل قرائت شد)

فصل سوم - اتباع دولتین معظمتین متعاهدتین خواه در موقع مسافرت وخواه در موقع اقامت مورد احترام واقع شده و کاملا در حمایت مأمورین دولت متبوعه خودشان خواهند بود

رئیس - کسی اعتراض دارد

حاج شیخ اسدالله - ماده الحاقیه راجع باین ماده است

رئیس - دو فصل الحاقیه بعد قرائت میشود در فصل سوم ایرادی نیست؟ (گفته شد خیر) فصل چهارم قرائت میشود

(آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

فصل چهارم - اتباع دولتین متعاهدتین مقیم یا مسافر در ممالک همدیگر تابع قوانین محلی بوده مرافعه ومنازعه وجنحه وجنایت آنها درمحاکم عدلیه محلی ایران و افغانستان رسیدگی و تسویه خواهد گردید. مأمورین سیاسی یا قونسولگری طرفین معظمتین بهیچوجه حق دخالت در مسائل قضائی اعم ازحقوقی وجزائی اتباع خود درخاک یکدیگر نداشته ومرجع کلیه دعاوی اتباع دولتین محاکم داخلی دولت متوقف و فیها خواهد بود

رئیس - نسبت به فصل چهارم حرفی هست؟

آقا میرزا علی کازرونی - بنده سؤالی دارم.

رئیس - بفرمائید

آقا میرزا علی کازرونی - عرض میکنم اگر یکنفر از اتباع دولتین در مملکت متوقف فیها مرتکب خلاف وجنایتی شد وفرار کرد بخاک دولت متبوعه خود رفت با چنین شخصی چه معامله خواهد شد؟

نصرت‌الدوله مخبر کمیسیون خارجه - فصل هفتم را مراجعه بفرمائید

(مطالعه نمودند)

رئیس - (خطاب بآقای میرزا علی کازرانی) رفع سوء تفاهم شد.

آقا میرزا علی کازرونی - این فصل راجع باین است که اگر فرضاً یکی از اتباع دولت ایران تقصیری بکند و بخاک افغانستان برود لیکن سؤال بنده این است که اگر یک نفر ازاتباع افغانستان در ایران یک جنایتی مرتکب شد و بافغانستان فرار کرد یا بالعکس یکنفر ازاتباع ایران در افغانستان مرتکب تقصیر شد وبایران فرارنمود باهمچه شخصی چه معامله میشود

مخبر - بنده باز تصور میکنم فصل هفتم با تطبیق آن بفصل ماقبل خودش جواب این سؤال را بدهد مثلا یکی از اتباع افغانستان چنانچه میفرمائید در خاک ایران جنایتی کرد بمملکت خودش فرار کرد ازدولت افغانستان محاکمه اورا میشود تقاضا کرد مانعی ندارد واگر یک ضررهائی وارد آورده باشد باز جبران آن خسارت از مجاری دیپلوماتیکی ودولتی ازآن دولت تقاضا میشود

آقا میرزا علی کازرانی - اجازه می فرمائید فصل هفتم را بخوانم؟

رئیس - بخوانید

آقا میرزا علی کازرونی - فصل هفتم مینویسد درصورت تقصیر وفرار یکی ازاتباع دولتین متعاهدتین بمملکت دیگری مأمورین دولتین معظمتین حق خواهد داشت که بوسیله مجاری سیاسی اعاده او را بمملکت خود تقاضا نمایند و از طرف حکومت محلیه از این مساعدت خودداری نخواهد شد ولیکن مقصرین سیاسی از این ترتیب مستثنی خواهند بود.

این فصل همچه نشان میدهد که اگر فرضاً یکی از اتباع ایران فرار بکند وبرود بافغانستان لیکن بنده عرض کردم اگر یکی از اتباع افغانستان در ایران مرتکب جنایتی بشود تصفیه عمل او کجا باید بشود آیا اورا بایران اعاده میدهند یا در افغانستان محاکمه میشود دراینجا تصریح ندارد خوب است آقای مخبر توضیح بفرمایند

- آقای مشیرالدوله (اجازه)

مشیرالدوله - در این خصوص بقدری که لازم بوده است دراین عهدنامه تصریح شده امامورد بخصوصی را که آقای کازرانی فرمودند حقوق بین المللی تکلیفش معین است هیچوقت هیچ دولتی

www.iran-archive.com

مجبور نیست تبعهٔ خودش را بمملکت دیگر اعاده بدهد لذا در مملکت خودش محاکمه و مجازات میکند مقصود این است که تکالیف این مسئله در قوانین حقوق بین‌المللی معین و معلوم است

رئیس- خطاب بآقای آقا میرزا علی کازرانی قانع شدید ؟

آقا میرزا علی کازرانی — بلی قانع شدم .

رئیس — آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

حاج شیخ اسدالله - عرضی ندارم

رئیس- فصل پنجم قرائت میشود

(بمضمون ذیل قرائت شد)

فصل پنجم — دولتین معظمتین متعاهدتین حق خواهند داشت قنسول وژنرال قونسول وویس قنسول یا وکیل قونسولگری برای اقامت درشهرهای عمده ومراکز تجارتی مملکت یکدیگر مأمور نمایند ولی مأمورین مزبور وقتی شروع بانجام وظایف مأموریت خودشان خواهند نمود که مطابق معمول دولت متوقف فیها تصدیق نامهٔ مأموریت آنها صادر شده باشد .

رئیس- نسبت باین فصل ایرادی نیست؟

(اظهاری نشد)

رئیس- معلوم میشود اعتراضی نیست فصل ششم قرائت میشود

(بمضمون ذیل قرائت شد)

فصل ششم — اتباع دولتین درممالک یکدیگر از کلیه خدمات نظامی وسایر وظائفی که مخصوص باتباع داخلهٔ هر دولت است معاف ومستثنی خواهند بود .

رئیس- در این فصل ایرادی نیست؟

(گفته شد خیر)

رئیس- فصل هفتم

بشرح ذیل قرائت شد)

فصل هفتم — درصورت تقصیر و فرار یکی از اتباع دولتین متعاهدتین مملکت دیگری مأمورین دولتین معظمتین حق خواهند داشت که بوسیله مجاری سیاسی اعادهٔ اورا بمملکت خود تقاضا نمایند و از طرف حکومت محلیه ازاین مساعدت خودداری نخواهد شد ولیکن مقصرین سیاسی از این ترتیب مستثنی خواهند بود

رئیس — در این فصل هم گویا ایرادی نباشد .

(اعتراضی نشد)

رئیس- فصل هشتم خوانده میشود

(آقای تدین بترتیب ذیل قرائت نمودند)

فصل هشتم — برای استحکام مناسبات ودادیه وروابط تجارتی طرفین متعاهدتین موعود قراردادهای لازمه راجع بمناسبات تجارتی ورسومات گمرکی و مبادلات پستی وتلگرافی باسرع اوقات ترتیب داده و پس از امضاء و تصدیق بموقع اجراء گذاشته خواهد شد

رئیس- درفصل هشتم هم اعتراضی نیست؟

(اظهاری نشد)

رئیس- فصل نهم

(بمضمون ذیل قرائت شد)

فصل نهم — وقوع جنگ بین یکی ازدولتین متعاهدتین بادولت ثالثی بموجب حدوث خلل درروابط دوستی ووحدت بین الطرفین مزبور و طرف دیگر ملتزم خواهند بود که از تسهیل موجبات موفقیت دولت دشمن بر طبق قوانین بی طرفی احتراز کند.

— مخالفی نیست ؟ فصل دهم قرائت میشود .

(بشرح آتی قرائت شد)

فصل دهم — برای اینکه دوستی واعتماد صادقانه موجوده بین مملکت شاهنشاهی ایران ومملکت پادشاهی افغانستان کاملا مشهود گردد دولتین متعاهدتین مصمم شده‌اند که کلیه اشکالات مهمه واختلافات حاصله بین خود را که بطرز مطلوبی ازراه مذاکرات سیاسی خاتمه پذیر نگردد ومطابق مقررات وعادات بین‌المللی مسئله را بحکمیت رجوع نمایند و نیز طرفین متعهد می شوند که ازروی صمیمیت کامل احکام صادره را بموقع اجراء گذارند .

- آقای آقا میرزا علی کازرونی سؤالی دارند ؟

آقا میرزا علی کازرونی - بلی می خواهم سؤال کنم که درطرز تعیین حکم اینجا ذکری نشده ممکن است آقای مخبر توضیح بفرمایند که تعیین حکم بچه ترتیب خواهد بود ؟

مخبر - تصور نمیکنم الزامی باشد که طرز تعیین حکم ذکر شود اینمسئله اساساً همیشه منوط بتراضی طرفین است علاوه براین برای دولت ایران یك ترتیبی موجود است یعنی چون درجامعه ملل عضویت دارد بعد ازاینکه اساس نامه جامعه بین‌المللی تصویب شد در آنجا یك ترتیباتی برای تعیین حکم ذکر شده و انشاءالله دولت افغانستان هم جزو جامعه ملل خواهد بود وتا مدتی هم که نباشد اگر بخواهیم اسلوب وطریقهٔ را اتخاذ کنیم مکلف هستیم اسلوبی که از آنجا برای کلیه دارد وپیش بینی شده از آن روز رفتار کنیم

رئیس- فصل یازدهم قرائت میشود .

(آقای تدین قرائت نمودند)

فصل یازدهم - این عهدنامه به نسختین بزبان فارسی نوشته میشود .

رئیس- مخالفی نیست ؟ فصل دوازدهم را می خوانند .

(باین ترتیب قرائت شد)

فصل دوازدهم - نمایندگان طرفین متعاهدتین متعهد میشوند که درمدت سه ماه ازتاریخ امضاء یا درصورت امکان زودتر اسناد لازمه دائر بتصدیق عهدنامه را درطهران یا کابل مبادله نمایند بناءعلیهذا نمایندگان طرفین متعاهدتین این عهدنامه را امضاء ومهر نموده طهران بتاریخ ۱۵ شهر شوال المکرم هزار وسیصد و سی ونه مطابق اول سرطان هزاروسیصد ۱۳۰۰ امضاء وزیر امور خارجه دولت علیه ایران (حسن محتشم السلطنه) امضاء (عبدالعزیز) سفیر دولت علیه افغانستان .

رئیس دراین فصل هم مخالفی نیست؟

(اظهاری نشد)

رئیس- حالا مواد الحاقیه که کمیسیون خارجه صلاح دانسته بود وبا موافقت آقای وزیر مختار افغانستان نوشته شده قرائت می‌شود .

(آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

فصل اول- مقصود ازعبارت فصل سوم این‌عهدنامه (اتباع دولتین معظمتین متعاهدتین در موقع مسافرت وخواه در موقع اقامت مورد احترام واقع شده کاملا در حمایت مامورین دولت متبوعه خودشان خواهند بود اینست که مأمورین دولت متبوعه میتوانند در حدود قوانین جاریه مملکت متوقف و مافیها با مراجعه بمأمورین مملکت مزبوره تسهیلاتی برای اتباع خودشان فراهم نمایند .

رئیس دراین فصل که اشکالی نیست؟ فصل دوم خوانده میشود .

(بشرح آتی قرائت شد)

فصل دوم- طوایف و ایلاتی که سابقاً ازافغانستان بایران آمده‌اند اعم ازبربری وغیره کماقی السابق تبعه ایران می‌باشند بربریهائی که قصد مسافرت بخاك افغانستان را داشته باشند بدون اینکه تذکره های خود را بامضای مأمورین افغانستان مقیمین ایران ما برسانند حق ورود بخاك افغانستان را نخواهند داشت . طوایف سرحدنشین که درخاك دولتین ییلاق و قشلاق مینمایند در مدت توقف ازخاك ایران بآنها معامله تبعه ایران ودر مدت توقف در افغانستان معامله تبعه افغانستان خواهد شد افرادی که از افغانستان قبل از تأسیس سفارت دولت افغانستان در طهران بایران آمده وسکنی اختیار کرده‌اند کماقی السابق تبعه ایران می‌باشند تجاری که فقط برای معاملات تجارتی از افغانستان بایران مسافرت نموده ودر ایران اقامت دائمی اختیار نکرده‌اند ونیز بموجب اسناد محقق است که در دوایر رسمی ایران بآنها معامله تبعه ایران نشده است تبعه افغانستان شناخته خواهد شد

رئیس آقای محمد هاشم میرزا (اجازه)

محمد هاشم میرزا - در فصل دوم الحاقیه ابتداء مینویسد طوایف وایلاتی که سابق ازافغانستان بایران آمده‌اند اعم از بربری وغیره کماقی السابق تبعه ایران میباشند بعد مینویسد بربریهائیکه حال مسافرت بافغانستان را داشته باشند بدون اینکه تذکره خودرا بامضای مأمورین افغان مقیمین ایران برسانند حق ورود بخاك افغان را نخواهند داشت واین عبارت میرساند که این مسئله فقط نسبت به بربریها خواهد بود وحال آنکه گمان می کنم تمام اشخاص که سابقاً بایران آمده‌اند ومی‌خواهند مسافرت کنند حال بربریها را خواهند داشت این عبارت یك سمت اختصاصی به بربریها میدهد که خوب است توضیح بدهند تا بنده ملتفت شوم که بربریها چه اختصاصی دارند .

مخبر- این تخصیص را که برای بربریها قائل شده‌اند نه از نقطه نظر امنیت وطایفه گی ذکر شده

بلکه هروقت هر کسی بخواهد بخارج مسافرت کنند حسب المعمول تذکره خودرا باید بقونسولخانه مملکتی که خیال مسافرت به آنجا را دارد ببرد وامضاء برساند فرقی نمی کند تماماً اتباع ایران هستند و هر وقت بخواهند بخاك افغانستان یا مملکت دیگری بروند باید تذکره شان را بقونسولخانه مملکت طرف ببرند وبامضای مأمورین آن دولت برسانند واینکه آنجا یك تخصیص ببربریها داده شده یك نوع توضیح واضحی بوده که وزارت خارجه صلاح دانسته و کمیسیون سؤال تصویب کرده است .

رئیس- خطاب بمحمد هاشم میرزا این دو فرضیه سؤال

محمد هاشم میرزا- اعتراض نکردم سوال کردم .

رئیس- خیر اعتراض بود چون میفرمائید چرا اینطور نوشته‌اند

محمد هاشم میرزا- بلی خواستم توضیح بدهند چون اختصاصی را ملتفت نشدم حالا اعتراض دارم ومینویسم

رئیس - باعتراض شما امروز نمیتوانیم رأی بگیریم باید بیست وچهار ساعت قبل ازوقت طبع و توزیع بشود وروز پنجشنبه رأی بگیریم (آقای سدیدالملك (اجازه)

سدید الملك - خواستم در آن جمله دوم فصل دوم چند کلمه اضافه بشود بطور پیشنهاد عرض میکنم

رئیس — شما هم که ایرادی دارید بنویسید طبع وتوزیع می‌شود روز پنجشنبه رأی می گیریم که بکمیسیون ارجاع می‌شود یا خیر؟ اما اگر بخواهید روز پنجشنبه بنویسید قابل توجه نخواهد بود آقامیرزا هاشم آشتیانی (اجازه)

آقا میرزا هاشم آشتیانی — بنده هم مختصر تغییری در جملهٔ اخیر فصل دوم قائل بودم بنویسم بکمیسیون میدهم .

رئیس — دیگر ایرادی نیست ؟ (گفته شد خیر) شور اول تمام شد باید رأی بگیریم که وارد درشور دوم بشویم یانه آقایانیکه مایل بشوردوم هستند قیام فرمایند .

(عموماً قیام نمودند)

رئیس تصویب شد . هرچند وقت گذشته است ولی نسبت بعهدنامه بین ایران وروس هم ممکن است راپورت کمیسیون خارجه قرائت شده و در کلیات مذاکره بشود وشور درمواد بماند برای جلسه بعد

آقای نصرت الدوله مخبر کمیسیون خارجه بمضمون ذیل قرائت نمودند

راپورت کمیسیون خارجه مجلس شورای ملی کمیسیون خارجه عهدنامه روس وایران را مطالعه نموده وبااساس آن کاملا موافق است

— چون دربارهٔ مواد کمیسیون نظریاتی پیدا کرده واحساس می‌نمود که درمجلس نیز مورد گفتگو واقع خواهد گردید برای حفظ نزاکت مراتب را بدولت خاطر نشان کرد که دراینخصوص مذاکراتی بعمل آورد وچون استنباط می شود که تأخیر طرح عهدنامه در مجلس ممکن است موجب سوء تعبیراتی بشود لهذا متن آنرا بنظر مجلس میرساند تا مطرح شورواقع گردد .

رئیس — مذاکرات در کلیات عهدنامه است آقای ملك الشعراء (اجازه)

ملك الشعراء — یکی ازآرزوهای بدیهی عموم افراد مملکت ماو آمال ملی ما اینست که باتمام همسایه‌ای خودمان تاوقتی که بحدود استقلال وآزادی ومنافع مشروع ماسوء ظن ازآنها ظاهر نشود روابط حسنه داشته باشیم این یك آرزوی طبیعی است خاصه بادولت روسیه که تقریباً از ششصد هفتصد سال قبل تاکنون درسواحل بحرخزر نبوده اعتراض بوده در حدود مجاور دارای روابط تجارتی بوده‌ایم یك سوابق تاریخی واقتصادی باهم داشته‌ایم ووضعیت این دو مملکت البته این آرزوی عمومی را تقویت می کند ومارا الزام می کند که همیشه با روسیه دارای دوستی باشیم البته اساس زندگانی در حال حاضر در روی احتیاجات مادی و منافع اقتصادی است مدنیت عصر جدید بهیچ ملتی اجازه نمی‌دهد بطرز انفراد زندگانی کند ناچار بایستی ازنقطه نظر اقتصادی که بالاخره ازفروع آن بعقیده بنده قضایای سیاسی پیش می آید بادول روابط ودوستی داشت چنانچه دراین سنوات اخیر که بواسطه انقلابات داخلی روسیه روابط ما با روسیه قطع شده بود وارتباط بین دو دولت بهم خورده بود باندازه احتیاجات مارا محسوس کرده بقدری فشار اقتصادی وتجارتی درحدود مجاور باروس ظاهر وبینا شد که حس لزوم روابط ایران و روس حتی در افکار عمومی فوق العاده ظاهر شد ودرنتیجه همین حسیات و محسوس شدن احتیاج طبیعی ایران درروسیه بود که ملت ایران بنمایندگان روسیه جوان و حکومت مساوات را بایك آغوشهای باز و یك ملهله های شادمانی پذیرفتند مخصوصاً باین حس احتیاج اقتصادی یك احساسات آزادی طلبانه هم ضمیمه میشود همانطور که روسهای تزاری رومانفها چندان خوشوقت نبودند که در مملکت متجاوز آنها یك حس آزادی تولید شود وهمانطور که رومانفها آزادی ایران را بایك حسیات تکدر آمیزی تلقی می کردند ودرنتیجه همین حسیات تکدر آمیز بوده که فشار های فوق العاده آزادی روسیه را بایك حسیات شادمانی تلقی کردیم ما حس کردیم که گذشته از احتیاجات اقتصادی که در پهلوی یك حکومت آزادی طلبی ودر سایه یك حکومتی که وضعیت سوسیالیسم در آنجا برقرار شده بهتر میتوانیم زندگانی کرده و آزادی خودرا حفظ نمائیم درآن موقعی که روسیه جوان آزادی خودرا گرفته بود بنده شخصاً ازهمین نقطه نظرهائی که عرض شد در افکار عمومی انتشاراتی راجع بلزوم داشتن ارتباط باروسیه نشر دادم ودرآن وقت خود بنده روزنامه داشتم ومیتوانم ادعا کنم اولین کسی که گفت ونوشت که باید باروسیه سوسیالیزم ارتباط و دوستی داشت بنده بودم خیلی خوشوقتم که در نتیجه این اظهارات که بالاخره عمومی شده بود دولت ما موفق شد این ارتباط را صورت فعلیت بدهد و برای همین روابط بود که تلگرافات و یادداشتهای متعددی از ترونسکی وزیر خارجه سابق و ازصبچرین وزیر خارجهٔ حالیه بدولت‌های ما رسیده ودر آن تلگرافات و یادداشت ها مواعیدی نسبت بدولت ایران اظهار کردند که آن مواعید در مقابل تقبلاتی که دولت ایران می کند برود بصورت یك عهدنامه اجراء شده ورسمیت پیدا بکند .

بنده شخصاً یك نظریاتی در بعضی مواد این عهدنامه دارم (شاید سایر آقایان نمایندگان هم داشته باشند) که در موقعی که داخل شور در مواد شدیم عرض خواهم کرد .

ولی فعلا بدون اینکه متوجه باعتراضات جزئی که آنهم مربوط بسوء ترجمه و سوء تعبیرات است بشوم احساسات خوشوقتانه خود را نسبت باین معاهده درحضور آقایان تقدیم میکنم و بتوانم عرض کنم که این حسیات شادمانی راجع باین معاهده تقریباً عمومی است و تمام ایرانیها از امضاء و رسمیت این معاهده خوشوقت هستند و امیدوارم انشاءالله بپارکی این معاهده مجری بشود و اگرهم در بعضی مواد یك نظریات هست با اهتمام دولت و حسن تلقی نمایندهٔ دولت روسیه حل شود که بدون هیچ نگرانی این معاهده امضاء شود .

رئیس — آقای فهیم الملك

(اجازه نطق)

فهیم الملك — همانطور که آقای ملك الشعراء بیان فرمودند اظهار موافقت و دوستی که از طرف حکومت مساوات روسیه نسبت بدولت ایران شده فوق العاده قابل تقدیر است یعنی همان دولتی که همیشه خفه کننده احساسات آزادی ایران بود بحمدالله بطوری تغییر کرد که خود او امروز طرفدار حکومت ملی و آزادی ایران است البته ماهم قدر می‌شماریم . دولت ایران همیشه از وضعیات دولت روس متأثر بوده و مصائب او همیشه بدولت ایران منعکس می‌شده بنا بر این فوق العاده بدولت روس علاقمند است وچندین سال است دولت روس گرفتار یك مصائب بزرگی بود که بایران نیز منعکس می‌شد تا اینکه خودشان را از زیر قیدهای اسارت خارج کرده و حکومت ملی مساوات را برقرار نمودند و پس از برقرار کردن حکومت مساوات خودشان پیش از ما اقرار کردند که اسلاف آنها چه رویه را نسبت بما اتخاذ کرده بودند و برای جبران اعمال گذشته مبادرت جستند باینکه دست دوستی بطرف ما دراز نمایند ماهم چون دیدیم عوامل آن فجایع گذشته از میان رفته‌اند این دوستی آنها را قدر شمرده پذیرفتیم و مراسلاتی که آقای ملك الشعراء اشاره فرمودند در تواریخ متعدد نوشتند و اظهار دوستی کردند تا منتهی بیك عهد نامه شده البته روابط دوستانهٔ که بموجب مراسلات و غیره ایجاد می‌شود تمام بجای خود هست ولی اساس روابط بین دودولت بالاخره روی عهد نامه است که رسماً امضاء می‌شود و با اینکه در این عهدنامه ازابتداء تا انتها در تمام فصولش نیات حسنه‌ای که دولت روس نسبت بدولت ایران دارد اظهار شده دیگر هیچ نمی توان تردید کرد که اگر در بعضی مواد کلماتی پس وپیش شده باشد کمترین تکث و تزلزلی در اساس نیات

www.iran-archive.com

www.ical.ir

مودت آمیز دولت روس نسبت بدولت ایران باشد و اگر اعتراضاتی نسبت ببعضی مواد می شود مقصود این نیست که ما یك سوء ظن حاصل کرده باشیم که دولت روسیه با آن‌همه درجه دوستی که اظهار کرده درضمن یك نیات بدی داشته‌باشد بنده بکلی اینمسئله‌را تکذیب میکنم.

ولی درعین‌حال امیدوار و متوقع هستم همانطوری که با یك قدم های دوستانهٔ بطرف ما آمده اند در این جزئیات هم با ما موافقت کنند بهترین دلیلی که برای اثبات عرض خودم میکنم اینست که یك قسمت عمدهٔ از اعتراضات بنده فقط از مطابقه ترجمهٔ روسی با فارسی رفع شد یعنی مسائلی در کلمات فارسی بود که ظاهراً قدری اسباب تشویش خیال میشد بعد که بامتن روسی مطابقه کردیم دیدیم بکلی غیر آن است که در فارسی نوشته شده و بسیار بد ترجمه شده و همان موادی را که ما اعتراض داشتیم و دیدیم در متن روسی کاملا مطابق میل و آرزوی ما است ولی بعضی چیزهای دیگرهم بود که با عبارت روسی موافق بود و قدری اسباب تردید است و البته دولت روسیه امروز کاملا طرفدار استقلال ایران است ومیل دارد یك دولت مستقلی باشد و در امور داخلی و خارجی خودهرطور حق حاکمیت داشته باشد و البته حاضر نخواهد شد با یك عبارات و کلمات جزئی باین نیت‌حسنه خدشهٔ وارد شود.

بنابر این پس از تشکر و امتنان ازاین موافقت و [illegible] مودت با دولت ایران امیدوار هستم که باعث حسن نیت آن ایرادات جزئی هم برطرف شود چنانچه الان دیدیم این مسئله یك سابقهٔ هم پیدا کرد یعنی در معاهدهٔ افغانستان در ضمن شور بعضی ایرادات عبارتی بنظر کمیسیون رسید که ممکن بود اسباب سوءتفاهم بشود و چون دولت افغانستان غیرازدوستی نسبت بدولت ایران خیال دیگری نداشت حاضر شد بعنوان مواد الحاقی در متن معاهده اضافه شود البته دولت روسیه هم که علاوه [illegible] و همچنین روابط و منافع او نسبت بما بیشتر است باید بیشترهمراهی بکنند و بنده مواد اعتراضی خودم را خدمت آقای رئیس تقدیم می کنم که برای جلسهٔ آتیه طبع و توزیع شده بنظر آقایان برسد.

رئیس — آقای حاج شیخ اسدالله

(اجازه نطق)

حاج شیخ اسدالله — بنده این جلسهٔ امشب مجلس را یکی از جلسات نیك و ساعت خوب میدانم زیرا دو معاهده از دو دولت همجوار بمجلس شورای ملی آمده و مجلس شورایملی یك نظر صاف و دوستانه نسبت بهر دو معاهده اظهار می کنند دولت ایران چنانکه مسلك دیرینهٔ او بوده همیشه مصمم بوده است روابط دوستی با تمام دول و مخصوصاً دول همجوار داراباشد و بهیچوجه اینمشی خودرا تغییر نداده و امروز دارد موفق میشود روابط دوستی و ودادیه خودرا با تمام دول بخصوص دول همجوار کاملتر ومحکمتر نماید اگر چه دولت تزاری نسبت بدولت ایران گاهی فشارهائی وارد می آورد ولی دولت ایران با کمال تحمل وبردباری تحمل میکرد و روابط دوستی خودش را با دول همجوار و غیرهمجوار قطع نمیکرد و حالا میخواهد روابطش را محکمتر نماید ونسبت باینمعاهده که امشب بمجلس آمده بنده تصور میکنم بعضی از موادش با آن تلگرافاتی که در سابق از طرف دولت حاضر روسیه بدولت ایران شده و بملت ایران وعده داده است مخالفت عبارتی دارد و بنده شخصاً امیدوارم که دولت روسیه با همان نظر مساعدت و دوستی که نسبت بملت ایران دارد این اصلاحات عبارتی را هم تصویب و تصدیق بنماید.

اگرچه مخبر کمیسیون نظریات کمیسیون خارجه را شرح ندادند وذکر ننموده‌اند که کمیسیون خارجه در چه مواد نظر داشته و راجع بآن مواد چه درنظر گرفته تا مجلس شورایملی نسبت بآنها امعان نظری بکند ولی اغلب آقایان معاهده را قرائت کرده‌اند تصور می کنم موادی که محل نظر است انشاءالله با موافقت طرفین اصلاح خواهد شد و گمان می کنم آنقدرها مشکل نیست و مطمئن هستم که باما موافقت خواهند کرد زیرا همانطوریکه باکمال میل بدوستی و روابط حسنه و ودادیه بادولت روسیه داریم دولت حاضر روسیه‌هم باما همین نظر را دارد اگرچه آقای ملك الشعراء فرمودند تجربیات این مدتی که روابط تجارتی ما با روسیه قطع شد کاملا احتیاج ایران را از حیث تجارت بملت روسیه نشان داد لکن تصور میکنم این نظر را فراموش فرمودند وازنظرشان محو شده بود بفرمایند چنانچه آقای مشیرالدوله فرمودند ملت روسیه هم از حیث روابط تجارتی بما محتاج هستند و بواسطهٔ قطع همین روابط ضررهائی به آنها وارد آمد آنها هم میدانند که روابط تجارتی وسیاسی باایران کاملا برای آنها نافع ومفید است وامیدوارم این دوملت منافع مشترك که خود را ازدست نداده روابط سیاسی واقتصادی خود را محکمتر وثابت‌تر نمایند این است که بنده باین‌راپورت موافق هستم که هرچه زودتر مطرح مذاکره شده و آن اصلاحات عبارتی یا بعبارت اخری اشتباهات عبارتی هم که سوء تفاهماتی تولید نموده درمجلس شورایملی باموافقت نماینده محترم روسیه بعمل آمده اصلاح شود تا دوستی طرفین ثابت‌تر ومحکمتر باشد.

مخبر — ازنقطه نظر وظیفه مخبری کمیسیون بنده تکلیفی نداشتم زیرا آقایان بحمدالله همه موافقند ودرراپورت کمیسیون‌هم ذکر شده که کمیسیون خارجه با اساس عهدنامه موافق هست ولی آقای حاج شیخ اسدالله درضمن بیاناتشان جمله‌اشاره‌بنظریات کمیسیون فرمودند لذا لازم دانستم خاطر ایشان وآقایان محترم را متوجه کنم که مطابق ماده ۳۲ نظامنامهٔ داخلی کمیسیون مکلف نبود قبل از اینکه آقایان نظریات خودشان را اظهاردارند ومراجعه بکمیسیون شده باشد اظهارنظری بکنند ودرحین مذاکره مواد اگراعضاء کمیسیون نظریاتی داشته باشند البته در مذاکرات شرکت نموده نظریات خود را اظهارخواهند کرد. نسبت باصل عهدنامه هم درراپورت کمیسیون اشاره شده است که اعضای کمیسیون کاملا با اساس عهدنامه موافق هستند وازقرار معلوم آقایان دیگر هم با کمیسیون توافق نظر دارند اگرچه آقایان اظهار کردند که درباره مواد جزئی نظریاتی دارند که بعد خواهند نوشت ولی دراینموقع شاید زائد نباشد که بنده آقایان را باصول وروس محسناتی که این عهدنامه برای ما دارد متذکرشوم ما نباید فراموش کنیم که بموجب این عهد نامه تمام مقاولات تمام امتیازات و بالاخره تمام قراردادهای سابق الغاء میشود وبموجب این عهدنامه کاپیتولاسیون ملغی میشود واستقلال ما تأمین وتصمیم قضاوت ما تثبیت میشود وبالاخره ازاین قبیل فوائد اصولی خیلی دارد. البته آقایان حق دارند اگر نسبت بموادنظریاتی داشته باشند بفرمایند ولی کلیه محاسن عمده این عهد نامه را هم نباید هیچوقت ازنظرمحو نمائیم وامیدوارم قسمت های دیگر عهد نامه هم اصلاح شده و بزودی تصویب گردد.

رئیس — آقای سلیمان میرزا

(اجازه)

سلیمان میرزا — همانطورکه آقایان قبل‌از بنده اظهارفرمودند ودرراپورت کمیسیون هم قید شده است تمام ماها بااساس این‌عهدنامه باکمال‌خوشوقتی ومیل موافق هستیم وبنده بعلاوه امشب را یکی از شبهائی میدانم که یك تاریخ دیگری را که در همین فضای اطاق گذشته است جبران خواهد کرد و البته آقایان فراموش نکرده‌اند که حکومت تزاری و حکومتهای سابق روسیه نه تنها در داخله مملکت خودشان اساس ظلم واستبداد را ایجاد کرده بودند بلکه درهر نقطه که ازاسم آزادی و مشروطیت اثری واستشمام رایحهٔ میکردند دربرانداختن آن اساس و خفه کردن حس آزادی هرقدرمیتوانستند سعی وکوشش میکردند بیچاره مملکت ماهم بنوبهٔ خود درخیلی از مواقع دچارفشارهای ظالمانه همسایه جابر آن زمان واقع می گردید وآقایان البته معاهده ۱۹۰۷ وفشار غاصبانه آن را فراموش نفرموده‌اند وبنده هم‌مخصوصاً اولتیماتوم راجع بمستخدمین آمریکائی و آن نتیجه وخیمی که برای مجلس دوم پیش آمد وآن مذاکراتی را که میشد هرگز فراموش نخواهم کرد در یکی از آن اشخاصی که برعلیه آن اولتیماتوم حرف میزدند بنده بوده و بازدرروی همین کرسی خطابه فریادهای استغاثه آمیز خودرا بتمام ملل دنیا میرسانیدم ولی چه‌فایده ظلم واستبداد حکومت جابرانه که برداخله خودرحم نمیکرد وبانیهٔ خودش آنطور سلوك می کرد جزاعدام وحبس برای آزادیخواهان نصیب دیگری نبوده است البته استغاثه‌ها ودلایل منطقی ماهم که می گفتم دولت ایران دولتی است مستقل وزیر بار این اولتیماتوم نمیرود وبخرج نمی‌رفت وابداً گوش نمی‌دادند و بالاخره کردند آنچه کردند تا منتهی به بستن مجلس دوم و آن صدماتی که همه آقایان مسبوق هستند شد کردند آنچه خواستند وهیچ قسم احتراماتی درمملکت مجاور خودشان مرعی نداشتند نه ازحیث مذهب نه ازحیث آزادی ونه ازحیث احترامات دیگر. واقعهٔ آذربایجان هیچوقت ازقلب یکنفر ایرانی فراموش شدنی نیست جلب واعدام علماء وغیره در آذربایجان درروز عاشورا

یکی ازروزهای حزن‌انگیز مذهبی فراموش نشدنی است وهمیشه درتاریخ باقی است بمباردمان محل مقدس وملجاء محترم ایرانیان در خراسان ازبرای یکنفر ایرانی فراموش شدنی نیست این است که پس ازاینهمه ظلم وستم تمام ملت متفق الکلمه چه از نقطهٔ نظر مذهبی وچه ازنقطه‌نظر آزادیخواهی برعلیه این حکومت ظالم جابرغاصب بوده وهمیشه دراعماق قلب خودشان یگانه آرزوشان این بوده که این حکومت ظالم سرنگون شود و آزادی مملکت روسیه تأمین شود تاماهم بنوبت خودمان خوشوقت شویم وثمره آن تعدیات بهمان حکومت جابر باشد درجه برسد مطابق قانون طبیعی.

نی که بد کردی زبدایمن مباش

تخم بدکشتی وهم رویاندخداش

روئیده شد وثمرش بهمان اشخاص ظالم وغاصب زودتر از همه رسید خانوادهٔ رومانف زودتر ازهمه نتیجه اقدامات غاصبانهٔ خودرا چشیدند وآنچه آزادیخواهان داخله وخارجه بشاهده بودند منتقم حقیقی انتقام خودرا گرفت وماایرانیها وتمام آزادیخواهان از تمام این وقایع خوشوقت بودیم زیرا درنتیجه آن مشترك بودیم و بدیهی است مادام که آن اساس ظلم واستبداد برقرار بود هر آزادیخواهی برعلیه سیاست روسیه بود ماهم برعلیه همان سیاست جابرانه بودیم البته فراموش نفرموده‌اند که مجلس شورای ملی را با دسائس صاحب‌منصبان همان مملکت توپ بستند و تمام صدماتی که باین مملکت رسید ازهمان مرکز ظلم و استبداد بود که بحمدالله سرنگون و واژگون شد و اثری از آن باقی نیست بنابراین در قدر آنوقت آزادیخواهان ایرانی که اگر قبول کنند یکی ازآنها هم بنده بودم برعلیه روسها کوشش می کردیم وبر علیه آنحکومت ظالم وجابر بودیم حق داشتیم ولی امروز بحمدالله دامنه آن سیاست جابرانه [illegible] البته نتیجه هم بعکس آنروز خواهد شد زیرا آزادیخواهان با آن سیاست دولت روسیه طرف بودند ولی امروزوقتی که سیاست تغییر کرد وبیك سیاست آزادی و مساوات برادری درمملکت روسیه برقرار شده است طبیعتاً احساسات آزادیخواهان هم بهمان تعداد تغییر کرده و تمایل و طرفداری ببقای دولت روسیه هستند دولت آزاد خوشوقت است که آزادی در همسایگی او هم برقرار باشد.

چنانچه بالطبع نتیجه آن آزادی بما هم تعلق گرفت وتمام آن انفشارهائی که بما داده شده بود وبالنتیجه امتیازات وقراردادها وتصمیمات از هر حیث ازبرای ما ایجاد کرده بود جزو آن حکومت ازقراریکه [illegible] نوشته تماماً الغی وبه سیاست درستانه را قائل شده است که هرنوع قابل تقدیر وتمجید است و بنده هم نسبت بقسمت [illegible] خود اظهار خوشوقتی از وجود یك‌چنین سیاست عادلانه می کنم و بالاخره در صدد انعقاد این قرارداد بر آمدند و دست برادری و دوستی خودشان را بطرف مادراز کردند ماهم مفتخم میدانیم باآن‌دوست خودمان ایجاد یگانگی داشته باشیم البته شخص ازدوست خودش بیشتر توقع دارد تا از دشمن خودش آنوقتی که حکومت تزاری بمافشارمی آورد وماهم دیدیم دشمنی باآزادی می کنند ودولت ایران هم آزاد و مشروطه بود و طبعاً دولت روسیه نباید بگذارد این دولت آزادباشد وباید سعی کند آزادی آن را براندازد ولی امروز که احساسات آزادیخواهانه ازطرف روسیه بروز می‌نماید اگر مابعضی کلماتی را در معاهده درنظر بگیریم و بطریق اصلاح پیشنهاد بکنیم از راه دوستی است که متوقع هستیم دوست جدید ماکه اساس حکومت او برآزادی است در صورتی که مطالب ماهم مطابق همان اصول وترتیباتی است وخودشان هم سابقاً نوشته‌اند وبتمام دنیا اخطار کرده‌اند در این جزئیات هم باما مساعدت کنند یقین بنده این است که در این مطالب هم باما مساعدت خواهند کرد چنانچه بعضی ابهامات هم درعهد نامه افغانستان بودوقتی باسفیر محترم آندولت مذاکره شد موافقت نمودند واصلاح شد امیدواریم اگر در این خصوص هم پیشنهاداتی بکمیسیون بشود درصورتی که کمیسیون آنهارا مغایر باترتیبات مقرره آزادی نداند بدولت رجوع کند کمال مساعدت باما بشود و بزودی اساس اتحاد برقرار شود و بالنتیجه یك شبی را در تاریخ این اطاق داشته باشم که بایکدیگر درخیلی ازمطالب سیاسی واقتصادی وترتیبات دیگر کمك کنیم وبعکس گذشته در آتیه روابط ودادیه ودوستی برقرار باشد اسباب خوشوقتی و تمایلات تمام آزادیخواهان باشد بنده هم باندازه سهم خودم از این عهد نامه اظهار خوشوقتی میکنم وامیدوارم بزودی باموافقت آقایان وزراء و وکلاء وموافقت دولت ایران و روسیه بزودی بخوبی وخوش وقتی ختم شود وبالاخره نتیجه خوبی عاید طرفین بشود

(گفتند صحیح است)

رئیس — مذاکرات در کلیات کافی است

(بعضی گفتند کافی است) چون جمعی ازآقایان دیگر هم اجازه خواسته‌اند باید رأی بگیریم آقایانی که مذاکرات در کلیات راکافی میدانند قیام نمایند

(اغلب نمایندگان قیام نمودند)

رئیس — معلوم شد مذاکرات کافی است

سردار معظم — بنده سؤالی دارم

رئیس — راجع باین مطلب است

سردار معظم — بلی

رئیس — بفرمائید

سردار معظم — شوردر کلیات این‌عهدنامه کی خواهد شد؟

رئیس — در آخرشور دوم

سردار معظم — بنده در کلیات این‌عهدنامه نظریاتی داشتم واجازه خواسته بودم وامروز درجلسه نخواستم حرف بزنم حالا که مذاکرات را کافی دانستند حق خودم را محفوظ نگاه خواهم داشت که در جلسه دیگر در ضمن شور کلی نظریات خود را عرض کنم باضافه ترجمه این عهدنامه غلط شده است وترجمه مجددی تعیین‌شده باید بکمیسیون رجوع شود

رئیس — اگر مایل بودید در کلیات قبل از دیگران اظهاراتی بنمائید میبایست قبلا اسم خودتان را ثبت کرده باشید ولی حالا که در مجلس اجازه نطق خواسته‌اید و قبل از شماهم پنج شش نفر اجازه خواسته اند نوبت بجناب عالی نخواهدرسید

سردار معظم — امشب نمی‌خواستم حرف بزنم بطور کلی درکلیات معاهده نخواستم نظریات خودرا گفته باشم ولی چون امیدواری دارم که از طرف دولت موفقیت درمقصود بعمل خواهد آمد نخواستم سخن سرائی کرده باشم

رئیس — رأی دخول درشور مواد می ماند برای روز پنجشنبه شور در مواد روز [illegible] خواهد بود آقای آقا سید یعقوب دو فقره سؤال از آقای رئیس‌الوزراء دارند یکی راجع بقانون ثبت اسناد و دیگری راجع بقانون هیئت منصفه است

آقاسید یعقوب — ازآنجائیکه شنیده‌ام قانون راجع بهیئت منصفه ومطبوعات از کمیسیون عدلیه گذشته است و بهیئت وزراء فرستاده شده خواستم از آقای رئیس الوزراء سؤال کنم که کی ازطرف وزراء بمجلس پیشنهاد میشود که مذاکره بشود

رئیس الوزراء — قانون هیئت منصفه در کمیسیونی [illegible] شده بود تهیه شده است در هیئت وزراء هم قرائت شده و درضمن لوایح قریباً بمجلس شورایملی تقدیم خواهد شد

آقاسید یعقوب — سؤال دوم بنده این است که ثبت‌اسناد سابقاً یك جریان قانونی داشت [illegible] آن از مجلس گذشته بود و ازقرار مسموع [illegible] باآن ترتیب سابق بهم خورده وبطرز دیگری [illegible] آن نوشته شده وثبت اسناد هم بهترین چیزی است برای تأمین حقوق عامه از آقای رئیس الوزراء سؤال می کنم که این قانون چه وقت به مجلس خواهد آمد

رئیس الوزراء — جواب در جلسه بعد عرض خواهد شد

رئیس — سابقاً در [illegible] و کمیسیون رأی داده شد یکی راجع [illegible] بتعلیمات دوره فترت دیگری راجع [illegible] در قانون انتخابات اشخاصی که [illegible] تعیین شده‌اند حالا [illegible] تعریف [illegible] نمایند.

آقای تدین [illegible] استقراع [illegible] ورکن‌الملك بحکم قرعه معین شدند

رئیس — آقای رکن‌الملك و آقای [illegible] معین شدند [illegible] و عهدنامه ایران وروس اعتراضاتی [illegible] شان را بنویسند که به کمیسیون [illegible] سدیدالملك پیشنهاد کرده [illegible] نوشته‌شده است [illegible] باید بنویسند فلان‌ماده [illegible] کمیسیون توضیح [illegible] راپرشه طبع وتوزیع میشود [illegible] به کمیسیون [illegible] بروند ودرآنجا توضیحاتی که لازم میدانند [illegible]

www.iran-archive.com

فرض این‌است که‌فقط نوشته‌شود بنده‌پیشنهاد میکنم فلان‌ماده فلان‌طور نوشته‌شود بایدنوشته شودفلان‌ماده بفلان‌دلیل دارای این معایب‌است واین پیشنهادی که آقای سدیدالملك کرده‌اند بایشان مسترد میشود که که اصلاح نمایند جلسه آتیه‌هم روز پنجشنبه نیم‌دو ساعت بغروب ودستورآن اولا شوراول در عهدنامه ایران و روس ثانیاً بودجه جمع مجلس خواهد بود.

مجلس دوساعت ازشب گذشته ختم‌شد

صورت‌مشروح مجلس لیله جمعه دهم برج قوس ۱۳۰۰ مطابق دوم‌شهر ربیع‌الثانی ۱۳۴۰

مجلس نیم‌ساعت ازشب گذشته درتحت ریاست آقای مؤتمن‌الملك تشکیل گردید

(صورت مجلس یوم سه‌شنبه هفتم برج قوس را آقای تدین قرائت نمودند)

رئیس- نسبت بصورت مجلس اعتراضی هست یا نه؟

(اظهاری نشد)

رئیس- اعتراضی‌نیست صورت مجلس تصویب شد دستور امشب اولا مذمراجع بجمع بودجه‌مجلس است بعداخذرأی درباب‌اعتراضاتی که‌بعهدنامه‌ایران و افغانستان شده است ودیگر شور درعهد نامه بین دولتین ایران وروس لکن راپورتی از شعبهٔ چهارم راجع به نمایندگی گروس رسیده‌است قرائت میشود رأی می‌گیریم‌بعدداخل‌دستورمی‌شویم. آقای آصف‌الممالك.

احضار برای‌قرائت راپورت

آقای آصف‌الممالك راپورت مزبوررا بمضمون ذیل قرائت نمودند

شعبهٔ چهارم بتاریخ ۵ذی الحجه ۱۳۳۹ بدوسیه انتخابات گروس رسیدگی ومداقه لازمه بعمل آورد جریان انتخابات آن‌جامطابق‌مقررات قانون‌بعمل‌آمده تنها چیزی که‌موردبحث واقع‌شده این بود که‌انجمن نظارت مدت ایام اخذآراءرا دوازده روزقرارداده‌واز مدت قانونی تجاوز نموده‌است نظر باینکه اولاازدیاد ایام‌اخذ آراء لطمه بصحت‌جریان انتخابات واردنمی آورد وبعلاوه درسایر مراحل‌قانونی رعایت ترتیبات لازمه بعمل‌آمده وبعداز انقضاء مدت انتخاب هیچ گونه شکایتی ازطرف انتخاب کنندگان ملاحظه نشد شعبه باتفاق آراء صحت نمایندگی آقای حاج شیخ محمدحسن‌رااز طرف گروس که‌باکثریت ۱۲۲۲ رأی‌از ۲۲۹۳ رأی دهندگان است تصدیق وباعتبار نامه‌ایشان رأی‌می‌دهیم

رئیس- نسبت به این راپورت مخالفی هست یا خیر؟

(اظهاری نشد)

رئیس- رأی‌می‌گیریم آقایانیکه نمایندگی آقای حاج شیخ محمدحسن را تصویب می‌کنند قیام نمایند.

(اغلب نمایندگان قیام‌نمودند)

رئیس- تصویب‌شد راپورت کمیسیون‌محاسبات و ماده‌واحده که‌راجع‌بعایدات مجلس‌پیشنهاد کرده‌اند طبع و توزیع شده است مخالفی در این باب هست یا خیر؟

بعضی‌ازنمایندگان تقاضانمودندقرائت‌بشود

آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند

کمیسیون‌محاسبات مجلس‌درتاریخ ۲۹شهرربیع الاول ۱۳۴۰ که‌مطابق‌است با هشتم قوس ۱۳۰۰ منعقد وماده‌واحده فوق‌پیشنهادی‌اداره مباشرت‌راراجع بکلیهٔ عوائدمطبعه مجلس‌وباغ‌بهارستان تاآخرحوت همین‌سنه تحت‌مطالعه درآورده وتصویب مینماید که اداره‌مباشرت تمام آن‌عوائدرا ضبط ودریافت وجزو جمع محاسبات مجلس محسوب‌دارد

ماده واحده- مجلس شورای‌ملی باداره‌مباشرت اجازه می‌دهد که عایدات مطبعه مجلس‌وباغ‌بهارستان را دریافت داشته جزء جمع محاسبات مجلس‌محسوب دارد.

رئیس - آقای فهیم‌الملك (اجازه)

فهیم الملك - آن روز که در بودجه مجلس مذاکره بوده بنده در این باب یك چیزی عرض کـردم گویا سوء تفاهمی شده آقایان‌هم‌چوتصور کردند که غرض بنده از نوشتن عایدات‌دربودجه مجلس این‌بوده است که بایداداره کردن باغ‌بهارستان‌ومطبعه بمداخلهٔ غیراداره‌مباشرت باشد.

درصورتی که اینطور نه‌بوده‌اگرچه‌مطبعه اخیراً اضافه شده است ولی برای‌اداره کردن حوزه مجلس نظامنامهٔ داخلی‌مجلس ترتیبی تعیین کرده است‌راداره کردن آن بااداره مباشرت مجلس‌است بنده آنروز عرض کردم نوشتن یکماده برای‌عایدات مجلس‌باارقام ثابت یعنی‌دربودجه مجلس‌زائداست والبته‌اگرمجلس هم عایداتی‌داشته‌باشد بایددرجزء عایدات کل‌مملکتی نوشته‌شود. ولی دراین‌مسئله تردیدی نیست که‌اگر عایداتی باشد بایدبتوسط اداره مباشرت جمع آوری شده وبعد جزء حساب‌خرجشان بنویسند که حالا که‌این ماده اینطورنوشته شده واختیار جمع‌آوری آن‌باداره مباشرت واگذار میشود ارقام‌ثابتی تعیین نکرده‌اند باین ترتیب بنده‌کاملا موافقم.

رئیس - رأی میگیریم آقایانی که ماده واحده را باین ترتیب که قرائت‌شد تصویب میکنند قیام نمایند.

(اغلب نمایندگان قیام‌نمودند)

رئیس - تصویب شد. عهدنامهٔ ایران و افغانستان مطرح است سه فقره اعتراض از طرف آقای‌محمد هاشم‌میرزا وآقای آقامیرزا هاشم‌آشتیانی وآقای سدیدالملك راجع بنص دوم الحاقیه‌بودطبع و توزیع‌شده پس ازآنکه مخبر کمیسیون‌اظهار عقیده کردند درقابل توجه‌بودن آنهاباید رأی گرفت

نصرت‌الدوله مخبر کمیسیون خارجه - نسبت بکدام یك باید اظهار عقیده بکنم نسبت‌بکلیه آن ها؟

رئیس - بدواً نسبت باعتراض شاهزاده‌محمد هاشم میرزا.

مخبر - اعتراضات‌ایشان رابنده بهیچوجه قابل قبول ندانسته و ارجاع به کمیسیون راقبول نمی کنم.

محمد هاشم میرزا - بنده ملتفت نشدم چه فرمودند.

مخبر - عرض کردم کمیسیون‌این اعتراض را قبول‌نمیکند.

محمد هاشم میرزا - اگر فقط قبول نکردن کافی است هیچ‌واگر بادلیل است دلیلش‌را بفرمائید تابنده قانع‌شوم

مخبر - حضرت والا درقسمت‌اول‌اعتراضشان می فرمایند طوایف و ایلات بربری و تیموری و هزاره ...

رئیس - یك قدری تأمل کنید (خطاب‌به آقای محمد هاشم میرزا) کمیسیون مجبورنیست‌دلیلی اظهار کند شمادلائل خودتان‌رابفرمائیداگر کمیسیون قبول کرد می گوید این را جزو عقاید خودم بمجلس پیشنهاد می کنم اگر نمی‌خواهد مجبور نیست دلائلی اظهار کند.

محمد هاشم میرزا - اعتراضاتیکه به نظر بنده رسیده این‌بود که دراین خصوص فقط‌نوشته بودند (طوایف وایلات) واین‌را بنده کافی نمیدانم چون قریب پنجاه‌هزارنفر افراد هستند که‌درخراسان ساکن می‌باشندوجزءطوائف‌وایلات نیستندوفرمایشی را که حضرت والا فرمودندبنده‌ملتفت‌نشدم واین‌جواب بنده نبود.

مخبر - بنده خواستم خاطرحضرت‌والارا بقسمت آخر همین فصل معطوف دارم همان قسمت جواب ایشانها می‌دهد زیرا درقسمت دوم این فصل نوشته شده است‌افرادی که ازافغانستان قبل‌ازتأسیس سفارت افغانستان در طهران بایران آمده و سکنی اختیار کرده‌اند کماقی‌السابق‌تبعهٔ مملکت ایران‌هستند

محمد هاشم میرزا - در این قسمت قانع شدم.

رئیس - درکلیه اعتراض‌قانع‌شدید؟

محمد هاشم میرزا - خیر دراین‌قسمت قانع شدم درقسمت دیگر منتظرم آقای مخبرتوضیح بفرمایند.

رئیس - آقای سردار معظم خراسانی (اجازه)

سردارمعظم‌خراسانی - بنده‌هم‌می‌خواستم نظر حضرت‌والارابه‌همین‌توضیحی که‌آقای‌مخبر فرمودند متوجه کنم.

رئیس- (خطاب به مخبر) درقسمت‌دوم‌اعتراض ایشان کمیسیون حرفی‌دارد یاخیر؟

مخبر - قسمت دوم‌راهم کمیسیون نمیتواند بپذیرد.

محمد هاشم میرزا - اینجا نوشته‌است (طوائف سرحدنشین که ییلاق وقشلاق می کنند) بنده عرض‌می‌کنم اولاییلاق وقشلاق منحصر بطوائف نیست وثانیاً منحصر بایلات سرحدنشین نیست سایر طوائف وافراد غیرسرحدنشین‌هم ییلاق‌وقشلاق‌میکنند خوب است‌دراین قسمتهم آقای‌مخبر اگرلازم‌میدانند توضیح بفرمایندکه بنده‌ملتفت شوم

مخبر - اولا ییلاق‌وقشلاق اصطلاحی‌است که فقط منحصر بایلات‌است‌باافراد نمیشود گفت ییلاق و قشلاق میکنندوطوائف‌دیگرهم‌درخراسان‌موجودنیست که‌سرحدی نباشندوییلاق وقشلاق کنند

محمد هاشم میرزا - خیر اینطور نیست مقصود ازییلاق‌وقشلاق‌بردن حواش وافنام وگوسفند ها وچیزهائی است که درواقع ییلاق وقشلاق باخود می‌برند بنابراین بهیچوجه مفید نیست که‌این مسئله مختص بایلات باشد.

رئیس - پس‌رأی‌می گیریم بقابل‌توجه‌بودن قسمت دوم اعتراض شاهزاده محمد هاشم میرزا آقایانی که اعتراض ایشان را قابل توجه می‌دانند قیام فرمایند.

(کسی قیام نکرد)

رئیس - قابل توجه نشد (خطاب به آقای مخبر) راجع‌به اعتراض‌آقای آشتیانی‌اظهاری دارید یاخیر؟

مخبر - کمیسیون نمی‌تواند این اعتراض‌را بپذیرد.

آقای‌میرزاهاشم‌آشتیانی - بنده تقاضا می کنم مقرر فرمائید عین اعتراض بنده را قرائت کنند.

آقای تدین اعتراض مزبور را بمضمون ذیل‌قرائت نمودند

چون قسمت‌عمده‌معاهده‌وفلسفه‌عهودتین که‌دولتین برای منافع طرفین‌وتقریباً معامله متقابله‌است لذابنده درجمله اخیرفصل‌اخیر ازفصول‌الحاقیه‌بکمیسیون‌محترم خارجه تغییر ذیل‌را معروض‌میدارم.

تجاری که فقط برای‌معاملات تجارتی‌ازافغانستان بایران آمده وسکنی اختیار کرده‌اند ودرایران‌اقامت دائمی اختیار نکرده‌اند و یاازایران بشرح مزبور بافغانستان‌مسافرت‌نموده‌اند وبموجب اسناد تحقیق‌بشود که دردوائر رسمی ایران وبافغانستان باآنها معامله تبعه نشده باشد تبعهٔ ایران و افغانستان شناخته خواهد شد.

رئیس - خطاب به آقای آشتیانی توضیحی دارید بفرمائید.

آقای میرزاهاشم‌آشتیانی - خیر بنده توضیحی دراینخصوص نمی‌توانم عرض کنم بعلت‌این که چیزیکه مقصود بنده بود حفظ منافع ومصالح مشترکه بین دولتین بود که در قسمت اول پیشنهاد خود عرض کردم و زائد برآن چیزی نمی توانم عرض کنم.

رئیس - رأی می گیریم بقابل توجه بودن این‌اعتراض آقایانیکه این‌اعتراض‌را قابل‌توجه‌میدانند قیام فرمایند.

(کسی قیام نکرد)

رئیس - قابل توجه نشد (خطاب به آقای مخبر) در اعتراض آقای سدیدالملك چه می‌فرمائید؟

مخبر - همچنین‌اعتراض آقای‌سدیدالملك‌را کمیسیون قبول‌ندارد

سدیدالملك - بنده عرض می کنم درجمله اول‌فصل دوم نوشته شده‌است طوایف‌وایلاتی که سابقاً ازافغانستان بایران آمده‌اند اعم ازبربری وغیره کماقی‌السابق‌تبعهٔ‌ایران‌می‌باشند ولی درجملهٔ‌دوم فقط‌منحصر به بربری شده مقصود بنده این‌است که بنویسید ایلات اعم‌ازبربری و غیره که خیال مسافرت بافغانستان‌را داشته باشنداگر آقای‌مخبر قبول‌بفرمایند عیبی ندارد وواضحتر خواهدشد

مخبر - توضیح راجع باین مسئله را بنده در جواب اعتراض یکی ازنمایندگان محترم درشور اول عرض کردم وحالا تکرارش‌لازم است

سدیدالملك - چون بنده خاطرم نیست‌متمنی هستم اگرممکن است مجدداً بفرمائید

رئیس گویا فصل‌چهارم این عهدنامه‌جواب این اعتراض را می‌دهدبهرحال رأی می گیریم‌باعتراض آقای سدیدالملك آقایانی که‌این اعتراض‌را قابل‌توجه می‌دانندقیام فرمایند

(کسی‌قیام نکرد)

رئیس تصویب نشد وعهدنامه ایران وروس مطرح است بدواً باید رأی بگیریم که داخل درشور مواد بشویم یا نه‌آقایانی که‌تصویب‌می کنند داخل در شورمواد بشویم قیام فرمایند

(عده کثیری قیام نمودند)

رئیس تصویب شد در فصل اول دو فقره اعتراض‌یکی‌ازطرف آقای ملك‌الشعراء ودیگری‌از طرف آقای فهیم‌الملك داده بودند که هردورا مسترد داشتند درفصل اول‌دیگرایرادی نیست

سردار معظم خراسانی - بنده عرضی دارم.

بفرمائید

سردارمعظم - نظرباینکه فصل ۲۵ معاهده منعقده حاکی‌است که‌معاهده مزبوره باید بهردو زبان نوشته‌شود وبرای هردوزبان سندیت عهدنامه‌را قائل شده‌اند لذا باید دقت بیشتری درتطابق عبارات‌فارسی عهد نامه دیدم آنطور که لازم ومقتضی است ترجمه نشده وموافقت‌کامل بین ترجمه ومتن‌روسی‌این‌عهدنامه حاصل نیست بنا براین ثانیاً بنده خودم تمام عهد نامه را ترجمه کرده وطبع‌هم شده‌ودرنزدآقایان نمایندگان حاضراست‌حالا بنده تقاضا می کنم یا درضمن‌خواندن مواد ترجمه‌را هم که‌بنده کرده‌ام بخوانید یا اگرآقای مخبر موافقت میکنند ترجمه را بپذیرند و ترجمه بنده مطرح شورشود

مخبر - بنده دراصل اینکه هردوزبان سندیت دارد وباید درتطبیق عبارت روسی وفارسی دقت کامل بشود حرفی ندارم وکمیسیون‌هم باین اساس موافق است ولی‌اینکه کمیسیون می‌تواند امروزآن ترجمه‌را بپذیرد یا نه‌حالا دراین باب نمی‌توانیم اظهارعقیده بکنیم فقط‌عقیدهٔ‌کمی‌توانم عرض کنم این است که‌این ترجمه جدید بکمیسیون ارجاع شود بعد رأی کمیسیون دادنه‌بعرض مجلس‌خواهد رسید

رئیس آقای سردارمعظم خراسانی

(اجازه)

سردارمعظم-بنده‌بااساس این مطلب موافقم زیرا اگربنا شود درتطبیق ترجمه دقت‌بیشتری بشود زحمت مذاکرات زیاد ترمی‌شود در هرفصلی باید یك اعتراضاتی بشود این اعتراضاتم فقط از نقطه نظر عبارت نیست بلکه بیشتر آنها ازنقطه نظرمعنی است مثلا در فصل اول بعدازلفظ معاهدات و مقاولات و قرارداد هائی که دولت امپراطوری سابق بـا دولت ایران بسته‌است درتکست روسی کاملا امتیازات را هم ذکر کرده‌اند که درعبارت فارسی‌بکلی ازقلم افتاده است در مجلس هم کسانی که روسی می‌دانند آقای مشیرالدوله وبنده هستم وسایرین روسی نمی‌دانند بهر حال این کلمه مهم ازعبارت فارسی‌افتاده است

رئیس آقای حاج شیخ اسدالله

(اجازه)

حاج شیخ اسدالله - چون بعضی ازموادی که‌تازه ترجمه ومنتشرشده است بنده دیده‌ام معناً هم با آن ترجمه اولی اختلاف دارد این است که بنده تصورمی کنم مراجعه کردن بکمیسیون وقبول کردن‌یا نکردن آقای مخبر تازه تأثیری ندارد و باید دولت بنمایندهٔ دولت روس مراجعه کند (بعضی گفتند خیر...)

حاج‌شیخ اسدالله - مطابق این دوز بیان بایدبا توافق نظراوباشد این نکته ایست که‌بنظربنده رسیدتا آقایان چه‌نظریاتی داشته‌باشند

مخبر - این نظریه‌آقای حاج شیخ اسدالله را بنده نمی‌توانم قبول کنم برای اینکه دلیلی که‌فرمودند نقض فرمایش خودشانرا میکنند زیرا برای دولت روسیه‌همان عبارت معاهده روسی‌سند است‌درصورتیکه ما هم عبارت روسی را بسندیت بشناسیم و بخواهیم مطابق آن زبان خودتان ترجمه کنیم آنهانمی‌توانند بما ایرادی بکنند اما نسبت بفرمایش آقای سردار معظم بنده تصورمی کنم یك وجههٔ مبهم هست که ممکن است اشکال طرفین را رفع کند وآن‌این است آقایانی که اعتراضی‌دارند وآن اعتراض را از روی مطالعه ترجمه اولی‌نموده‌اند درموقعی که‌درموادمعاهده مذاکره می‌شود می‌توانند ترجمهٔ ثانوی هم که درستر وصحیحتر است نظر کرده و اعتراضات خود را بآن تطبیق بکنند البته ما هم دربین شور اول ودوم در کمیسیون آنها را مطالعه می کنیم و عقیده اصلی را راجع بآنها ذکرمی کنیم وچون درشور اول رأئی که باعتراضات داده نمیشود قطعی‌نیست‌اگرآقایان‌متعرض باین ترتیب واقع شوندگمان می کنم جمع بین‌هردو نظرخواهد شد

رئیس ترجمه ثانوی درتحت‌طبع‌بود وهنوز کاملا توزیع نشده است

(بعضی‌اظهارداشتند بین بعضی اشخاص توزیع شده است

رئیس بتمام آقایان داده نشده و باشخاصی هم که‌داده شده البته هنوزبرای مطالعه‌آن وقت پیدا نکرده‌اند حالا درفصل اول و دوم وسوم مذاکراتی میشود مجلس هم اجازه خواهد داد که‌پس ازمطالعه ترجمه ثانوی اگر بعضی اشخاص در این سه فصل اعتراضی‌داشته باشند مجدداً پیشنهاد کنندوهیئت‌رئیسه

www.iran-archive.com

دم [illegible] آقای آقا سید فاضل
(اجازه)

آقا سید فاضل - بنده خواستم عرض کنم با
[illegible] اینکه آقای سردار معظم متخصص هستند و
[illegible] که ایشان کرده‌اند چیزی نیست که فقط
برای [illegible] عبارات [illegible] چیزها هست که در
ترجمهٔ [illegible] اصلاح [illegible] و گمان میکنم پارهٔ
اعتراضات [illegible] ترجمهٔ ثانوی رفع شود در این صورت
[illegible] کمیسیون [illegible] است آن چیزی که
در کمیسیون [illegible] ترجمه [illegible] بوده‌است و این
ترجمه [illegible] متن [illegible] است خوب است همین
[illegible] مطرح [illegible]

[illegible] ترجمهٔ ثانوی هنوز
[illegible] و اگر [illegible] بعضی از آقایان داده‌شده
[illegible] عقیده خود را
[illegible] عرضم این بود امشب که
[illegible] اعتراض آقایان معطوف می
[illegible] اول و دوم و سوم مذاکراتی
[illegible] آقای سردار معظم کرده‌اند
[illegible] مجدداً این فصول
[illegible] اگر [illegible] داشتند بازمیتوانند
[illegible] میکنم این مسئله پیش از این
[illegible] آقای سردار معظم
(اجازه)

[illegible] موافقم
[illegible] دو سه فصل اول
[illegible] یکی از آنها
[illegible] در فصل اول این مسئله را
[illegible] میکنم که این کلمه را
[illegible]

رئیس - غیر از این مسئله دیگر اعتراضی
هست؟

سردار معظم - عقیده بنده این بود ترجمهٔ که
[illegible] مطرح شود ولی با آن ترتیبی
[illegible] آقایان نمایندگان
[illegible] مذاکراتی
[illegible] برای اینکه پس
[illegible] اجرا [illegible] داد و بعلاوه
[illegible] کلمات [illegible] ترجمه شده و
[illegible] بعضی کلمات حذف شده
[illegible] ترجمه شده [illegible] حالیه اجازه
[illegible] مجلس برسانم

رئیس - [illegible] فصل دوم ایرادی نیست

سردار معظم - [illegible] همان نظری که عرض
[illegible] اول تمام
[illegible] با دولت
[illegible] راجع بآن منعقد
[illegible] اعتبار ساقط [illegible] میدانند در
[illegible] در عوض برطبق
[illegible] الفاظ دولت [illegible] ندارد
[illegible] دیگری پیدا میکند
([illegible])

رئیس - ایراداتی که راجع بترجمه می شود یادداشت میشود درفصل سوم ایرادی هست یا نه

سردار معظم - درفصل سوم باز بنده اعتراضاتی دارم ولی بقدری زیاد است که بنده تصور میکنم اگر همه‌را بخواهم عرض کنم وقت مجلس را تضییع کرده‌ام ولی بعضی عباراتی دارد ازقبیل قصبه فیروزه که درنظر قارئین خیلی مضحک است زیرا قصبه‌فیروزه ما نداریم وقریه است و همینطور عبارات دیگر ولی بنده در هر صورت حق خودم را محفوظ می دارم تا بعد از آنکه کمیسیون در ترجمهٔ بنده دقت کرد آنوقت حرف خودم را میزنم

رئیس - نسبت بفصل چهارم چطور

سردار معظم - فصل چهارم هم همینطور است

مخبر - بنده تصور میکنم اگراینطور باشد مذاکرات چندان اساسی پیدا نمیکند زیرا این مواد را که امروز میخوانیم باید مجدداً موضوع بحث واقع شود در اینصورت اگر آقای رئیس صلاح بدانند و آقایان موافقت بکنند شور درمواد را بگذاریم بجلسهٔ آتیه که قبلا کمیسیون دقت کرده واظهار عقیده کند

رئیس - ولی ممکن است کمیسیون تکلیف این اعتراضاتی را که پیشنهاد شده تعیین کند چون درفصول ۵ و ۶ و ۷ و ۱۲ و ۱۳ وغیره اعتراضاتی که شده مختلف است وبیشتر راجع بچندفصل اول است

مخبر - کمیسیون مخالفتی ندارد

اگر آقایان بخواهند مذاکره شودولیکن نمی‌دانم این ترتیب با اصول ترتیب معمولی عادی تطابق میکند یانه یعنی درصورتیکه تکلیف اول ودوم وسوم و چهارم معلوم نشده آیا ممکن است یك مباحثاتی در فصل پنجم بشود؟ درهرحال بنده ازطرف کمیسیون دراین‌باب انکاری ندارم واگر لازم میدانند برای مذاکره حاضرم.

رئیس - آقای مخبر پیشنهاد می کنندمذاکرات بماند برای روزشنبه وجزء دستورآن روزشود آقای سردار معظم (اجازه)

سردار معظم - بنده گمان میکنم درفصل چهارم که در عبارات آن اختلافی حاصل است با همان احتیاطی که در فصول قبل عرض کردم مذاکره کنیم ولی در فصل پنجم تنها اعتراض بنده راجع بترجمه نیست و نظریاتی دراصل مطلب دارم اگر آقای مخبر موافقت کنند درفصل پنجم‌هم مذاکره کنیم که نظریات معلوم شود آنوقت سایر فصول را بگذاریم برای جلسه آتیه.

مخبر - بنده مخالفتی ندارم اگر آقایان موافق باشند.

رئیس - بعجالتاً امشب میشود تکلیف اعتراضات را که طبع وتوزیع نشده معین کرد.

سردار معظم - اما بعضی اعتراضات هنوز طبع نشده از جمله اعتراضات بنده که نصفش طبع‌شده و نصفش هنوز طبع نشده‌است.

رئیس - پس این پیشنهادی را که آقای مخبر کردند قبول بفرمائید رأی می گیریم که شور در عهدنامه ازدستور امشب خارج شود وبماند برای روز شنبه آقایانیکه تصویب می کنند قیام فرمایند

(اکثر نمایندگان قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد پیشنهادی ازطرف هیئت محترم دولت شده قرائت میشود

(آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

لایحه دولت راجع بمستمریات وشهریه‌ها وغیره

مورخه: ٤ حوت ۱۳۰۰ نمره (٤٥٤٠)

مجلس مقدس شورای ملی شیدالله ارکانه

درتاریخ پنجم عقرب جاری تحت ۲۲۷۱۵ راجع بمستمریات وشهریه‌هاو ترتیب بر قراری وپرداخت آنها واینکه بعضی از مستخدمین دولت بموجب تصویب نامه‌های صادره باخذ مقرری خدمت استفاده ازمستمری یا شهریه هم مینمایندشرح مفصلی عرض کسب تکلیف شده بود چون درضمن مرقومه جوابیه که در تلو ۲۲۱۰ فر وصول داد از طرف هیئت محترم مقننه مقرر گردید که وزارت مالیه با رعایت محفوظ ماندن قوانین مملکتی لایحه تقدیمیه را درتحت مواد معینی با اظهار عقیده درهر یك از مواد بمجلس شورایملی پیشنهادنمایدباین است که درثانی مبادرت بعرض‌مینماید در سنوات‌اخیر مستمریات متصوبه دیوانی که‌میبایستی تمام وتومانی یك تومان پرداخته‌شود بملاحظه‌عسرت صندوق پیش آمد مخارج گوناگون ابتدا به تومانی پنجهزار وبعد به‌تومانی دو ریال تنزل یافت ولی چنانکه در لایحه تقدیمیه تذکری داده شده بودهیئت وزراء وقت هریك بنوبه‌خود برعایت مقتضیات وقت درباب بعضی اشخاص و برخی از ضعفاء و مستحقین باستثناء تبعیض قائل شده‌بصدور احکام و تصویب‌نامه‌هامقرر میداشتند که‌مستمریات آنها بنرخ یکتومان یا پنجهزار تادیه گردد وچون درغیاب و تعطیل مجلس شورایملی مسئولیت مخارج مملکتی باهیئت وزراء بوده وزارت مالیه هم ناچار بوده که مطابق احکام و تصویب‌نامه‌های صادره اقدام نماید و همچنین شهریه‌هائی هم که از اصل مالیات‌بموجب تصویب‌نامه‌های صادره برقرار میشد وزارت مالیه مکلف بپرداخت بوده ولی حالیه که مجلس شورایملی شرف افتتاح پذیرفت بدیهی است که در بودجه مملکت از جمع وخرج باید در تحت نظریه هیئت نمایندگان معظم مجری و معمول گردد وچون وزارت مالیه درعهده خود نمی‌بیند که مستقلا درباب شهریه‌هاو مستمریات بنرخهای استثنائی اظهار عقیده‌نماید زیرا علاوه براینکه از مقتضیات بودجه برقراری شهریه‌ها واجازه پرداخت مستمریات اطلاعات وافیه ندارد یقین دارد که هرگونه اظهار عقیده هم که برای جرح و اصلاح نماید وسیله‌بدست اشخاص ذی نفع خواهد داد که وزارت مالیه را از خدمات عمده که‌باید بنماید باز دارد لهذا وزارت‌مالیه اصلح‌والانسب‌دانست که‌صورت‌جامع‌شهریه‌هاومستمریات پرداختی با نرخهای استثنائی را که هر یك متضمن توضیحات کافیه است جداگانه تقدیم و ضمناً بعرض میرساند که درلایحه تقدیمیه سابق هشت فقره مطلب درج شده بوده دو فقره آنها که یکی برقراری بتمام مستمری متوفی با متوفیات‌بدون اعمال قانونی‌وظایف درحق ورثه قانونی وغیر قانونی وبرداشت آنهابطور شهریه یا بنرخ تومانی یك‌تومان یا پنجهزار میباشد

ودیگر ضبط ارباب وظایف وبرقراری شهریه معادل همان مستمری سابق آنها یا مبلغ زیادتر باشد.

چون اسامی این دو طبقه اشخاص درصورت مستمریات پرداختی بنرخ‌های استثنائی و صورت کل شهریه‌ها مندرج است البته تکلیف آنها رادر موقعی که صورتهای مزبوردر مجلس مقدس مطرح‌مذاکره میگردد‌معلوم‌خواهدگردید یك فقره‌دیگرهم که‌راجع بمالیاتها وعوارض‌است که در ایام فترت وقبلا بمجلس مقدس برای بسط دایره‌معارف وتأسیس مدارس‌دولتی و مصارف بلدی وضع ومجری و معمول شده وبرای تصویب آن در مجلس‌شورای‌ملی لایحه جداگانه‌قریباً تقدیم خواهدشد ولی نسبت بپنج فقره مطالب‌دیگر لایحه تقدیمیه سابق مواد مشکلاته ذیل پیشنهاد میشود.

ماده اول - اشخاصی که در اداره دولتی یا در هیئت های شوری موظف‌هستند مادام که‌در شغل خود باقی هستنداگرمقرری خدمت آنها بیشتر ازمستمری دیوانی یاشهریه باشد از اخذ مستمری یا شهریه‌محروم خواهند بود واگر کمتر باشد از مازاد مستمری و یا شهریه استفاده خواهند کرد ولی مستخدمین جزء که حقوق خدمت آنها از بیست تومان تجاوزننماید مطلقاً ذیحق خواهند بود که مستمری یا شهریه خودرا علاوه حقوق خدمت دریافت دارند

ماده دوم - کلیه اشخاصیکه مستمری خود را بنام خرج تحصیل یابعنوانات دیگر در حق اولاد خودشان برقرار کرده‌اند باید مستمری باسم‌خودشان برقرار شده وموافق (ماده اول) اگر شغل اداری ندارند شخصاً از مستمری خود استفاده نمایند

ماده سوم - راجع بمستخدمین دربارسلطنت‌عظمی اگر حقوق درباری آنها از پنجاه تومان بیشترنباشد از شهریه ومستمری خود استفاده نمایند ودر صورتی که ازپنجاه تومان تجاوز نماید از اخذ شهریه یا مستمری خود محروم خواهندبود

ماده چهارم - مستخدمین دولتی دولتی که‌درمدارس دولتی هم‌تدریس‌می نمایند و یا ریاست وناظمی‌مدرسه را بعهده دارند علاوه بر حقوق اداری نصف حقوق معلمی دریافت و ناظمی مدرسه را هم دریافت دارند.

ماده پنجم - اشخاصی که دریك وزارتخانه یادر وزارتخانه دوشغل یا سه‌شغل متمایزی را عهده‌داشتند فقط حقوق همان شغلی که نسبت بمشاغل دیگربیشتر است اخذ مینمایند.

ماده ششم - وزارت مالیه مأمور اجرای مواد پنجگانه‌فوق است مصدق‌السلطنه قوام‌السلطنه مهر وزارت مالیه.

رئیس - در اینباب مذاکراتی نخواهدشد به کمیسیون‌بودجه‌ارجاع میشود جلسه روزشنبه‌دوساعت به غروب‌دستور اولا شور درعهدنامه ایران و روس ثانیاً‌تعیین تکلیف پیشنهاد راجع بتجدید نظر در نظامنامه داخلی مجلس.

ثالثاً قرائت راپورت کمیسیون عرایض‌راجع به کارهائی که دراین دو ماه کرده‌اند مخالفی نیست

آقامیرزاهاشم آشتیانی - اجازه میفرمائید یك پیشنهادی تقریباً بامضای پنجاه نفر شده بود تقدیم شد.

رئیس - پیشنهاد بمجلس بوده

آقامیرزاهاشم آشتیانی - بلی

رئیس - باسم بنده نوشته‌بودید

آقای تدین پیشنهاد مزبور را بمضمون ذیل قرائت نمودند

نظر باقتضای فصل و تاریکی کوچه‌ها و وجود گل وبرف و باران امضاء کنندگان ذیل از مقام ریاست تقاضا داشته پیشنهاد میکنیم که‌ازجلسه آتیه جلسات مجلس دونیم بغروب مانده‌مفتوح ونیم‌ساعت ازشب گذشته ختم‌شود

تدین - تقریباً بامضای چهل و چهار پنج نفر است.

رئیس - آقای سردارمعظم‌خراسانی‌راجع باین پیشنهاد اظهاری دارید؟

سردار معظم - بلی

رئیس - بفرمائید

سردار معظم - اگرچه آقای پیشنهاد کننده توضیحی نخواهند داشت ولی اگر توضیحی داشته باشند ممکن است بفرمایند.

آقامیرزاهاشم آشتیانی - پیشنهاد کننده‌یك نفر نیست.

سردار معظم - بعلاوه بنده با قسمت اخیر پیشنهاد مخالفم- زیرا ممکن‌است موقع انعقاد جلسه را معین کرد و بهمین‌ترتیب‌هم عمل میشود منتهی دو ساعت ونیم بغروب خبر میکنند تا حاضر شوند و اکثریت‌حاصل‌شود نیم‌ساعت‌بغروب مجلس منعقدمیشود ولی باآن قسمتی که بنده مخالف هستم تعیین ختم مجلس‌است‌ما‌نیامده‌ایم اینجاکه مطابق ساعات معینی بنشینیم خاتمه‌دادن بمجلس منوط بخاتمه دادن بکارهای مجلس است ما اگر کارهائی داشته باشیم که اقتضاء داشته باشد تانصف شب‌هم بنشینیم مکلف هستیم بنشینیم گل برف باران سرما تاریکی هیچکدام منافاتی ندارد تاریك است میگوئیم‌فانوس‌بیاورند گل است اهمیتی ندارد پس ما یعنی مجلس شورایملی نمیتواند موقع ختم جلسه خودرا تعیین کندو بگوید دو ساعت بغروب می‌آیند و غروب بروند اختتام جلسات موکول‌بختم‌دستور جلسات‌است هروقت‌دستور تمام شد نمایندگان‌محترم ازاین عمارت بیرون‌میروند و تصور می کنم اگر غیر از این باشد مغایرت‌باآن وظیفه و مسئولیتی که ما عهده‌دار شده‌ایم دارد.

رئیس - بنده تصور میکنم چون راجع بامور داخلی مجلس‌است درجلسه خصوصی مذاکره‌کنید بهتر است.

آقاسیدیعقوب - چون‌بنده‌جز وپیشنهادکنندگان هستم میخواهم دفاع کنم.

رئیس - درجلسه خصوصی دفاع بفرمائید.

(مجلس دو ساعت ونیم ازشب گذشته ختم شد)

صورت مشروح مجلس یوم شنبه یازدهم قوس ۱۳۰۰ مطابق سوم ربیع الثانی ۱۳۴۰ مجلس تقریباً یك ساعت و نیم قبل از غروب ودر تحت ریاست آقای مؤتمن‌الملك تشکیل گردید

(صورت مجلس یوم پنجشنبه نهم قوس را آقای تدین قرائت نمودند

رئیس - یك لفظ در صورت مجلس ساقط شده است وآن اینستکه بنده در جلسه قبل عرض کردم این مسئله راجع بامور داخلی مجلس است لفظ داخلی استنباط شده باید اضافه شود

آقای آقا سید یعقوب
(اجازه)

آقا سید یعقوب - اگر اجازه بفرمائید بنده در جزء اخیر صورت مجلس عرضی دارم وناچارم دفاع کنم چون بنده یك نفر از امضاء کنندگان آن پیشنهاد هستم و باید دفاع کنم

رئیس - راجع به آن مسئله نیست راجع بصورت مجلس اگر اعتراضی دارید بفرمائید

آقاسید یعقوب - عرایض بنده‌هم راجع بصورت مجلس است چون در صورت مجلس نطق آقای سردار معظم ذکر شده لازم است بنده هم در مقابل جواب بدهم چون یکی از امضاء کنندگان پیشنهاد هستم.....

رئیس - آیا چیزی گفته اید که درصورت مجلس نوشته نشده است؟یادر اصل‌مطلب میخواهید داخل شوید

آقا سید یعقوب - خیر درجلسه گذشته پیشنهادی نسبت به تعیین وقت شد که بنده هم امضاء کردم بعدها سردار معظم شرحی راجع باین مسئله فرمودند بنده میخواهم جواب این مسئله را با دو کلمه بدهم...

رئیس - تأمل فرمائید آیا چیزی در آن جلسه فرموده‌اید که‌در صورت مجلس‌نوشته نشده‌است اگر این طوراست‌حق‌اعتراض داریدو اگرمیخواهید در اصل مطلب داخل شوید که‌آن شب قرار شددر این‌خصوص مذاکره‌شود

بعضی تصدیق کردند

رئیس - (غیر از این اعتراض نیست؟) گفتند خیر) پس صورت مجلس تصویب شد : دستور امروز :

شور اول در عهدنامه بین ایران و روس است ولی قبلا بعضی مطالب است که باید بعرض آقایان برسد اولا سه فقره تلگراف از سمنان و اصفهان و عراق رسیده چون کمیسیون عرایض صلاح دیده است درمجلس قرائت بشود

لهذا قرائت میشود

تلگراف‌مزبور راآقای تدین‌بمضمون‌ذیل قرائت نمودند

از سمنان - ساحت مقدس مجلس شورای‌ملی شیدالله ارکانه کابینه هیئت معظم الوزراء عظام دامت عظمتهم از اعطای امتیاز استخراج معادن نفت